

Při příležitosti sedmdesátého výročí úmrtí **Vladislava Vančury** (23. 6. 1891 Háj u Opavy – 1. 6. 1942 Praha) jsme se rozhodli dílo tohoto významného autora zprostředkovat v nové moderní podobě. Nabízíme volně ke stažení nejen jeho známý román *Markéta Lazarová*, ale současně v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd v jeho elektronické **Edici E** vydáváme jako elektronické knihy digitální podobu obou projektů Vančurových Spisů, jež v minulosti vznikaly na půdě tohoto akademického pracoviště. Tyto soubory doplňujeme výběrem z Vančurovy publicistiky Řád nové tvorby.

Čtenářům je tak k dispozici v elektronické podobě celek dosud knižně kriticky vydaného Vančurova díla a tím se toto jeho dílo otevírá i pro případné nové čtenáře.

Za svolení k publikaci patří poděkování J. Papcunové, J. Víškové, M. Blahynkovi, O. Hausenblasovi, J. Opelíkovi, M. Pohorskému, dědicům E. Lukeše, Z. Pešata a Š. Vlašína.

Spisy Vladislava Vančury

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1951–1961)

Řídil Jan Mukařovský

1. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 1., ed. Rudolf Havel (1951)
2. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 2.–3., ed. Rudolf Havel (1951)
3. Pekař Jan Marhoul, ed. Rudolf Havel (1952)
4. Pole orná a válečná, ed. Rudolf Havel (1953)
5. Marketa Lazarová, ed. Rudolf Havel (1953)
6. Luk královny Dorotky, ed. Rudolf Havel (1954)
7. Rodina Horvatova, ed. Rudolf Havel (1954)
8. Rozmarné léto, ed. Rudolf Havel (1955)
9. Útěk do Budína, ed. Rudolf Havel (1957)
10. Konec starých časů, ed. Rudolf Havel (1958)
11. Hrdelní pře aneb Příslaví, ed. Rudolf Havel (1958)
12. Poslední soud, ed. Rudolf Havel (1958)
13. Tři řeky, ed. Rudolf Havel (1959)
14. Hry, ed. Rudolf Havel (1959)
15. Amazonský proud; Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ed. Rudolf Havel (1959)
16. Občan Don Quijote a jiné prózy, ed. Alena Santarová a Rudolf Havel (1961)

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1984–1988)

Řídila ediční rada Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV a nakladatelství Československý spisovatel ve složení Milan Blahynka, Jiří Holý, Emanuel Macek, Milan Pávek, Miloš Pohorský, Bohumil Svozil, Jarmila Víšková, Milan Zeman.

1. První prózy a první pokusy, ed. M. Pohorský (1985)
2. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, ed. J. Víšková, doslov E. Lukeš (1984)
4. Povídky a menší prózy, ed. M. Pohorský (1988)
5. Marketa Lazarová, ed. J. Víšková, doslov J. Holý (1986)
7. Konec starých časů, ed. O. Hausenblas, doslov Z. Pešat (1987)
8. Tři řeky, ed. J. Papcunová, J. Víšková, doslov E. Lukeš (1985)
9. Rodina Horvatova, ed. M. Pohorský (1989)

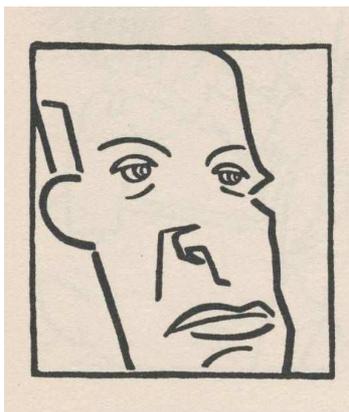
Spisy nebyly dokončeny, chybějící svazky: 3. Poslední soud, Hrdelní pře, 6. Útěk do Budína, 10. Obrazy z dějin národa českého I, 11. Obrazy z dějin národa českého II–III, 12. Dramata (v původním návrhu jako dva svazky: Divadelní hry I a II), 13. Filmová tvorba a 14. Publicistika.

Soubory Spisů doplňuje svazek publicistiky

Řád nové tvorby

(Praha, Svoboda 1972)

Uspořádali, edičně připravili, předmluvu napsali a komentáře sestavili Milan Blahynka a Štěpán Vlašín

Napsali o Vladislavu Vančurovi

„O tajemstvích slovesného tvaru ví Vladislav Vančura více než my všichni dohromady, pánové. Proto: čepice dolů před ním. A hezky nízko!“
(F. X. Šalda)

„Výsledným a úhrnným znakem Vančurovy osobnosti se nabízí výraz harmonie, harmonie slova, jednání, práce, gesta, pohledu, výrazu – všechno na pozadí těžké životní zkušenosti, přísně a nesmlouvavě disciplinované, navenek rovnovážně a nesmlouvavě uměřené osobnosti, oslovující bližního družnou pozorností. Ano, kalokagathia, jak jsme se o ní učili a snili.“
(Bedřich Fučík)

„Vančurovo nazírání skutečnosti nebylo nikdy přímým odrazem její povrchové reality. Bylo vždy výrazem umělecké stylizace, odehrávající se ve Vančurově díle na dvojím souběžném plánu: patos a ironie, tragika a grotesknost jsou primátem jeho básnického zraku. Hledá vždy dvojí současný výraz jedné a téže věci: způsob, jakým se toho dotvářil, učinil z Vladislava Vančury výsostného českého slovesného umělce.“
(Jiří Pistorius)

„Stojíme před dílem Vladislava Vančury a máme náhle pocit, jako bychom stáli na křižovatce literárních dějin, jako by tímto dílem, podobně jako kdysi nížinou moravskou, táhly všechny hlavní cesty spojující západ s východem, sever s jihem, minulost s budoucností.“
(Milan Kundera)

Internetové zdroje

Ústav pro českou literaturu

Webové stránky ÚČL

Webové stránky Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR
<http://www.ucl.cas.cz>

Slovník české literatury po roce 1945

Přes 1200 autorů, časopisů, nakladatelství a literárních organizací
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Česká elektronická knihovna

Zpřístupňuje více než 1700 básnických knih česky psané poezie 19. a počátku 20. století, vyhledávání motivů, frekvenční slovníky
<http://www.ceska-poezie.cz>

Digitální archiv časopisů

55 literárních a kulturních časopisů nebo novin ve formě fotoarchivu:
Česká literatura, Divadlo, Humoristické listy, Literární noviny, Lumír, Rudé právo a další tituly
<http://archiv.ucl.cas.cz>

Bibliografie české literární vědy

přes 300tisíc záznamů recenzí, článků, studií a doslovů od roku 1960 do současnosti, 10 000 záznamů k české literatuře v exilu 1948-1989, 100 000 záznamů předmětové části retrospektivní bibliografie 1775-1945
<http://isis.ucl.cas.cz>

Digitalizovaná retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945

Kolem 1,75 milionu excerptů o článcích a textech z oboru české a světové literatury a příbuzných disciplín (divadlo, historie, žurnalistika aj.) zveřejňovaných v periodickém tisku vycházejícím v daném období v českých zemích v češtině i němčině
<http://retrobi.ucl.cas.cz>

Edice E

Spisy F. X. Šaldy, tzv. akademické Dějiny české literatury, příručka Editor a text, antologie Avantgarda známá a neznámá, Výbor z české literatury po dobu Husovu a z doby husitské, strojopisné i tištěné sborníky

<http://www.ucl.cas.cz/edicee>

České literární osobnosti

Biogramy více než 30 000 autorů, publicistů a vědců z dějin i současnosti české kultury, v internetové databázi zveřejněna zatím polovina, další záznamy uvolňovány postupně

<http://clo.ucl.cas.cz>

Bohemistika. Literárněvědný informační servis

Internetová nástěnka s informacemi o přednáškách, stipendiích, nabídkách práce, nových knihách; zprávy vytvářejí a publikují sami uživatelé

<http://www.bohemistika.cz>

Databáze literárních cen, Thesaurus českých meter, stránky Studentské literárněvědné Konference a další informační zdroje

www.ucl.cas.cz

Knihovna Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

studovna v centru Prahy, vedle Masarykova nádraží,

otevřeno PO – PÁ 10.00–18.00

tel. 222 828 147; knihovna-sli@ucl.cas.cz

- » největší specializovaná knihovna české literatury a literární vědy s šedesátiletou tradicí
- » otevřena všem studentům, pedagogům, vědeckým pracovníkům i zájemcům o literaturu
- » 140 000 svazků, více než 1 000 časopiseckých titulů
- » díla české beletrie v prvních vydáních či kritických edicích
- » 40 000 svazků cizích literatur v překladech i originálech
- » 12 000 svazků divadelních her a odborné teatrologické literatury
- » staré tisky, bibliofilie, příležitostné tisky a letáky
- » přístup k licencovaným databázím Literature Online, EBSCO, SCOPUS, Web of Knowledge
- » k dispozici fulltextová databáze MediaSearch s obsahem denního tisku, rozhlasového a televizního vysílání a zpravodajských portálů;
- » k dispozici Wi-Fi připojení

Katalog: <http://tinweb.ucl.cas.cz>

Středisko literárněvědných informací ÚČL AV ČR nabízí dále odborným zájemcům:

- » článkovou bibliografii české literární vědy 1960 – současnost
- » retrospektivní bibliografii české literatury 1775–1945
- » nejucelenější sbírku reprodukcí staročeských bohemik
- » biografický archiv osobností české literatury

Pravidla a podmínky poskytování služeb na www.ucl.cas.cz.

VLADISLAV VANČURA

POSLEDNÍ
Soud

ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL

POSLEDNÍ SOUD

Poslední soud je román o vystěhovalcích z bývalé Podkarpatské Rusi, z nichž dva mají možná na svědomí zločin: zavraždění lesníka. Možná proto, že skutečného viníka v knize nepoznáme. Strach před vyzrazením zločinu vyhání hlavní postavy, Mejgeše a Pilipanince, z podkarpatského domova; přicházejí do velkoměsta, jehož řády a zvyklosti jsou jim zcela neznámé. Z příznaků vraždy, zpronevěry peněz a zhářství, jež se mísí s osobními příhodami vltavských písařů a lidí, nad nimiž bdí oko policie, z milostných vztahů udušovaných a nevyslovených utkán je příběh a vložen mezi vltavské břehy a ostrovy i mezi podkarpatské kopce a lesy, které jsou stále pozadím myšlenek a citů vystěhovalců zavátých do Prahy. Na jedné straně motivy řeky, která se tolikrát vrací v knihách Vančurových, na druhé straně motivy podkarpatoruské, židovské i rusínské, které byly v době, kdy Poslední soud vyšel, v české literatuře motivy téměř exotickými, tajemství zločinu a především básnický jazyk, za jehož obrazy se rýsuje konkrétní skutečnost a který vynucuje od prvních řádků v čtenáři subjektivní vztah k celému ději, to činí z Posledního soudu jednu z nejlyričtějších knih Vladislava Vančury.

3

SPISY VLADISLAVA VANČURY

Svazek dvanáctý

POSLEDNÍ SOUD

VLADISLAV VANČURA

POSLEDNÍ SOUD

PRAHA 1958

ČESKOSLOVENSKÝ

SPISOVATEL

207 VIII 37

6 6 1 3 III ✓

Vše, co lze dáti, milostná růže, slova, chléb, všechna poblouzení lásky, všechny příčiny válek, leží na hromadě města.

Je čtvrtá hodina zrána a čtyřnásobné křídlo mûry se zavřelo jako kniha. Spí. Mlékař hartusí nad svými džbány, je den. Ulicemi projde jitřní hlídka, sklepení ticha se otevře a na čapku Mostecké věže padá rosa.

Ranní stráž, hlídka o dvou mužích, hlídka hřmotící botou a klením, se zastavila v hlubokém znepokojení, slyšíc svá jména.

„Kdo mě zná?“

„Upokojte se, nikdo nevolal a nikdo tu není. Nač jste myslil?“

„Na hlouposti. Na Jeníkovu hračku.“

Prvý strážník pokrčí rameny, neboť již zasvítává. Policejní strážnice je blízko a jim oběma nezbývá než jistota úřadu.

Jdou dále, trouce si boky vrásčitými plášti a podobni spřežení býků. Jdou mimo pijáka, který vrávorá

po lesích opilosti, mumlaje jméno příliš krásné, aby je mohl vysloviti jazykem všedního dne. Snad si ho nepovšimnou, snad dojde k rvačce, neboť lidská ramena nemají křídel, neboť chudáci se nepoznávají, neboť jest křivda a smutek, o němž nikdo neví.

Nastalo ráno, do oken opět viditelných sype se záření, prach jitra padá a sněží, krajkoví záclon se chvěje a tanečnice oděná perlami zkřížila ruce nad stolem, u něhož se nejídá.

Housenky pohnuly tělem z prstěnců, je den, ó bědné nevěstince!

Vyražte prach snů ze svých mozkovic! Vzhůru, ouřadové!

Vzhůru, žebráku! Tvoje katedrála je zchystána a největší zvony znějí jako dva troničky v kapsáři.

Dveře Hejtmanu, starobylé noclehárny nejchudších lidí, zavřely se bez hluku za časným chodcem.

Hle, zahradník příběhu. Sešlý král, člověk bez košile. Josef Ramus.

Ó léta dostavníků a titěrné vojny, při níž krev sotva poznamenala bělostná vojska! Žebrák Josef Ramus je málem stoletý a jeho uvažování není přesné. Lásky časem vyvětrávají a nenávist ztrácí své ostří. Žel, barvy Ramusova hladu jsou tytam a zbývá trochu tísně, podobné stesku a smíru; Josef je velmi stár.

Svým řemeslem býval tesař, jeden z těch, kdo chodili světem se širočinou. Měl brašnu, hůl a nástroj tak

jemný, že bylo nutno vraceti se z předalekého Mostu a z Vidně, aby kterýsi pražský kovář mu nasadil nové ostří. Chodil, rozeznáváje zemské hranice podle způsobu svěcení neděle, uctíván chudobou všude stejnou a maten cizím jazykem, zatím co doma přibývalo mateřštiny jako měsíce.

Jeho původ byl temný. Zvyky vesnice uprostřed města, řád pobřežního okrsku jménem František, dosti rázný, aby cepoval chasníka, propůjčily mu něco veselosti a odvahy. Mohl mluvit o širokém příbuzenstvu, jež se strachuje, pokud se nevrátí, a když přišel, vyslechne s uštěpačným tichem, že je chud, že se oženil a že se vrací sám.

„Kdo je to?“ otázal se jeden z mužů, když Ramus míjel stráž.

„Toto slepé strašidlo,“ odpověděl druhý, „zachovává věrnost praobyvatelům Františka, toť chlap, jenž zná svá práva. Myslím, že přechovává zloděje, nebyl však usvědčen. Je po čertech chytrý, a kdybys jej předvedl na strážnici, mnoho bys nepořídil. Ostatně je to dobrák . . .“

Tento horlivý soud byl provázen horlivějším máchnutím. Eh, názory, jež praví ano a ne a převrací se z boku na bok!

Bylo ráno, nuže, minuli žebráka, kráčejícího po způsobu všech, kteří se při odpočinku vztyčují jako plamen. Po chvíli bylo jej viděti, jak se naklání nad řeku a dotýká se jí stínem.

Cesty žebráků jsou příliš dlouhé; bila devátá, když došel k mostu a stanul na místě, jež mu vyhradilo dlouhé užívání. Vklínil se do kouta, dotýkaje se svorníku temnot, a počínal díkučinění, jako by jeho klobouk nebyl prázdný. Ach zaměstnání, jež vedle soudobých mravů zdá se neuvěřitelným!

Jakési šelestění světla chvělo se v jeho paměti, budujíc městské tvary, vodní hladinu, kozičky mostu, hradní štít a čepel věží, jež se tyčí nad ním. Domýšlel se divé a strakaté barvy, tuhé a chřestící modři jako zbroj. Slyšel rány a souhlasný ropot řeči, hmataje hranu, jež byla šedá, jako je právě šedý kámen.

„Hej, starý, co je s vaším kloboukem? Je plný jako cícha, co chcete víc?“

Tato věta platila za vtip a stala se úslovím, jež počíná rozmluvu. K Josefovi přisedl chlapík, a maje nohy spuštěny podél stupně, jenž byl snad posledním schodem hrozného nebe, vzal žebrákův klobouk do špetky.

„Jakže, řekl jsem cícha? Nesmysl! Podobá se daleko více hvězdici, člunu a psovi, jenž spí.“

„Byl bych velmi rád,“ odpověděl Ramus, „kdybys táhl po svém.“

Stádo vozidel, hlomozné a bekavé stádo s výbuchy motorů a klení, šlo mimo pomník jako dvě časů a bylo slyšeti město čisté řeči a sprosté služby. Město, jež milujete, město staré a nové, město špatných voličů, město s úlomkem skály, která je tak krásná! Můj bože,

člověk by málem nevěřil, že žijeme v tak bídných časech.

Je desátá, devatenáctého dubna roku 28. Skála je otevřena cestou příliš ohavnou, klášter zahálí a hlas, který slyšíte, není zvon.

„Haho! Haho! Uhněte se! Jezděte vlevo!“

„U všech všudy,“ děl Ramus, „jaký je to hluk? Myslím, že Emauzy se svalí a tato socha vezme do zaječích.“

„Ano,“ přisvědčil druhý, „svalí se, protože neplatíte daní. Avšak pokud jsem porozuměl, chtěl jste mě poslati k řasu.“

„S přibývajícím stářím zvětšil se můj nezájem o zdejší krajinu. Musil bych si sundat brýle, abych ji viděl o něco rozsáhlejší a hezčí. Tu jest, tu máte svoji kotlinu, tak málo vhodnou k zakládání měst. Uhaduji směr staroměstského rynku. — Ručička věžních hodin suně se vzhůru. Ostrovy málo čiré, tré kachňátek mezi dvěma mosty, plují vstříc nedbalému proudu, osazenému lodicemi vášnivých zálib, které nesdílíte. — To vše, co vidím, to vše, co uhaduji, shrnuto v důvod, jenž vás drtí, mě nezavazuje. Půjdu.“

Řka to, muž, kterého nic nepřimělo, aby mluvil ve smyslu pádných sdělení, jichž vyžaduje duch fakult, slušného divadla a výchovy soudních svědků, vyhrabal peřestý doutník a kouřil. Měl všechny vznešené a tklivé vady vzdělance, který propadl při státních

zkouškách, slouže vtipu z líhně nesrozumitelné a do-
slova výstřední.

Byl znalcem dalekého dvora hvězd, se smyslem pro
náhodu, když počítal svoje vydání.

Snad se mu nikdo nevyrovná v náruživém výboji,
když (čelo s devíti vráskami, protnuté hrdou rýhou
shora ke hřebeni nosu) v plískanici papíru, bez urano-
skopu, bez souřadnic, prost všech pochyb a nemýle se
o kvintík, pokřikoval v červenci na Labuť, Lyru a Del-
fína. Byly na svém místě.

V hojnosti, jež tvoří povahu národa, jest něco ne-
pravidelnosti a libovůle, nevhodné pro krásný příklad.
A tak pro zřejmou mladost a novotářství bylo zkaženo
pět docentur. Senát předstíral nedoslýchavost a jezdec,
obrativ štítek čepice k zadku koně, jeda nejrychleji,
prohrál, neboť krok dostihu je ustálen a posloupnost
stanovena. Z milosti rozvahy má kdekdo syna a po-
mocníky o stupeň hloupější, než je sám. To je pra-
vidlo a nesklonné výjimky nejsou v oblibě právě tak
jako výjimky ve skloňování.

Filosof, který právě domluvil, se jmenoval Emil
Weil a podle uvedeného zákona byl pomíjen, jak-
koliv si opatřil hodnost doktorskou, uraziv čtené
sloupce a zhltnuv se snadností věru židovskou spoustu
kněh.

Byv tázán, co dělá, opsal Weil veliké gesto:

„Půjdu do Ameriky,“ odpověděl.

„Tak! Co mám provést, abych oddálil ten den, ne-

moha ti poskytnouti půjčky, které bys zneužil?“ pravil Ramus.

„Obědy a účast mě opouštějí. Husa a kur, na jejichž divokosti netrvám, se vzdalují, letíce na západ. Pozbýváám řeky a města, jež jsem se naučil znáti, a aniž bych měl užítku z cesty, chystám ji. Vaše činorodé zaměstnání poutá vás k tomuto místu. Tím lépe, rázem jedenácté seznámím vás se svým přítelem. Je to Rusín jménem Pilipaninec, muž těžké váhy, lovec, jenž odložil kulovnici a kyj teprve v předsíni dopravní kanceláře.“

„To jest jedna z pošetilostí, které nedokončíš,“ pravil Ramus. „Ostatně myslím, že toho člověka znám. Je to týž hromotluk, který už několik dní bydlí s tebou. Je to muž málem němý, drvoštěp či sedlák z Verchoviny, jenž zšílel tvým tlachem.“

„Tu přichází!“ vykřikl Weil a ukázal na člověka otálejícího v jízdni dráze, jako by nesouhlasil se zamatnou jednoduchostí provozu. Snažil se býti dopodrobna neviditelným v jakémsi mimikri, pro něž se rozhodl, když odložil barvy lesa a přijal městskou šed' a zmírnil ruměncem venkovské národnosti, jenž ho prozrazoval. Ale i tak byl patrný na dvě míle a jeho úsilí vycházelo naprázdno. Zaražené obličej v kloboucích ustupovaly jako voda, do níž vniká lodní kýl, a jeho shledání s Weilem se stávalo věcí veřejnou. Dáma odklepávající svoji procházku zaostalým podpatkem žasla nad neomaleností prostého zvyku choditi

přímo a proti návozu, který je vštěpován občanstvu, ať již kvapí ke kypícímu hrnci či, majíc své činy ve vážnosti, se šourá v hodnosti radovské (již roku osmnáctého, když všecko zešupačelo, byly uřezány vousy).

Pilipaninec přinášel úsměv, který nebylo možno ani setrásti ani ukončiti a jenž byl živen skupinami svalů odedávna nezúčastněných na výrazu. Smál se, potruhuje ramenem, které nosívá střelnou zbraň, jako hospodyně, jež v důvodném veselí roztřeše nad zástěrou kličku tkalounu.

„Dosti úvah, děkuji za dobrou radu,“ řekl opět Weil, „zde je můj přítel, přál bych si, abyste jej viděl co nejlépe.“ Z této trojice nebyl nikdo v nebezpečí, že by se nedorozuměl, mluvě češtinou, jež dovoluje, aby kmeny jejího lesa obrostly chybami právoznalců. (Tito chlapíci kdysi přikvapili u vážné snaze mluvíti slovensky i rusínsky.) A hle, co z toho vzešlo? Na jazykové jemnosti (jež není krupobitím, abyste se pohoršovali) prý málo sejde. Proti zvonům latiny, jež zaplavují vesmír, jsou tyto hlasy tiché a komolé; a přece se berním správám nepodařilo zmrhati a zamlčeti vše, co v nich je krásného.

Ramus, Weil a Pilipaninec pokračovali v hovorech, které lze sledovati ve volném překladu a s chybami méně nepřijatelnými.

„Co chcete,“ pravil Weil, „starý Ramus se naučil trpělivosti, slyše kazatele sekt, kteří ji vesměs dopo-

ručují. To ovšem neznamená, že není zuřiv, právě tak jako já, který jsem vynalezl bezpočet zakázaných, či lépe nedovolených prostředků, jak sehnati peníze, a přece jsem zůstal chud.“

Rusín stál a přisvědčoval. Po chvíli, maje v úmyslu smeknouti, neboť mimo přešel vousatý kněz, rozehnal se hroznou silou. Jeho zdraví bylo nepochybné. Tento archanděl síly, aby spravedlnost přišla k svému, byl nadán pisklavým hlasem a rozpačitou nemilostí odstávajícího límce. Jeho městský ústroj nebyl k ničemu. A přece byl polichocen, že vězí v zatroleném kabátě. A přece měl dosti zvůle upravovati si nákrčník! Pilipaninec po dvě či tři léta usiloval o věhlasné jméno. Po dvě léta myslil na kuchařství krve jako voják, vracející se z paluby monitoru, který mimo smilné myšky neměl ve svých prostorách ani příchody ani hříšku. Ozbrojoval se na zápas s počestností, a aby se zdál rozumný, smýšlel ze všech sil hrubě.

„Až se vrátíme,“ řekl, „budu vás častovati po devět dnů.“ Tolik či déle trvají v Karpatech pitky.

Ramus nemohl souhlasiti, způsob doktorovy řeči zlehčoval jeho hadry a vážnost právě tak jako silná tvrzení a bujarost Rusínova. A tu, zvedaje růženec a propouštěje jeho kuličky jako jehňata svěřeného stáda (jemuž uvykl důvěřovati za cinkotu haléřů v čepici), opakoval věci dávno známé, řka, že je sám a sám a že je město příliš osazeno žebráky.

Na štěstí doktor Weil byl dosti prozíravý, aby mohl

skončíte tuto osobní rozmluvu. Zastínil si ucho a krátce se rozloučil.

„Odcházíme,“ pravil, přerušuje žebráka, „chtěl bych odvésti Pilipanince k Dejmovi.“

Ramus zůstal. Pronesená slova odrážela se v hladině slepoty, jako by šlo o verš a o Homéra. Ale plachetnice chabého zvuku byla předstižena mohutným křížníkem čekání, který si přisvojuje všechny barvy.

Zatím Weil a Pilipaninec sestoupili k řece a šli směsí chodců nejistého pohlaví a nejistých nohou. Bylo jich bezpočet. Diváci podpírali si hlavu milenciným loktem a shlíželi na řeku, jako patříte za večera do ohně a na tvář zpěváka.

Kdyby městské okresy byly označeny jménem zvířat, vládl by na nábřeží pes. Pes, který se vynořuje z vody, má tvář obrácenu k horlivému slunci, ocas zaťat v kruh a proslulé dřívko, či hůl, napříč v hubě. Pes, jehož škodlivost byla zjištěna ve věci střevních parazitů, pes na okamžik volný a vděkuplný, jenž ve skvrnách ticha se ohlašuje štěkotem a nezná mezi v hopkování, když stihl zem. Bylo jich dosti tohoto pátku a žádný z nich nemlčel a řvali za účelem božským a kratochvílným, uvádějíce na mysl stádo a loupež.

Weil nedopouštěl se neopatrnosti, aby vyložil Rusínovi vše, co nepostřehl. Živil svým mlčením a svým tlachem zbujnou a chatrnou představivost Pilipanincovu, tvrdě po chvíličkách ticha, že prozřetelnost po-

skytla žebrákovi třikrát sto tisíc korun a zbavila jej tak práva nenáviděti vlastního řemesla.

„Hle,“ pravil po způsobu dcer, jež zmátly posluchače svou hudbou, „hle, nyní tak, jak jej znáte a jak jsem jej vyličil, stojí, žádaje na všech, kdo jdou mimo, po dvou librách masa; nebude klnouti, jestliže mu je odeprou, ale vychválí do nebe dárce troníčku, nikoliv pro almužnu, které je mu pramálo potřebí, ale pro samo milosrdenství.“

„Nevím, co myslíte,“ odpověděl Pilipaninec, „Ramus je stár a nevidí dále než na konec své hč'e. Jsem jist, že nemá krejcaru, jinak by nestál na křižovatce v hodinách jídla a spánku.“

„To vše,“ řekl opět Weil, „je zdejší ctnost, jíž není třeba, abyste rozuměl.“

Bylo mu zřejmě příjemné udivovati Rusína, který mu vnukal bázeň svým bicipsem a svaly zádovými (zemědělci u věčném sklonu a vztyčování, přelévající okeán země a vážíce vědro až z pekel, zmohutněli tak příliš!). Weil byl strašpytel, ale rozmarný, a tu v různici duchů, v proudu a vichrech zvukových vln našel jakýsi dvouzpěv souhlasu a popírání, něžnosti, peněz a chudoby. Semlel páté přes deváté. Umění mluvit naplano stálo jej desetiletí úporného cviku a ztrátu přátel, kteří živě souhlasí, dostane-li se odplaty viníkům, a kteří nesměšují hrachu s popelem. Vyznačovala jej posedlost dotýkati se současně všech hrotů, žaloval na Turecko a zároveň je tak miloval, že s po-

hnutím a se steskem zdravil legačního radu, jenž po desíti letech se vrátil z Konstantinopole (aniž se vědělo, že toto rozhodnutí je nesnesitelné). Byl hotov na rozhraní dvou ulic svěsti půtku s politikem, který se vyznal v bláznovství, a přece ustrnul, kolik výstřednosti a zmatku tají Weilova hlava. Byl nevybíravý v této zmatené důslednosti, plýtvaje chválou a odsudkem, souhlase, odmítaje a zněje jako Einsteinovy housle.

Přátelství s Pilipanincem, narychlo uzavřené, mělo povahu těchto podivných zálib, plných sváru.

Šli, zanechávajíce těkavou stopu v prachu vesnice, která se rozkládá pod stěnou nábřeží, a dotýkali se vzdálených věcí prstem paměti.

„Můj dvůr, mé Karpaty!“ řekl Pilipaninec, zvedaje hlavu jako kohout, jenž zaklíná houštinu mezi studnou a úly, „mé stráně, můj chrám!

Příliv a odliv stád přechází z vrchu na vrch a opět se vrací. Nitky bystřin na medvědíh stavu hor, jež tkají veliké vodní dílo Tisy! Mám na rameni jízvu po chrupu rysa, který zuří, a v mém stehně se zlámal nůž zděšené noci šestého června.“

„Byla souzena?“ otázal se doktor Weil a postrašil se, když slyšel, že nikoliv. „Běda,“ řekl, „tím huře pro vás! Střeďte se hluku a trýzně, jež jde s vámi z úvodí do úvodí. Toť lampa, která zůstala rozsvícena uprostřed dne a žhne, ač jí nevidíte. Tyto skály,“ dodal, dotýkaje se nábřeží, „se pohnuly z místa, ale

zachovávají povahu hor, po nichž kráčí strašidlo a houká na státního zástupce.“

Weil se vztyčil, dovoláváje se velikosti, jež ho minula. Bylo k poledni a čas mysliti na oběd. Řeka se zastavovala. Lodice odplouvaly. Poslední airedal se oklepával, tvoře duhu těžko viditelnou.

„Zde jsou,“ řekl konečně Weil, zpozorovav nachýlenou pramici, „zde jsou naši přátelé.“

Jal se křičeti z plných plic, ale nedostalo se mu odpovědi, dokud poslední naběrák nebyl vytažen na loď a dokud nebyl prázdný. Potom kdosi zamával, dáváje na srozuměnou, že vidí doktora, který má času nazbyt. Beze spěchu odpoutali lodičku přivázanou k prámu, nasedli, a zvolna veslujíce, blížili se ku břehu.

„To jest Pilipaninec,“ řekl Weil, poklepáváje na rameno Rusína jako na kmen pravěkého dubu, „to jest Pilipaninec!“

Potrásli mu rukou, otálejíce s úsudkem i s otázkou. Jeden z plavců se jmenoval Nikodém a byl nejstarší z rodiny převozníků či hlídačů splavu. Překročil již čtyřicítku a měl patent horního i dolního toku, aniž ho kdy užil. Pískařská pramice, plavidlo velmi jemné, s věčným mokřištěm mezi klečemi, byla jeho. Na rozdíl od ostatních lodí neměla jména a lišila se čelem bez znamení, právě tak jako výjimečným postavením na řece a posádkou věrnou neústupnému řádu.

Konečně bylo nutno žádati Weila za vysvětlení, proč vyhledal Nikodémovu lodici a čeho si přeje.

„Přišel jsem vás požádat,“ odpověděl horlivě, „abyste přijali tohoto Rusína. Co má dělati?“

„Ach,“ řekl pískař, „jsme tři a bojím se, že na naší lodi není místa pro čtvrtého.“

„Vím to,“ děl opět Weil, „nejste však prvý, k němuž se v této věci obracíme. Byli jsme odmítnuti ve všech úřadovnách práce; máme čekati týden či měsíc na jakýsi slib, jenž konec konců je planý? Co chcete, nezbyvá, než se nad vodou směstnati! Jeho řemen je utážen nejúžeji, dovoďte mu, aby opět jedl.“

Pilipaninec stál, zakoušeje prudký a palčivý vzruch, jenž v temném ruměnci zní prškou krve. Karpaty, ve kterých hladověl, nížily se v hromady písku a ubohá smítka, uvíznuvši v deštění naběraku, zbyla z lesů.

„Nuže, Zajíci a Dejme, co o věci myslíte?“ otázal se vrátný lodi. Ale v rozpačitých tvářích bez souhlasu a bez odmítnutí se odráželo jedině slunce.

Prvý z této skupiny zmatku, nenaleznuv lepšího konce, ujal se provazu, a stočiv jej ve vrubovaný kužel, chtěl mluvit o odlehlých věcech. Ale zavčas se rozpomenul, jak se kdysi ucházel o službu dozorce v karlínském přístavu.

„Eh, stáli jsme tehdy řadou, majíce v hlavě čekání jako víno: kluci s hubenýma nohama, vousatí chlapi, kdekdo byl na vodě od Litoměřic až po Živohoušť.“

Řka to, vzal fošnu, a otočiv ji napříč, pustil ji na zem.

Pilipaninec, uznamenav, že je dovoleno působiti hluk, vydechl.

„Pojďme,“ řekl Nikodém, „loď je uvázána a není, proč bychom spěchali se skládkou.“

Společenství pískařské pramice trvalo od veliké války. Dřevo, jakžtakž srovnané k sobě a utmelené smolnými provázky, neslo svoji posádku již desáté období. Byla to ubohá truhlička, ale vládl na ní duch, který zasluhuje stěžně.

Jan Dejm byl trubačem a měl v budce pod kotrčí zavěšen svůj nástroj. Hrával, mysle na určité příběhy a zveličuje dech, pokud mu stačila paměť. Ostatním bylo uvažovati, co by byl vykonal, kdyby zvukové vlny, které rodil, cválaly bystřeji; pohříchu tvar zvuku závisí na času či na rychlosti a jeho cit byl stálý.

Naproti tomu Nikodém miloval vzruch.

Zajíc byl ženat a často rozhněván. Loď věčně upoutaná připomínala mu býka zaslíbeného nezdaru. Počínal svoji práci, otloukaje násadu naběráku střevícem, a zaraziv cedník do dna a naplniv jej pískem, zůstal viseti v povětří na této páce, sahaje vodou a zemí až k růžové hraničce, která praská ve středu vyhaslých hvězd. Tu se oddal neuvěřitelným rychlostem, a předstihnuv světlo a čas, vyhledával obrazy na světelných vlnách, které se vznesly před šestnácti lety z kněžiště katedrály, kde se konala jeho svatba. Za těchto vzpomínek stárl příliš rychle, zatím co Dej-

mová mladost se obnovovala s vracejícím se jarem. Ostatně Dejm byl nejmladší.

Tito mužové, kteří snad před chvílí byli by bez úvahy odmítli jakoukoliv pomoc, teď ji připouštěli, a co více, Nikodém se obrátil k Dejmovi, a nutě jej k rychlejšímu kroku, jal se mu vysvětlovati plán, který znamenal pro Pilipanince večeri.

„Proč by s námi nezůstal?“ řekl Dejm zasypán cudným stínem a pruhován světly, neboť vešli pod železniční most. „Proč by nezůstal, je silnější než ty a Zajíc. Toto zařízení není ostatně trvalé. Cožpak Weil neopakoval několikrát, že Pilipaninec odjede brzy do Ameriky?“

Zajíc rovněž přisvědčil a věc byla hotova.

Konečně zasedli v hospodě ke stolu, zatím co se řeka vrhala na mostní pilíře a plynula, mizejíc tajupně a bez prospěchu.

Pilipaninec jedl, zakoušeje trochu hořkosti, neboť tento počátek věru nebyl ani hrdinský ani krásný, a jakkoliv se nepodobal zcela chudinské péči, byl přece útrpný.

Pilipaninec přijel do Prahy v jakémsi spěchu nevinosti; jeho truhlička ležela uprostřed nádražní síně jako jednoslabičné slovo, jež nikdo neslyší. Ti z podkarpatských Ukrajinců, kdo měli lodní lístky i lístky na železnici, pas a povolení vstoupiti na kanadskou půdu, byli očekáváni dopravním zřízencem, avšak lichý Pilipaninec nezaplatil nic mimo přeplavbu z Brém a bylo jeho věcí, jak se dostane k moři. Vyštěhovalci již odešli v maličkém zástupu, nad nímž se vznášel duch horské Rusi, a těsná hodina se vyprazdňovala. Pilipaninec přeložil svůj raneček z místa na místo, očekáváje více překážek, než skýtá jízdni řád. Vteřiny probíhaly hlučně jeho tepnou a ticho, koruna kadeřavé hory, bylo ztraceno. Čekal bez trpělivosti a bez pohnutek k lepšímu činu ohýbal v prstech hřebík. V tu chvíli, ve zřejmém úsilí po náhodě, přistoupil k němu doktor Weil. Byla prokletá zima, za okny kvetlo napodobování jara a růže na metlách. Den a ulice obracely se k osmé a hvězdář hledal roz-

marné důvody k veselosti, jež se ho zmocňovala. Spatřiv velikého Rusína, zamířil k němu. „Čekáte a nikdo nepřichází,“ řekl, přeháněje svůj zájem. Pilipaninec pokrčil rameny.

„Jsem u cíle.“

„Jakže, je zřejmé, že přicházíte z východu republiky, a chtěl bych vsadit sto proti jedné, že jste na cestě do Argentiny.“

Tu Pilipaninec počal nekonečné vysvětlování, užívaje pro lepší srozumitelnost ruky téměř divoké.

Konečně se dali na cestu. Sníh na náměstí a větrné prameny z ulic připomínaly nitě a korále navlekačů. V tomto proudění a v této metelici, kde hvězdy hledají svého chodce, bylo něco příbuznosti s východem a Pilipaninec mluvil volně.

„Milý pane,“ řekl nakonec doktor Weil, „jsem jist, že jste se dobře rozhodl. Nechť na Poloninách vládne divoký kanec a mír. Nevzpomínejte na kulovnici! Neštěstí bylo blízké a jenom náhodou zůstal osudný náboj v brašně. Nuže, nemyslete již na nic a zvedněte opět svou bednu. Pojďme, nevěděl jsem, že přijedete, ale mohu říci, že jsem vás očekával.“

Zdvořilý hvězdář byl by si nejraději naložil Rusínovo zavazadlo na záda, ale rozpomenuv se, že příliš sešel a že se nemůže vydati posměchu pro jedinou ránu, zůstával jenom ve střehu, aby zachytil břemeno, až spadne. Pilipaninec je nesl na hlavě.

Kráčeli parkem, přízraky lesa se opožďovaly a od

paty hodin na vysoké žerdi staly se neviditelnými zároveň se závojem rusalčiným a šátkem na očích ruské panny.

Prošli městem až k jihu, neboť Weil bydlil v nejzazší části Podolí.

„Zde,“ řekl, vcházeje do domu, jehož černé a zhyžděné dveře připomínaly klášter zatracení.

Weil prohledal kapsy, a naleznuv konečně klíč, otevřel. Zachovávali ticho déle, než bylo potřebí, a Weil byl po prvé na rozpacích.

„Nuže,“ řekl konečně a vzhlédl k ohromným údům, jež v této zkoušce se sklonily, neumenšivše se, „světnice je dosti veliká, abychom v ní mohli spát, než se shledáte s ostatními, kteří přijeli z Karpat.“

„Cestuji sám,“ odpověděl Rusín, a ujav se vaku, vysypal jeho obsah. Byly v něm zavěráky, bambitka a hlaveň ručnice, jež kdysi vrhala železnou střepinu nevypočitatelným směrem. Ranec kynul, nazvedaje cípek šátku, jako těsto zvedá příklop díže, a mlčení se prodlužovalo. Soví letky a plamen o dvou křídlech, lesní houkání a zvuky na předměstí, zbraň, na níž ulpěla tělíška, usvědčující z krveprolití, a zbytky jídel tvořily doplňující se protivy. Weilovy účasti přibývalo současně s hrůzami a jeho příliš potrhlé přátelství uvádělo Rusínovy výkřiky v mluvu knih. Weil neměl, co by nabídl, jedli tedy ze zásob Pilipanincových a nad jeho rancem. Samozřejmě večeřeli sýr a z tohoto zbytku pastviny parthenogenesí a středověkým

vtipem vzrůstalo stádo a obraz, který následuje: Plachý zbojník pospíchá za svou kozičkou a uprostřed noci, stále se ohlížeje, prolamuje v podrostech chodbu tak vysokou, aby zítra uvěřili, že jí prošel medvěd. Konečně, stihnuv potok, naklání se, aby si umyl ruce, a jeho zděšená tvář znovu se leká třesoucího se obrazu.

Zatím co se umenšoval chléb, vzrůstala představa lesních strachů a zdálo se, že město vějířem kouřů vdmychuje je v modř podkarpatské mysli. — Weil se zděsil hosta, jenž přišel z hvozdů a nemohl, než strážiti hlady a hrůzami.

Pilipaninec téměř nevycházel a jeho věci ležely zchystány, jako by čekal na vyzvání, které nesnese odkladu. Bylo zřejmé, že spěchá s osudem. Jeho zevnějšek se však proměňoval; odložil huňaté a hrubé spodky, změnil střevíce a v jeho oděvu málem nezbylo nic, co by připomínalo Ljutu, město oslněné hladem a nemocemi. Odtud Pilipaninec chodil Prahou, okoušeje prudkou žádost dotknouti se davu, jenž dýše jako chlív, a vzítí do ruky věci oddělené jen prškou skla. Město se mu zdálo zámkem, jímž vějí větrové trub a píšťal, jímž se line světlo a stéká s pahorků elektráren k zrcadlovým jezírkům a ke skříním, kde se v ohni divadel počíná němohra. Otálel, postrádaje hole, o niž by se opřel, a nikdy nespočítav světél, dal se na další cestu. Vzhlížel k chrámům střežícím čas

a ke světci, který z dávnověku musea země české, strádaje podrobnostmi, vyjíždí na koni s podzdviženou nohou. Prošed křížem krážem město, Pilipaninec se vracel na nábřeží venkovanům navždy srozumitelné, a patře na světelný snopek mezi břehem a zimní lodí, byl sklíčen láskou k městu, jehož bradlo držel.

Po čase Weil označil Pilipanincovi místo, kde byl zřízen tábor kanadských poutníků. Roku 28 bylo vystěhovalectví do značné míry již ztíženo a ti, kdo se vypravili z Užoku a ze Ljuty v polovině března, nepustili dosud Prahy. Bylo nutno naplniti čas zevrubným čekáním před konsulátem a tak pro ouřadování, jehož není konec, byly vybudovány baráky nazvané „Mezipalubí“.

Když se Pilipaninec sešel se svými přáteli, namluvil jim toho o Weilovi a o svém štěstí, že mu záviděli; avšak vždy je dosti těch, kdo nevěří, a tak nezbyvalo, než objeviti se v barácích s doktorem. Než vyšli, měl Pilipaninec Weila dlouho k této návštěvě. „Je to příliš daleko,“ odpovídal, ale stanuv na Poli invalidů před drátěnou ohradou, hvězdář nezůstal lhostejný, a trochu se vysmívaje, s úžasem chodil skupinu od skupiny.

Rusíni ho vítali s jakousi nadějí a bez úsměvu, avšak jen Iliadora Mejgešová, nejkrásnější dívka ze Ljuty, otevřela mu dveře a pravila, aby vešel zároveň s Pilipanincem. Starý Mejgeš zabýval se právě jakousi vzpomínkou, a vzhlednuv k příchozím, ztratil souvislost. Tu vztekla a s klením zasunul lavici,

a obrátiv se zády k hosti, odcházel do druhého kouta. Pilipaninec, jindy stejně zuřivý, vně hvozdu a stařého zvyku šel za ním co nejsmířlivěji, avšak stařec se jen zpola obrátil a vyhrkl pohrůžkou, připomínaje mu jakousi noc.

„Pah,“ odpověděl Pilipaninec, doslova *potěšený* tímto svědectvím, „zde není místo, abys obracel pytel onoho čekání.“

„Je zde!“ vykřikl Michail Mejgeš, „je zde, uvnitř mé hlavy, ve středu paměti pozorné jako sova, ve větru slov, která neztajím.“

Na přísném stole mezi dvěma hrnčky, z nichž jeden byl označen ranou jako pečeti, ležel dopis přibitý na desku. Vedle bodné rány byl zhmožděn i hrotem pera, jež jej nezmohlo. Michail ukázal tímto směrem, bylo zřejmé, že v dopise je důkaz pro jeho tvrzení, a Pilipaninec, přistoupiv k oknu, četl. Zatím Weil, stísněn více, než připouštěl, se dal do hovoru s dívkou, jež otáčela hřídelem jakéhosi stroje. Byla sličná a odpovídala bez rozpaků, vyznávajíc se jako v chrámu své země. Ale nepřestávala se zaměstnávat, naklánějíc se aspoň nad kolébku, ohniště vždy horké v obydlích chudáků.

„Ach,“ řekl Pilipaninec, „moje papíry nejsou pryč v pořádku a není naděje, že se věc vyřídí před letem, neboť je nutno psát do New Yorku.“

Mejgeš, muž zlé hubenosti, s chomáčky srsti nad očima a zježeným vousem v koutcích úst, doposud po-

bouřen, trval s rozpačitou rozhodností na svých vý-
čítkách. Tento hněv, tak prudce doznávaný, byl snad
lékem, jež si zjednával jako vdova, která si vynucuje
malý žal, aby neplakala příliš.

Dveře zůstaly dokořán a kdekdo vešel. Světnice
plná stínů postupovala k Weilovi, zvolna se vyjas-
ňujíc. Plachá neštěstí a neurvalé naděje, podobné
stromům bez větví, příhody sotva postižitelné a da-
leký stesk nabýval hlasu a vypravování se křížovala
jako bezcestí. Všichni měli pole špatně obdělaná a do-
bytek, který zacházel ranami napajedel, všichni měli
zuřivost lesa a jízvu. Avšak kam se poděla Iliadora?

Zatím Pilipaninec přečetl dopis, nebo lépe, naučil
se mu nazpaměť, a složiv jej v úzký pruh, měl se
k odchodu. Cítil se pánem uprostřed této vesnice,
neboť příhoda s listem a blízkost doktorova mu dodá-
vala vážnosti. „Pojďme,“ řekl Weilovi, jenž byl hotov
uposlechnouti.

Vraceli se pěšky. Veliký Rusín spěchal, natahuje
koňarské nohy. „Co chcete ještě věděti,“ řekl, „znám
všechny chlapy z Verchoviny. Ten, s nímž jste nejdéle
mluvil, byl dvakrát ženat a dvakráte trestán pro
krádež dřeva. Ach, označoval mě za zloděje, ach, kdy-
bych jím byl, kdyby byly tak *jednoduché* příčiny, pro
něž mě úřad zdržuje v hlavním městě!“

„Jděte,“ odpověděl Weil, „jsem jist, že jste dal
Mejgešovi ovci, aby vás očerňoval. Avšak kdo je to
Iliadora?“

Odtud Pilipaninec a Weil navštívili mnohokrát vystěhovalecký tábor, Pilipaninec věřil, že je ho dobyto, neboť na libeňské pláni, zatím co on se odlišoval, vyznávali téhož boha a týmž způsobem jako ve Ljutě.

Minul nějaký čas, hrnec hlasů zprvu málo srozumitelných se zjasňoval a Weil zvěděl, že karpatoruský národ, opatřený vášněmi a zbědovanými úředníky z císařství (kteří spěchali vysloužit si uznání na místě, jež jako služba vrátného je odměnou délesloužícím poddůstojníkům, a kteří jenom maličko změnili způsob svého obléhání z dob, kdy stáli v horách pod prapory drzého vojska), že tento národ má především dceru jménem Iliadoru, jež se nevdala, dívku, která je stále smutná a jejíž nevlastní otec Michail Mejgeš pije. Na štěstí Weil, který platil za darmošlapa, jímž konec konců byl, měl dosti ducha, aby poslouchal i ostatní. Jeho obliba v táboře vzrůstala. Měl dar smíchu a pozornosti. Byl chlapík bez směnné čestnosti, a jenom protože byl příliš ošklivý, nenazývali jej křestním jménem. Pilipaninec necítil věru rozpaky, užívaje jeho bedny a konstrukcí, jež ve své potrhlosti představovaly lože a skříň. Zrobil si řeckovýchodní kout v tomto příbytku a směšoval ve filosofické chyši dvojí zvyk. Nakonec Rusín kladl Emilovi pistoli jako záložku do knihy a Weil, jakkoli nesouhlasil, přikládal tomuto počínání dobrý význam.

Ale brzy byli na dně svého měšce a tu s dvanáctiprocentní ztrátou prodali Pilipanincův lodní lístek.

A opět příliš záhy bylo nutné, aby se Weil dal na obchůzku za hodinami matematiky a silozpytu, jež kdysi ztratil. Bylo mu navštívit věhlasnou školu, jež po staletí tká a jako Penelope koncem období vypáře svoje dílo, aby počátkem roku buď po „veni sancte spiritus“ nebo po vzývání ducha prostě občanského počala znovu.

V končinách pivovarské čtvrti v ústavu beze jména (neboť sousední hostinec, podoben samci, který nebyl nikdy trestán, je příliš proslulý, aby snesl poblíž jakékoliv místní určení) žil Weilův přítel, jenž, strádaje mezi výrostky, učil je algebře a příbuzným naukám. Snad byl Weilovi zavázán ze studijních dob nebo z důvodu ještě nepochopitelnějšího, profesor Šupich nikdy neodmítl exotického žadatele a vždy mu jmenoval hlupáčka, který nic neumí.

„Pojďte sem, Jene,“ pravil, zvedaje roztržitý obličej ke koruně platanu (který se nepodobal stromu poznání). Byl hudebníkem, jež stěží zachránilo nevhodné manželství před zvukomalbou, a dosud myslil na svoje *Jara* nebo *Hrady a zámky*, srovnávaje se s počtářstvím, jen pokud je číslo podstatou rytmu a úřad penízem. Byl shovívavý, a již proto moudřejší ostatních.

„Zde jest,“ řekl, klada ruce na rameno chlapci, který se zarděl až po klobouk. „Chtěl bych vám naznačiti, Jene, že nevěřím ve vaši píli; bojím se, že neobstojíte při zkouškách.“

Weil neměl rád rozpačité děti, nicméně přijal nabídku, o které bude rozhodováno nad otcovským stolem s pomlkami kolem kytice, zatím co zajímavá moucha rejdí po okenním skle. Tato lítost (zmocňuje se vás ještě po letech) neustane, dokud poslední drobet koláče bez cukru nebude sněden. — Ty nejsi Archimedes, ty nejsi Cicero, a dětem špatného prospěchu je navždy zakázáno žádati o jablko a býti nápadný.

„Nuže, doktore, tvoje hvězdářství?“ otázal se Šupich již na odchodu.

„Nic nového mimo zatmění, jež jsem nepozoroval a jež jste přehlušili vyzváněním žesťových nástrojů.“

„V tomto období,“ doložil profesor, „je již rozhodnuto o stálosti zálib, nemýlím-li se, je nám dvaadvacet let, nuže, ať se zelená lesní roh! Přeji ti objevení komety, která se neočekává.“

Těmito hodinami bylo získáno něco peněz, avšak Pilipaninec odpíral jísti.

„Co myslíte,“ pravil Weilovi, „jsem syt a neokusím z vašeho talíře ani sousta.“

Ve Ljutě jídáme na dluh, ale nikoliv u vdov a v chalupách na spadnutí. U nás se příliš nepracuje, avšak obilí a les roste, zatím co výše pražských věží je pevně stanovena a vy se nedočkáte úrody. Vím pozdě, že jste chud, neboť jsem vás vyjedl, ale jděte opět k svému profesorovi, ať mě najme na denní mzdu; jsem silnější než zdejší dělníci.“

„Domníváte se, že Šupich může zaměstnati vás stejně snadno jako mě?“ odpověděl doktor Weil, „myslíte, že má stáda nebo hory?“

Avšak Pilipaninec trval na svém a tak přátelé počali cestu od Piláta ke Kaifášovi, po ohradách a lomích, straníce průmyslu ústrojných hmot před prací s mrtvými těly. Chodili po vápenicích a po epických stavbách nábřeží, bylo je viděti před branami továren, v dílnách a ve skladištích, chodili Prahou, Smíchovem a po Vysočanech, rýsující žalostnou hvězdu na povrchu města. Weil se stal stínem Pilipanincovým a byl příliš krátký, když se schylovalo k večeru. Konečně vzbudili zájem strážníků a veliký Rusín zveličoval tuto pozornost v barácích vystěhovalců, a dovolává se zlé vůle Mejgešovy, chtěl přesvědčiti i Weila, že je důvodná.

„Pamatujete se, co řekl prvého dne, když jste přišel do baráku?“

„Ne,“ odpověděl Weil, „vzpomínám si na Iliadoru, jak seděla na městské židli, domnívajíc se, že je před kouřícím krbem bez komínu a že přede.“

„Iliadora,“ děl Pilipaninec, „je bláhová panna. Dívky v Podkarpatsku stárnou jedině porody, jichž zůstala ušetřena, nevím, kolik je jí let. Avšak Mejgeš je stár a ví více, než říká.“ Weil se smál, zlehčuje lesní pých a zavěrák bez nýtku.

V tu dobu žebrák Ramus slyšel o Pilipanincovi, který se potlouká Prahou.

Je vysoký jako dub, je to rváč a piják, kanec a kníže v pořadí neštěstí. Básnivá obec Františku osázela svoje vypravování lupičským jménem, prahnouc po dokonalé spravedlnosti, podle níž se dostává království nejmladšímu a dlouho posmívanému bratru.

Žebrák byl skoro slepý a naslouchal všem hlasům. Sekera odskakovala od křemene temnot a zrychlený dech vypravování se prodloužil ve výstražný hvizd. Ramus myslil se strachem na karpatského olbříma, při jehož jméně ženské na znamení vilnosti se křížovaly ruským křížem; a přece se mu zdálo, že vidí jen chudáka, jak kráčí z průvanu dlouhé chodby, zatím co dílenský správce se ovívá kapesníkem.

Vskutku Pilipaninec s Weilem poslední večer se vraceli bez práce. Rusín, přeháněje opět svoji bídu, nespal již v Podolí, rozloučili se a Pilipaninec odcházela větší a vyhrůžnější, než byl.

Nazítří však bylo šestého května a sličné ráno. Lidé vstávali s nadějí, jež každého dne vychází z koupele poněkud oživena. Pravěká nuda vzala na sebe bezpočet podob a bylo nesnadné je rozeznati v kvapu a vlnění dne.

Weilův student stržil si špatnou známku a na okno učebny se vznesla příslovečná moucha.

Oděvnické dílny opakovaly míru svých řemesel.

Tisíc lidí dokončilo péči o svůj chrup.

Čelisti klaply.

Radové v ministerstvech vložili korálový nos do zpěněného kapesníku.

Slyšte, udeřila desátá, žebrák Ramus se sešel s Weilem a Pilipaninec, překročiv dvakrát řeku (neboť si vybíral ozářený břeh), právě dorazil ke katedrále nad Podskalím. Nyní se pánové seznamují, nyní Weil žertuje a nyní vybízí Pilipanince, aby sestoupili k řece. V dálce je viděti Nikodémova loď, mají tedy načase.

Když odešli, Ramus zůstal sklíčen pod nízkou stavbou slepoty, nemoha se dobrati podoby vychloubáče, který získal v okolí vyšehradské skály šeredné jméno a jenž se přičiní, aby si ho zasloužil.

Vysoký a tenký hlas svědčil o prudkém nosu a čistých zálibách se sklonem k popudlivosti, avšak členění řeči a volné oddechování rušilo tuto představu, mluvíc o mohutném hrudníku, klidu a vytrvalosti. Nevypočitatelné prostory slepcovy noci a tma starší než bůh zalidnila se mnohonásobným obrazem vraha, jenž si uchovává krásu prostáčka. Les, klenotnice krajin, město a Karpaty, to vše bude ztraceno pro slovíčko přičmoudlého zločinu, jehož základní barva přece je plavá. Hle, letky temnice, hle, havran. Padá či vzlétá?

Avšak táhlo již k poledni a uvažování slepcovo bylo obtížné. Uhelné vozy odjely a nad ulicí vládl průvodce cizinců dlaní, jež vězela v bílé rukavici. Nikodémova loď již opakovala přátelská znamení a zvolna při-

plouvá. Nyní započala se rozmluva, v níž byl Pilipanec přijat do tovaryšstva písařů. Je proto šťasten.

Stud, dědictví ctnosti, vstoupil Pilipanincovi do tváře, ozářiv ji ruměncem, proti němuž se nelze ohradit, neboť každá odvaha má chvíličku váhání, každý smích špetku smutku, každý zločin stopu ušlechtilosti a oslnění stín.

Tato hodina vytvářela bytost téměř již nepodobnou horskému sedlákovi a připomněla čas dávno jiný.

Pilipanec nerozuměl zřejmě ničemu ze zařízení ráje, jehož andělé berou zavděk naběráky a několika korunami mzdy. — Ach, prosté doznání příčin, jež předcházejí následkům a jež nás udivují teprve dodatečně. — Ach, krásné Karpaty!

Pro čtvero čtveračivých krás kalendářního roku, příliš nahromaděných, pro jazyk bez básníka, pro krásu tajemných panen, jež neviděly zrcadla mimo střep měsíce, pro smutky dědičné příjice, světélkující nad tajemstvím rodin, pro purpur rvaček, pro sněžné hvězdice, které se řadí ve tvary nábožných maleb, pro hrůzné sochařství opilosti, jež dává zmrzati muži a ženě při návratu z krčmy, pro dobrodějný lid, který uctívá sedm dní hosta a pláče při loučení, pro věrnost jazyku bez písemnictví, pro věrnost manželství, když chlapi pracují v newyorském přístavu, pro věrnost zjevenému bohu nepochopitelné Karpaty!

Dostává se mi práce bez oslovení a bez vyptávání místa na lodičce, dostává se mi výdělků bez přátel-

ství a nikdo mě nezavolá přezdívkou, již bych miloval. Karpaty příliš krásné, abych byl setrval, krásy bez odtoku, ó pleso, háji, v němž cesta necesta kráčí ka-
deřavé stádo, kraji zaznívající píšťalky, tvůj hlad je bez úcty. Stíny tvých buků jsou příliš krátké v po-
ledni hrůzy a hlasy nevzlétly nad koruny doubrav. Nevím, proč jsem odešel. Nemohu proslaviti tvé jméno a zamiloval jsem se beznadějně.

Čtyři plavci sestoupili k nábřeží, a odpoutavše loď, směřovali k prámu. Stál asi ve třetině řeky nachýlen haldami písku, přes něž spočívaly naběráky. Když přistáli, svlékl si Nikodém kabát, a přidržíže řetěz lodice, řekl: „Všimli jste si zamračené strážce, která přechází po náplavce? To je starý Ječmínek. Ve své čtvrti rozdává dětem cukrovinky, ale je-li ve službě, škaředí se co nejhůř. Slyšel jsem, že kdysi pomohl mládencům ve věci *solené kýty* a že byl málem němý, když jej vyslýchali.“

„Poznávám ho velice dobře,“ pravil Pilipaninec, „je to strážník, který mě sledoval dva dny.“

„Bydlí u svaté Anny,“ děl Zajíc, nevšímaje si Rusínových starostí, „a je dobrý soused z důvodu, pro nějž bych vrátil peníze, které bych zvedl před policejním komisařstvím.“

„Podej mi sochor,“ řekl čtvrtý muž, obraceje se k Pilipanincovi, „podej mi sochor a spusťme loď o maličko dolů po proudu.“ Když se tak stalo, zvedl ruku a pramice opět stála.

„Dobrá,“ doložil Dejm, „zdá se mi spravedlivé, že strážníci jsou škaredí a zasmušili, cožpak nemá kovář krhavé oči a černé ruce?“

„Ticho, mlčte,“ pravil vrátný, přinášeje bolestnou harmoniku, „to je pro tebe,“ dodal, vzhlednuv k Pilipanincovi, a spustil.

Táhlo na šestou hodinu a bylo slunné ráno. Dělníci pohrouzili dírkované naběráky až k říčnímu dnu, dílo pokračovalo. Mimo pískařský prám jezdily parníky, plti složené z borového dříví, lodi vlečné a lodi nákladní, jež se potápějí až k horní fošně bortu. Dva či tři nenahraditelné vtipy, které během věků staly se pozdravem na této řece, se vyměňovaly z plavidla na plavidlo.

„Kdy pojedete nahoru, strýče?“

Pltníci, majíce ruku na štítcích čepic, poněkud medvědářských, neodpovídali.

Pilipaninec potápěl a soukal svoji násadu co nejhorlivěji, ale po sté vytáhl prázdnou kapsu.

„Bojím se,“ pravil Nikodém, „že nevyděláš ani na chléb.“ Ale proto ani on ani ostatní si hrubě Rusína nevšíмали. Pracovalo se mlčky.

„Dnes,“ děl opět Dejm, ukazuje za mizejícím vorem, „na sklonku těchto řemesel, můžeme mnohého litovat. Kde jsou vypravování vízící se ke kameni Linu z Dolního Buku a ke kameni hastrmanskému?“

„Tyto hlouposti,“ odpověděl Zajíc, „jsou řádně odbyty. Zdá se mi drzé mluvit o závadných kame-

nech s takovou zaujatostí. To vše překáží plavbě.“

„Ano,“ přisvědčil vrátný, vzpíraje koš, jehož ná-
sada se prohýbala, „do pěti let bude řečiště vysme-
čeno a nenaleznete na starých místech hrubozrnného
písku.“

„Toho mi bude líto,“ poznamenal Zajíc, ale Dejm
trval na tom, že úpadem se hnalo vždy mnoho vody,
jež přináší zrnka křemene. „V těchto místech se ob-
novují písečná ložiska po povodních, jež vždy se bu-
dou opakovat.“

„Víte co,“ řekl Nikodém, „zahraji *Babinohu*.“ Bylo
deset hodin. Zajíc a Dejm zarazili po dvou lopatách
do písečných hromad a rozvěsili na ně kabáty tak,
aby tvořily kryt nad prázdným koutem.

„Toto odpočívadlo je lepší než dům,“ řekli Pilipa-
nincovi, „je to důkladný stan, kde můžeš ležeti, maje
ruce za hlavou.“ Dříve než Pilipaninec něco odpově-
děl, dal se Nikodém do zpěvu.

*Je devět ctností
a každá z nich je jiná,
neboť děvčata
jsou různě příčinlivá.*

V poledne chodívali plavci do hospody. Přiházelo
se často, že ani Nikodém si nepřál piva, nicméně cho-
dili na staré místo vždy, když jejich pramice nebyla
příliš vzdálena. Říční oblast od Šítkova jezu vzhůru
až k ostrovu Pile byla polem tohoto magnetu. Kame-

níci, vyvažeči, lodníci, písaři, vozkové, hotovitel dírkovaného plechu a naběraček, několik pobudů a dva či tři studenti scházeli se tu den po dni. Stůl býval pokryt bělostným ubrusem a talíře plny lesku.

„Co budete jísti?“ otázal se hostinský a Nikodém mu odpověděl: „Nic, pranic z toho, co jste pekli. Dejte mi polévku, chléb a sklenici piva.“

Šenkýř procházel mezi stoly, hledaje smítku nebo poprašek, jenž snad slétl na hladinu stolu. Podobalo se, že to vše počítá na prstech. Lidé o něm soudili, že je odříhost dosti uhlazený. Vskutku, nastřádal několik tisíc a koupil si domek, nemaje jiných příjmů než výdělek ze své živnosti. Nicméně uchoval si schopnost býti považován za poctivce, který přináší jateční čtvrt zdaleka na vlastních bedrech.

„Pane,“ děl Nikodém, „vidím, že nás nutíte dojídati chléb, tato skýva je však tvrdší, než bývá u vás obyčejem.“

„Tvrдый chléb?“ odušil hostinský, „přinesu vám bochník, jež sám skrojíte, ale věřte, není mou vinou, že chléb tvrdne.“

Dejm vypravoval o trhovkyni, kterouž se rozhodl léčiti podle pravidel jakési knížky, avšak Nikodém jej odbyl, že je dlužno mluvití jen o slušných věcech. „Nemyslíš o jiném,“ řekl, „leč o nemoci, a otrásáš vším, až se sype barva. Kdejaká naduřelá žíla či rána pod kloboukem — všechno najdeš se snadností celníka.“

Dejm byl opravdu nakloněn smýšletí co nejchmurněji, soudě o lidech podle způsobu chybování, podle pajdavé chůze, vyraženého zubu a souhvězdí skvrn na lesklém rukávci. Jeho čas a příhody na řece věru byly bez rusalky. Ale přece, vracaje se jednou pro zapomenutý džbán, jež zůstavili neopatrně na ohništi své lodice, potkal dívku.

Seděla ve středu nájemné loďky, obracejíc se jako Janus. S hrany zdvižených vesel odkapávala voda a proud rozšiřujícím se okem hleděl ke kolenům plavkyně. Mrzoutský rozum, který byl Dejmovi vštípen, měl jej k prospěchu; vládl velmi dobře sochorem a mohl s pramicí snadno uniknouti, avšak dívka se smála. Bylo zřejmé, že se nazývá jménem velmi tichým a že je švadlenou prádla. Dejm v latinském větru se stal snášenlivějším, ale dříve než byl přinucen pozdraviti, Odeta se omluvila, že jej zdržuje. Zlý škarohlíd doposud neodpověděl, ale lodice se přitahovaly, přecházejíce špicemi mimo sebe jako jazýček vah. Konečně nadzvedl klobouk, a tu, když bylo vhodné se usmáti, Odeta spustila hlasitý smích.

Mluvila s volností, která je znakem povýšeného ducha. Dejm byl rozradován a skličěn, boje se, že slova, kterých slečna užívá, jsou zdokonalená dlouhým užíváním, takže příhoda s vrtošivou lodí je snad desátá toho druhu.

„Víte co,“ pravila Odeta, když byla jista, že s lodí

nic nesvede a že je nutno ji vrátiti k můstku, „nejsem dost obratná, abych zůstala, ani dost skromná, abych se zřekla tohoto cestování, smím tedy vstoupiti na vaši loď?“

Odtud se počalo svízelné přátelství, jež Dejm nepřipouštěl a po němž prahl jako selka, která se vrací ve svátečních šatech a bez deštníku z pouti, kde si selští národové zhurta přáli na svých nebesích deště (zemský ar odpovídá hektaru nebeských prostor). Představte si, že právě když prosebnice je v polovině cesty, kde není stavení ani stromu, spustí se hrozný liják, jenž ji zaplaví v provazišti kapek. — Téměř totéž se stalo tomuto zamračenému chlapíkovi, který prahl po lásce a který ji odmítal.

Dejmovi přátelé, kteří znali jeho těžkosti, zvětšovali je žerty a mluvili o tom, co chtěl zamlčeti.

„Vyvázneš nedělí a příštími svátky?“ otázal se ho Nikodém.

Ach, bylo jisté, že truchlivý milenec pocestuje po osadách nad středním tokem řeky, po hájích pokrytých okvětím novin, zatím co restauranty jako mechanické kukačky se budou ozývati bubnem a křídlovkou. Na těchto výletech Odeta nikdy nemlčela a její výmluvnost se podobala rybám, které uvízly v nádrži a nikdy víc se nedostanou k plavbě z břehu na břeh a k činorodé akci proti proudu. Dejm s vycházkami živě nesouhlasil, ale nedovedl uhájeti minulost, v níž bylo ticho, v níž vždycky stihl vlak

a v níž se obešel bez kytice slezu a pryskyřníku. Tato láska se skládala z pouhých svízelů.

„Vy tomu nerozumíte, Odeta je velmi hezká,“ řekl Pilipaninec, ale Dejm se obrátil, řka, že není třeba, aby i on měl účastenství na jeho nesnázi.

„Kdyby se našla dívka, kterou by neodstrašovala moje tvář a o níž bych stál,“ děl Nikodém, „dovedl bych ji vzdáliti od řeky a vás bych s ní neseznámil.“

Pilipaninec rozuměl těmto hovorům jen málo, ale předstíral, že tomu tak není, a rozhodl se opláceti svým přátelům stejnou měrou. Pleskal páté přes deváté a nakonec byl hotov kdekoho zbiti, jen aby dal vyskákanému hovoru jiný směr a aby došel ceny, které zasluhoval, a ceny, která nebyla zjevná, pokud se mluvilo tímto způsobem.

Více však než neshodou s plavci byl Rusín trápen závazkem k Weilovi.

Nazítří byl svátek výchoďanu stejně nesrozumitelný jako pracovní den. Pilipaninec věřil v božské obřady a tento svátek byl zlehčován, a přece svěcen jako sobota v Karpatech, kde Žid, střeže se hříchu, jenom neochotně prodává okénkem láhev.

Pilipaninec setkal se o deváté s Dejmem, jenž přišel k lodi v nových šatech.

„Kde jsi spal,“ řekl plavec a Rusín, považuje tuto otázku za přátelství, jal se odpovídati a mluvil o nájemném domě v Podolí jako o své chalupě, na jejíž

střechu padá stín lesa. Dříve než byl hotov, přišla Odeta.

„Kdo je to?“ pravila svým neostýchavým způsobem, „kdo je to, Dejme?“

„To je Pilipaninec, pracuje s námi na lodi,“ odpověděl. „Nechcete si vyjetí?“

„Ne.“

„Prosím vás, nasedněte,“ pokračoval Dejme, usmívaje se. „Zde je vaše místo, pane,“ děl obrácen k Rusínovi, který při zvuku tohoto slova a před dívkou ztrácel vládu nad svými údy. Nicméně se mu podařilo naloditi bez úrazu.

Křižovali řekou a řečí. Pilipaninec si smočil rukáv, Odeta sukni. Upadli do důvěrných rozprav, smáli se a snad i šeptali. Pilipaninec, zcela jsa neschopen získati Dejma, mluvil opět rozhodným způsobem.

Bylo jedenáct hodin. Odeta se doposud smála a to, co za nic nestojí mezi skálou a rovinnou loukou, jakýsi odkaz impresionismu, zlomená šed', státní ultramariny, zvučící a rozechvělý horizont, naplňovalo je podivem.

Rusínská zdvořilost nepřipouští okolků, když jde o děvče, a Pilipaninec, rozjařený jako ve ljutské krčmě, řekl: „Jste příliš hezká a příliš veselá, abyste směla zůstatí dívkou.“

„Ach,“ odpověděla Odeta, „činíte mi nabídku? Vidíte, Dejme, to jest zvyk cizinců; mluví zbůhdarma, neboť je jim snadné rušiti závazky a vyhnouti se slibům.“

„Dejte mi pokoj!“ zahučel Dejm, jehož dobrý rozmar se beze zbytku rozplynul.

Tato vyjížďka se skončila v poledne a mužové se vraceli stejnou cestou. Dejm po dvě hodiny musil snášeti, aby jeho mlčení bylo znetvořováno smíchem, a teď, maje v úmyslu rozptýliti Pilipanincovy výhody, otázal se ho, co chce dělati.

„Jsem rád, že jsi mě vzal na loď, a půjdu třeba s tebou.“

„Eh, příliš spěchám,“ odpověděl Dejm a přidal do kroku.

Druhý den počala se opět práce. Pilipaninec se snažil zvednouti z vltavského dna všechny písky, ale jeho hromada byla maličká. Snil a viděl nad vlnou prádla Odetin obraz.

„Co je s tebou?“ řekl Nikodém, „myslím, že užíváš příliš veliké síly, nevzpírej se tak do svého řadu.“

Zajíc vyňal z uzlíku placku, a rozlomiv ji, dal půl Pilipanincovi, řka, že je překvapen tím, co vykonal.

„Když jsem pracoval první den na řece, nezvedl jsem poctivého naběráku. Dřel jsem dobrý týden (zatím co se moje zádové svaly bolestí zdvojnásobovaly) bez výsledku. To věru není divné, neboť i posel potřebuje času, aby se naučil chodit v svém řemesle.“

Dejm se nezúčastnil rozmluvy, jeho hromada byla největší a tu snad z důvodu pozdní spravedlnosti či z dobráctví velmi skrytého vzal lopatu a jal se písek přehazovati na menší hromadu Pilipanincovu.

„V těchto místech,“ řekl, „je nezbytně třeba stejno-
měrného ponoru, ostatně, Nikodéme, je čas, abys dal
spravit svou pramici, jinak ji budeme tahat hákem
a rumpály.“

„Hleďme,“ děl vrátný, málo se staraje o věci živ-
nosti, „toť spolek! Odeta, ty a Pilipaninec jste se včera
zřejmě dohodli.“

„Odeta,“ pravil Dejm, obrácen k Rusínovi, „za-
pomněla již na tvoje jméno.“

„To nic nevadí,“ odpověděl Pilipaninec již bez
trpělivosti, „budu je opakovati a naučím ji obtížněj-
ším slovům.“

Dříve než minulo deset dnů, Pilipaninec si osvojil
umění plavby a zručnost písaře. Jeho hromada da-
leko již nebyla nejmenší. Znal vodu a vyhmatal pono-
řeným sochorem sypký dotek písčného dna stejně
bezpečně jako ostatní plavci. Zatím Weil, jenž byl
poněkud učitelem, mu vštípil několik pravidel svého
mudrosloví a tak Pilipaninec mimo vzrůst a tvář
příliš sličnou se podobal ostatním lidem. [Nicméně jeho
zmatenosti ubývalo jen zvolna. Doposud viděl Podolí,
skálu, řeku s lodicí a Odetin obraz, jež prolíná ljutský
prales a houština utvořená ze stromů nejuživějších.
Doposud viděl střídavě liščí stopu a Dejmovy střevice,
u nichž se zračí nedělní péče a schopnost čekati půl
dne na smluveném místě. Doposud Odeta bývala za-
chraňována před kancem, medvědem a divokou koč-

kou, zatím co bezradný nápadník mizel ve směru leda-
byle mu naznačeném. Pilipanincovým mlčením se
sunulo pásmo pokory, jímž září ostrá světla svévole.
Weil zhusta poznával blízkost jakýchsi divých hore-
ček a třestění. „Toť skládka porušeného času,“ říkával,
„toť větrná skříň, avšak nejsem dost stár, abych zne-
tvořoval lidové pohádky, nemohu zjednat pořádek
v rozmarech Odetiny přízně. Dosti! Bude náležeti je-
diné vám, ale zůstaňte prostodušný a mírný v před-
stavách. Co chcete, dvě neděle už nevyšla s Dejmem
ani s kýmkoliv jiným mimo Lízu, stejně bezúhonnou
ve věcech lásky.“

Weil nebyl hlupák, aby věřil, že je možno činiti
z lidí to, čím bychom si je přáli mít, avšak bouřlivá
snivost Pilipanincova jej zastrášovala a chtěl ji zmoci.
Jednoho dne, myslil si Weil, shodí Dejma do řeky,
a drže mu hlavu pod vodou, bude počítati do sta.

Když Weil opět přišel do vesnice vystěhovalců, vy-
ptával se Mejgeše na Pilipanincovy staré příhody
a netajil se se svým strachem ani před Iliadorou.

„Váš chlapík,“ odpověděl Mejgeš, „nedělal nikdy
nic jiného než my všichni. Naše pole jsou označena
plotem a rodí zemáky, len i ovsy, ale pohříchu vše,
co vzroste, nebývá sklizeno. Ano, Pilipaninec se naučil
čísti a psáti, chodil s kohoutem a jedinou slepicí na
vzdálený trh a pil, kdykoliv se tančilo před hospo-
dou. Bývalo jej viděti druhého dne, jak polehává
blízko cesty, s barevným nožem a bez klobouku.“

„Nikoliv!“ pravila Iliadora, přiblíživši se k Mejgešovi, „sloužil ve vojště a jeho pole jsou lepší vašich. Snad si tu a tam okrvavil nůž, snad se rval, ale není soudu, který by jej vyděsil a na němž by mlčel.“

„Jakže,“ pravil Mejgeš, „ty mluvíš o noži? Chtěla bys mě snad pohnati k odpovědnosti za Pilipanincovu pověst? Nezhotovil si hroznou pušku, jež ho proslavila? Nebyl pytlákem? Nestřílel kusem železa a podkováky? Nezakopal svoji zbraň? Což se vrátili všichni, s nimiž vyšel na svá čekání?“

„Vy blázne!“ vykřikla Iliadora, zcela již nepodobná dívce, již ozařuje oheň oběda. „Vy blázne! Nikdy jsem nevěřila pomlouvačům, kteří jej osočovali!“

Weil pozdravil, a klada svoji zarostlou a hubenou ruku na dívčinu paži, děl, usmívaje se: „Nemám námitek a Mejgeš, jakkoliv nesouhlasí, nechtěl vás rozhněvat. Tato přátelská rozmluva a váš pobouřený zájem nepraví, než že se Pilipaninec vyzná v své věci. Co na tom, měl-li proti zákazu pušku, nejsem ten, kdo brání jelenů, a myslím, že ani Mejgeš netvrdí, že jeho hřích je větší.“

„Chci to říci!“ vykřikl Mejgeš a jeho hněv vzlétl prudkým pohybem. „Chci opakovati obvinění Ljuty, lesa, noci a hodiny, kdy stál na třicet kroků od mládence, který se nevrátil!“

Iliadora, zděšena tímto obviněním, přistoupila na délku paže k starci, jenž doposud křičel, a s vášní náhle procitlou vybuchla:

„Mlč, hlupáku, mlč o své přízračné vraždě, mlč o hrobu, jež jsi učinil neznatelným. Ty sám ses vracel shrben na známé místo, když svítil měsíc, a na druhý den byly tvoje ruce černé hlinou čerstvého hrobu. Ó ubývající břímě! Kolikrát jsi vlekl hrůzyplné kosti z dubiny, houštím, tmou, pod bleskem bouře, jež hřměla pro tebe.“

Weilův vtip utkvával na povrchu věcí jako prach. Roztržitý doktor byl špatný divák a špatný posluchač. Drátek nadhlavníku propichoval jej jako hvězdářskou loutku. Byl poután k strmému číslu povznesených hvězd a střehl se ubohých prací, které nespasily meče archandělů. Střehl se truchlivých pravd a neznatelného dechu příhod věčně stejných. Nastavil svého ducha jako fotografický přístroj k nekonečnosti a z lidí zbyly stíny. — Stav se svědkem jednání tak bouřlivého, Weil se zděsil pozdě a příliš.

„Co chcete,“ pravil, „co chcete se svými řečmi, zbavte se hříchu, jež si tak půvabně vyčítáte. Zaveďte urychlené jednání. Probůh! byl vskutku někdo zabit?“

„Eh,“ pravil Mejgeš, povstav a usmívaje se, „cožpak nerozeznáte žert a pravdu? Iliadora je moje dcera a Pilipaninec málem vyrostl v naší chalupě, nuže to, co jste slyšel, nebyl než žvást mezi příbuznými, kteří si nevjedou do vlasů.“

„Proč váhám? O jaké zásadě rozumuji? Běda, zdá se mi, že vidím čerta stonásobné ruky a andělské metly na posledním soudu! Varuji tě, což nevíš, kdo je to Pilipaninec?

Čině si šprým (zcela zavržitelný) z jeho zvyku neobraceti se, přiznal ses, Emile Weili, že jej miluješ. Slyšel jsem o papírku na kabátě a stopách křídý, jako by se vrátil školní věk a klepání na housle. Slyšel jsem o tvém nepohodlí, když jsi potom spěchal zahladiti nepořádek méně nápadný, než ses domníval, neboť Pilipaninec s pruhem ocasu není podivný. Pilipaninec, tvůj nevyličitelný přítel, jemuž nic neškodí tou měrou jako právě tvoje přátelství a nauka, která je záminkou lenosti.

Souhvězdí jsou namalována na kartách a ty prohráváš ve hře nesmyslnější, než je farao. Fi, odlesky nebes v souvislosti čísel. Fi, pěťák v mém klobouku více se blíží smyslu nekonečna než tvoje nestoudná znamení, jdi si po svých, rybáři příhod, rušiteli tříd.

Jdi si po svých, člověče z knihy a měřiči světla, které klopýtá, kdykoli bůh zavře oči. Lelkuj nad zahnutým růžkem své učebnice; veškerá moudrost je ti odepřena a veselí je vzdáleno tvého chechtotu, zatím co Pilipaninec se směje.

Nemám naděje, že mi porozumíš, hvězdáři, jehož Polárka je ztracena. Nemám naděje, že se vyznáš v potřebách jídla, rodiny, neděle a míru, ty, který věčně něco hledáš, který jsi mimo čas, bez dítěte a zpola nasycen — ale dovol Pilipanincovi, ať se vrátí s Iliadou do svých Karpat.“

„Ano,“ odpověděl doktor Weil, snímaje klobouk, „mohl bych to vše způsobiti či aspoň pracovati k tomu konci, avšak, neuvěřil jsem vám. Pilipaninec je zaměstnán, zamiloval se, má půtky s Dejmem, ale nedělá nic zlého. Snad sleduje hodinky a kalendář pozorněji než dříve, ale hvězdná obloha je mu, pokud vím, lhostejná.“

Ramus již mlčel a tak se rozmluva skončila povzdechem, že čas nemá záměru.

V tu chvíli bila devátá a mimo Ramusovo stání nešel nikdo ochotný k milosrdenství. Žebrák se zlostí zvedl svoji hůl a Weil se vzpřímil.

„Toho shluku názorů a hněvu pro nic,“ myslil si Weil, odcházeje.

Ramus se vracel nad zahradou řeky, v níž se jeho slepota domnívala viděti utonulou. Hle, žnečka uplývá, nedosahujíc srpku, který se zrcadlí před její vzta-

ženou rukou. Žebrák se belhal, zatím co měsíc a mrtvá spěchaly. Konečně byly pruty mříže vystřídány náruživým meandrem, a tu na místě snadno poznatelném, neboť rúžek hlavice byl uražen, Ramus se obrátil a přešel ulici. Hejtman, škaredý dům, slepý, přestárlý a zedraný, dům, jenž civí k nebi jako džbán, dům s ubohou ranou dveří, z nichž vytéká pramének světla, sklepení, které se vzneslo, když země opadávala, krystal soumraku, děravá loď a stoleté hnízdo krysa ozvalo se ranou, dveře zapadly s výbuchem.

Nemocní tohoto domu se neuzdravovali a stálý podzim a stálá květena hrobů od plísni až ke kalichu hub poskvřňovala zdi a lezla po podlaze, připomínajíc múru a smrtihlava.

Ramus došel do své světnice, kde spali čtyři lidé, ale nikdo z nich nevstal a nepromluvil. Příchozí ulehl na postel. Chtěl spát, ale tma vybuchovala barvami dne, čas protékal lichou hodinou a všichni větrové byli zapřaženi do jeho snění.

Pilipaninec dvakrát zveličen krájel chléb.

Ljuta (jak tomu bývá v Solnohradsku a nikoliv v Karpatech), Ljuta s kostelem na stráni, se zelenou řekou a dobyt看, který okouní, zatím co sedlák (zůstavil svůj bicykl před hospodou) vykládá o mlynáři, který se při své hrabivosti zamiloval do Lízinky s dvěma copy. Do Lízinky rozdávající nejkrásnější sny.

Naposled opět viděl Weila ve středu roviny veskrze

uherské a váhy stepných studní stály na obzoru jako pavoučí nohy.

Konečně Ramus usnul. Ljuta se vrátila na staré místo. Pilipaninec dolehl na svůj pelech, bylo ticho a oddychování připomínalo hlas vábničky bolesti.

Na druhý den, když žebrák opět stál u svého mostu, vyhledala jej Iliadora. Zdálo se jí, že stařec něčemu naslouchá, a otálela, přecházejíc mimo. Konečně k němu přece přistoupila. Ramus překvapen a polekán nerozuměl jí však více než několik slov.

„Jsem jist tím, čeho se obáváš,“ odpověděl, „Pilipaninec je zblázněn doktorem, který dávno ztratil míru.“

„Ne,“ pravila opět dívka, „nebojím se toho, co právě dělá.“

„Nuže?“ děl žebrák, zvedaje děravé ucho.

„Nevím, táži se vás na věci, které neznám,“ odpověděla Iliadora, a znamenajíc, že Ramus není kněz, že jeho tvář připomíná zjevence, smutek a nemoci, propůjčila jazyku hbitost dlouho odpíranou a mluvila tak rychle, že nerozuměl již zhola ničemu. „Sbohem,“ děla nakonec, zůstavujíc žebráka bez díky a nepříjavnější rad.

„Byla bych málem mluvila o vraždě,“ pomyslna si Iliadora, „a tento krysař, jenž se nestydí, jakkoliv byl snad pánem, vyzváněti hnáty v blízkosti chrámu, v nějž nevěří, tento piják tmy by všechno vyzvonil.“ Přemýšlejíc, šla rázně, jako chodí chlapecké děvče.

Bylo v úterý a táhlo na pátou. Všechno pražské koňstvo, všechna vozidla stihla cíl a křižovatka mezi mostem a pomníkem byla prázdná. Strážník sňal helmu, bylo příměří. Směsice manželských párů plynula po chodnících a s jejich klobouků vlály chocholy starosti a péče. Muž mával nitěnou rukavičkou, zosobňuje slávu důchodkového úřadu, kde je kontrolorem, a ohnul pěkně pravici, takže loket spočívá na ženině boku a pěst na vlastním břiše. Žel, most a prostranství před ním, jako stvořené pro vpády Děvína, zůstaly bez dějepisných událostí; zde studenti neválčili se Švédy a tak tupohlavé manželky cupitají po těchto místech bez poučení.

Když si strážník utřel čelo, přiběhl vůz a zrodil souvislou řadu. Větrík spěchu pohnul Iliadořinou zástěrou. Byla rozhodnuta, sestupovala dolů, a když spatřila vrak Nikodémovy lodice a záda Pilipanincova, usedla na složené dlažební kostky. Čekala právě hodinu, než na lodi odložili naběráky a než přistáli.

„Hle,“ děl Dejm, který měl na návštěvě zájem, „nečeká tato dívka na tebe, není ze Ljuty?“

„Zajisté,“ odpověděl Pilipaninec, neznamenaje posměchu, „je to Iliadora.“

Dívka se neostýchala, a když domluvili zdvořilosti, pravila Pilipanincovi, aby s ní došel do chalup vystěhovalců. „Proč choditi tak daleko,“ řekl Pilipaninec, „chceš mi něco? Nuže usedněme a začni.“

„Je třeba, abys mluvil s Mejgešem, nikoliv se mnou,“ odpověděla.

Když odešli, Dejm nemohl nemyslet na Pilipanince. Vídal jej bezbranného proti Odetiným rozměrům, avšak teď vládl dokonale údy i jazykem. Byl klidný jako ten, kdo jedná, a do Dejmovy rány závist vložila nové zrunko soli. Jeho zlost vzrostla, neboť bylo zřejmé, že Iliadora právě tak jako Odeta není lhostejná, když mluví Pilipaninec.

Strom se rozložil a počítalo se do dvou. Když Odeta šila, majíc půvabně přehozenu nohu přes nohu, Iliadora stála před srubem vystěhovalců, štípajíc dřevo. A sotva zařala sekeru do špalku, Odeta vzhlédla k zrcadlu a vzala pudrovadlo. Když se lelovalo nad rozkročeným střihem pyžama, ukrajinská dělnice střežila oheň. Ale obě byly vydány zuřivým útokům lásky a obě mysly na Pilipanince. Jedna z nich považovala za nutné zmínti se o jeho bláznovském obleku, jenž postrádá znaků úpravnosti (rukavice na jeho ruku nebyly dosud utkány, jeho kazajka sahá do půli zad, chodí bez punčoch, hryže kartáček na zuby a nemá potuchy, že je nepřipustné strkati si malík do ucha). Ale Iliadora z příčiny ven a ven jiné praví, že je Pilipaninec blázen, neboť jeho kazajka bez knoflíků je příliš krátká, neboť nosí střevíce a dal se oholit. Ach, vždy po jídle olizuje kostici a čistí si uši téměř bez přestání.

Když se Pilipaninec vrátil domů z tábora vystěho-

valců, zastihl doktora v pilné práci. Jeho stůl byl pokryt papíry plnými početních veršů, jež se vystřihají veselí. A přece byly označeny kresbou havrana o jedné noze!

„Dnes odpoledne,“ řekl Rusín, usedaje na svou postel, „čekala Iliadora na nábreží.“ Weil strásl hvězdy do knih a naslouchal s velikým zájmem.

„Říkala mi, že vás Mejgeš polekal vypravováním o jakémisi nočním neštěstí ve Ljutě, je postrašena, že jste mu uvěřil.“

„Mluvila tedy o mně,“ děl Weil, a zřeknuv se zcela ostýchavosti, pohlédl do zrcátka. Vražda sama ho již neznepokojovala, nepřipouštěl ji. „Pah,“ řekl, „vymyslili jste to špatně: jestliže byl váš hajný vzdálen sto kroků, nemohli jste jej zabít. Ostatně vy ani Mejgeš se nepodobáte tomu, kdo číhá za lesními stromy, a vaše zbraně jsou hrozné jenom na pohled. Chcete snad říci, že tato ručnice vydá více než pšouk a že přenese jedinou kapičku olova přes ulici?“

Pilipaninec vzal mlčky ze skříně hlaveň a nabil ji po způsobu vojsk Radeckého. Weil se smál, vida přítele utloukati prach a utahovati jej víchem papíru. Ale sotva byl Pilipaninec hotov, přistoupil k oknu, a spatřiv na protější střeše kocoura, srazil jej ranou na komoru.

„Hrome,“ vykřikl Weil, „domníváte se, že jste doposud v lesích. Mám sežehnutá víčka a rána mi uvízla v uchu.“

Za několik minut po výstřelu stanul před domem sličný strážník a označil Weilovo okno. V tu chvíli hvězdář se vyklonil ven, aby se rozhlédl po účincích rány, ale bylo mu řečeno, že neuteče, ani kdyby se vrhl dolů.

„Zavřete,“ vykřikl strážník, a když se to stalo, bez lichotek a s hrdinstvím, v němž není vypočítavosti, vystoupil po schodech.

Pilipanince obešla Ljuta a Weil byl postrašen jeho chutí servati se.

„Páchne zde prachem. Kde je vaše zbraň? Po kom jste střílel?“ zeptal se strážník.

Pilipaninec pohybem staré truchlohry si utáhl řemen (zdálo se, že je to řemen zbojnického pláště, a vskutku lesy a nebe s vichřičnou bradou stály za ním). Viděl nesprávné postavení strážníkovy a jeho vratká kolena. Mohl jej sraziti několikerým způsobem: ranou do břicha, pod zdvižený podbradek a krátkou ranou, jež přejde v trhnutí vpřed.

Kruh ticha se zúžoval v zřitelnici téměř zločinnou a panny zákonů sahaly pro kapesník. Avšak Weil spěchal promluvit. Jsem ten a ten, vidíte moje knihy a čistotu světnice. „Eh,“ dodal klidněji, neboť Pilipaninec již sestoupil s vyhrůžného podstavce, „eh, rána nic neznamená. Toť okno náhody, násada rozmaru, vejce, jež jsme vyseděli, uvažující. Vidíte, pane, Rusín Pilipaninec a já jsme prohlíželi zbraň, jež ostatně zbraní ani není. Je to pohozená hlaveň, kterou jsme

sebrali na smetišti zároveň s nábojem málo zlověstným, zpěčuji se uvěřiti, že vskutku střílí, neboť to, co jste slyšel, byl výbuch. Při hře udeřili jsme pahýlem o okenní rám, toť vše.“

„Dobrá,“ děl strážník, „dobrá, nicméně je mou povinností zabaviti zbraň, o níž tak špatně mluvíte.“

Tu k dovršení všeho zla zraněný kocour, z těch, kteří mají schopnost celou hodinu žít s protknutým srdcem, nyní zavřešťel a střemhlav spadl se střechy. Weil mohl říci, že smrt volá námořníka bouřlivěji než moře, ale bylo mu odpovídati strážníku.

„Ne, nikterak,“ vpadl do jeho výkladů Pilipaninec, „neměl jsem v úmyslu zabíjeti zvířat; je to náhoda.“

Věc končila udáním a spisem o veliké váze. Soudní znalci neshledali však nijaké podoby mezi ručnicí a zbytkem předovky, z níž bylo vystřeleno. Tento výrok ulevil Pilipanincovi, ale nepřivedl k životu jeleny a srnce, kteří zašli v jejím ohni. Když se právo dostalo k slovu, úředník vyměřil Pilipanincovi jen policejní trest, avšak zaznamenal si jeho jméno co nejvýrazněji.

Iliadora čekala toho dne před budovou. Šli Spálenou ulicí a obrátili se k řece. Pilipaninec světil styk s úřady jako svátek a až do večera již nepracoval.

„Chtěla jsem ti říci,“ pravila Iliadora, „že zůstanu v Praze a neodjedu.“

„Tím lépe,“ odpověděl Pilipaninec, dotýkaje se růžku listiny, jež mu byla dána, „tím lépe.“ Kráčel,

shlížeje s výše širokých ramen, a hnětl papír v kapse, která šelestila jako kapsa notářova. Neměl obezřetnosti ani bystrozraku lásky, aby poznal odvahu Iliadora rozhodnutí.

„Můj otec Mejgeš odjíždí čtvrtého dne s poslední skupinou Ukrajinců,“ doložila Iliadora.

„Mám dost času, a přijdu do té doby do vystěhovaleckých baráků,“ odtušil Pilipaninec, „avšak jsem rád, že zůstaneš.“

Zatím co se přibližovalo poledne, došli na nábřeží. Bylo nutno chvíličku počkati, neboť Weil slíbil přijíti o dvanácté. Iliadora myslila na přeplavbu, jež již již počíná. Její tvář, tvář vášnivé vážnosti, která klade otázky a čeká, až se přestanete smát, se zabarvovala strachem.

Ale již přicházel Weil.

Několik zvědavců, kteří se vždy potloukají podél řeky, upozorněno prodavačem pamlsků, obrátilo pozornost ke karpatským Rusům. — „To děvče se mi líbí,“ řekl jeden z nich a druhý přisvědčil s blahovolným výrazem: „Ano, avšak zachovejme si přátelství s hromotlukem, který stojí vedle ní.“

„Nejen s ním,“ řekl si Weil, jenž přešel mimo tuto dvojici.

Zatím co Pilipaninec ještě dokončoval svůj soudní příběh, Weil poznal na řece známého rybáře, a neposlouchaje již, jal se po svém způsobu tlachati:

„Viděli jste, že by někdo na těchto místech ulovil

parmu nebo bělici? Je možno, že ryby, tak těžko školitelné, nejsou ozdobou klobouků, a je možno, že se pojídají jako ztracení vepři?“ Dříve než dořekl, rybář složil svůj prut; tu zhlédl doktora a zamával kloboukem.

„To jest arciděkan Kolbenova mlýna, zhýčkaný čtenář knih a bohatec zblázněný do rybolovu,“ děl doktor na vysvětlenou. Kolben nebyl oděn způsobem svého sportu, nekouřil, měl tvrdý klobouk a střízlivé šaty diplomata, který ztloustl za prvního úspěchu. Byl asi čtyřicátník. S Weilem se znali již dlouho a velmi často se spolu přeli. Navzdory přátelství jejich styk nebyl pravidelný a právě teď trvalo období lhostejnosti příliš dlouho. To bylo mlynářovi povzbuzením, aby spěchal obnoviti starý svazek. Pozdravil, a omluviv se Pilipanincovi a Iliadoře, pravil k Weilovi: „Nebyl jste tak dlouho na ostrově, prosím vás, přijďte zítra či lépe ještě dnes večer.“

„Váš ostrov,“ odpověděl Weil, „je nebezpečná půda, a nadto jsem vázán strávití večer s přáteli, jež mám příležitost vám představití.“ Pilipaninec nadzvedl klobouk a Iliadora se usmála, avšak tento úsměv je půvabný ve všech společnostech.

„Ještě se scházíte s plavci?“ otázal se Weil. Mlynář přisvědčil, neboť právě před týdnem strávil Dejm neděli v Kolbenově ohradě.

„Máte vskutku štěstí,“ děl na to doktor, „Pilipaninec je čtvrtý z Nikodémovy lodice; nyní znáte posádku

již beze zbytku.“ Potom Weil vychvaloval Pilipanincovu sílu a zmínil se i o tom, že jenom omylem nebyl dnes uvězněn.

Kolben se netázal po soudním důvodu, ale vyslechl jej s ironií svých kněh.

„Nuže,“ děl při loučení, „jsem zvědav na vaši hru, jsem zvědav, zasáhnete-li karpatskou zbraní třikrát po sobě kartu.“

Rozloučili se, a když se vraceli, Iliadora se opožďovala. Weil váhal, ale konečně šel po jejím boku. Ach, toho výpadu lásky! Těch svalů, cukajících se pod zanedbanou kůží, aniž stihnou cíl a svedou pořádný úsměv. Iliadora, znamenajíc tyto novoty, upadla v rozmrzelou péči dívek, jimž se ulil srp místo podkovy.

„Zdá se mi,“ řekl Pilipaninec, „že máte radost z výsledku sporu, ale to není jediný důvod k veselosti. Neřekli jsme vám, že Iliadora neodjede!“ Weil chtěl odpovědět, ale dříve než dokončil svá souvětí, společnost narazila na Ramuse, který na znamení, že se skončilo čekání nad kloboukem, jedl. Jakousi škvírou ve své slepětě, jediným paprskem, jedinou střílnou, jediným chlupem horoucího malířství rozeznal žebrák přichozí, a vyslechnuv noviny, děl s nakvašeností hospodáře, jenž ztrácí vliv: „Jakže, tlacháte o střeleckém závodu a chcete se měřit v této dokonalosti? Bah, toť velmi záslužné!“

„Zdá se mi,“ řekl Weil, „že se zbytečně rozhorlu-

jete. Co na tom, jsem dalek toho, abych smýšlel špatně o člověku, který si hraje.“

„Ovšem,“ pravil opět žebrák, „znám záruky tvého oběda, ale nemluvím o tobě. Je nutno, aby Iliadora neměla podílu na tvém stíhání groše, ani na rozmarném ohništi pískařské lodi.“

„Bojím se, že se nikdy nedorozumíme,“ řekl Weil, odváděje Iliadoru.

Šli mlčky a Weil v nepravé vážnosti zakoušel bezradnost dětské samoty, za níž jste se snažili poznat tvar elipsy na hrdle džbánu, tvar, který se promění, kdykoliv chlapeček zaštká. S jakou péčí obnovujete zapomenuté zvyky a slovíčka, prořeknutá při správě svých hraček. Není to totéž, jako když dítěti bezděčně uniká první zahvízdnutí? Ach, tyto jámy, tyto vrcholky hry, a dřevěný kůň, připomínající kroky dobrodružství modrého jako mladost chlapců a mladost národa! — Není pochyby: Weil o mnoho nezmoudřel.

Nastal večer. Nikodémova loď byla plná písku a Odeta, přemohši svůj hlad, vstala od oběda, který uchovávali až k noci. Potom sebrala poslední nitě s rukávu a vsedla do vozu elektrické dráhy. Měla maličký klobouček, obhajující zájmy, o něž neběželo. Měla slunečník a brašnu vážného rozhovoru. Vůz pouliční dráhy byl zpola naplněn. Jakási venkovanka hleděla k tržnici a mluvila se slepicemi, pán s dvěma laloky snil a jeho tvář přecházely podoby

od hrocha po selátko, několik lidí klímalo a dvě děti se opíraly o sebe rameny, vkládajíce dobrý smysl jízdě, jež zbůhdarma končí v blízkosti cementárny.

Odetu po způsobu stavů, které žijí z proměn vkusu, považovala vše, co je v krejčovství nenadálé a překvapující, za známku osvícení a pokroku, proto byla její sukně a její slunečník tak krátké, proto měla šátek na rameni a několik závěrečných úsměvů, když vystupovala.

Na stanici čekal již Dejm, a sotvaže Odetu pozdravil, řekl: „Bojím se, že dnes nebude na řece veselo.“ Vsedli do lodi, vyměňující sotva několik slov, neboť Dejm se odhodlal k vyznání, které se nedostavovalo. Sňal klobouk, maje v úmyslu jižjiž počítí, avšak Odetu držela příliš pozorně zrcátko.

„Domnívám se,“ řekla konečně dívka, „že jste přivykl mlčení, ale nemyslete si, že je chci sdílet. Snad něco znamená, mám však bezpečný pocit, že vám neporozumím, než když promluvíte.“

Dejma se zmocnil prostomyslný vztek, mlčel a chvíle za chvílí přecházely jako řada husí. Ze zeleného večera vyskakovaly jiskřičky a vrhaly se do hlubiny. Dejm se opřel o vesla a zdálo se, že počne mluvit. Již otevřel ústa, ale právě v tu chvíli doběhl na nábřeží Pilipaninec, a zhlédnuv lodičku, křičel, aby zaměřili ke břehu.

„K ďasu,“ zaklel Dejm v hrozných nesnázích, „copak se toho člověka nikdy nezbavím? Neříkám to

často, ale nenávidím ho jako čerta. Nenamítejte nic, ten okouzlující hlupák vás získal. Ano," dodal s vášnivou prudkostí chlapa, jenž konečně nabil zbraň, „vidím jej ustavičně s vámi, vím, že vás líbal.“

„Dosti," řekla Odeta s úsměvem téměř hrdým, „nemohu vás nutit, abyste měnil své názory o Pilipanincovi. Jak chcete, ale pokud jde o mne, mluvte zdrženlivěji.

Nuže, nyní veslujte ke břehu. Volají na nás.“

Jednatelství dopravní společnosti „Uhr“ vystavělo v dohodě s městskou sociální péčí mezi Karlínem a Libní, na Poli invalidů, skupinu baráků, v nichž vystěhovalci mohli bydlet, či lépe čekati na odjezd lodí. Společnost zřídila téměř karpatské světnice s větrnými okny, zimou, dýmem a vedry. Kdekterý kout byl černý pomocným ohništěm, jež chlapi zakládali v mrazivé noci na posměch stráží, která (napodobujíc minulá století) bděla při hře.

Jak špatně jsou vybrány věci krásy! Maličký praporek a loutkové divadlo, jež nemůže zjeviti než příběh v řadě oznamovacích souvětí, platily zde za umění. Dvě či tři loutkové hry, které se stále vracely, byly zkratkou vzdělanosti a strakatily se nevkusem školního druhu. Představeným divadla a vystěhovalecké vesnice byl komisař společnosti, Jiří Wegener. Sedával v pracovně, do níž se vcházelo po vysokém schodišti, připomínaje policejního presidenta, s nímž se kdysi setkal. Bylo nutné ohlašovati mu všechny návštěvy

a Pilipaninec, kdykoliv přicházel, opovídal se strážci německého složení.

Skupina, s níž Mejgeš přijel před třemi měsíci do Prahy, byla onoho léta prvá a neměla hospodáře. Bylo tedy nutné přikročiti k jeho volbě, neboť společnost, vyplácejíc vystěhovalcům peníz na výživu, nemohla počítati s čísly příliš malými. Wegener velmi dlouho se rozmýšlel, koho má ustanoviti, až konečně padla jeho volba na Mejgeše, otce Iliadořina, neboť tento stařec co nejvýrazněji dával najevo touhu zbohatnouti.

„Neodcházejte,“ řekl komisař, když skončil před shromážděním výklad o závazcích, „zůstaňte!“

Zatím co se vyprazdňovala síň, Mejgeš s třesením si vzpomínal na ljutského myslivce. A přece stál! A přece mohl odpovídati, stíraje hřbetem ruky zbytky oběda!

Po chvíli ticha řekl Wegener, že nemá příčin, pro něž by mu měl důvěřovati více než ostatním. „Nicméně,“ pokračoval, „vzhledem k vašemu stáří ustanovuji vás správcem. Setrváte, dokud neodcestuje poslední skupina Ukrajinců. Budete šafářem stanice, budete vypláceti svým lidem mzdu v období čekání a budete se starati o jejich jídlo, buď že je sám připravíte, buď že sjednáte, aby obědvali po hospodách. Tento úřad neplatí ovšem pro cestu a tím méně pro Kanadu, avšak není vyloučeno, že vám jej ponechám.“

Mejgeš se bál, že odklad cesty, s níž tak pospíchal,

byl nařízen soudem a že tajemství hrozné střelby bylo prozrazeno. Zblázněn nejistotou a předstíraje svrchovaný zájem, mluvil z cesty.

„Republikánští úředníci,“ děl, „přicházejí do chalup se zjevným přáním rušiti vesnický řád, způsob orby, trestů a sklizně. Nic se jim nelíbí a proti úmluvě přeměňují i domácí věci, jakkoliv mají moc jen nad veřejnými skutky. K řízení správy je třeba ušlechtilých záměrů a já těmto povinnostem neučiním zadost. Nehodí se to pro mne, a jestliže se mi přece dostává showivavého stěsti býti správcem, bude vystřídáno hroznější pohromou.“

„Třesky plesky!“ řekl Wegener, „domluvili jsme. Zůstanete.“

Mejgeš nevykl raditi se a přijímal vše, co přicházelo, se selskou trpností, která časem věc ohne podle své vůle, a tak, když strach poněkud ustoupil, propůjčený úřad nabyl v tomto opatrném kadlubu tvaru důstojnosti a bohatství.

Vrátiv se po rozmluvě s Wegenerem do světnice, Mejgeš dlouho mlčel. Zelená rozloha Ljuty, nejchudší a nejkrásnější kraj Karpat, přibližoval se s jasností, již mohla učiniti pochopitelnou jediné zuřivá láska. Mejgeš obešel chrám a slyšel hlasy v chalupách. „Ach,“ řekl si, „jsem nevinný, to není jisté, že právě moje rána zasáhla myslivce. Jsem týž, jako jsem býval, a nikdo nic neví.“

A přece! Bděl příliš často zježen, vyděšen a s koru-

nou potu, zatím co odbíjela půlnoc a kroky obcházely podél stavení. Ach, těch hovorů, které se vždycky vracejí. Toho úsilí mlčeti a přece mluvit. Toho děsu, když slyšel, jak Pilipaninec tlachá!

Vystěhovalci přijali Mejgešovo povýšení bez podivu a ti, kteří přicházeli po těchto prvých cestovatelích, nazývali jej notářem. Strach a spravedlnost podřimovaly. Již byla zchystána na cestu poslední skupina a za pět dnů měl Mejgeš odjet. Ljuta se vzdalovala a Kanada byla již blízko. Tehdy přišel Pilipaninec opět do baráku a po svém zvyku se chvástal, až se dostal s kýmsi do hádky. Mejgeš se rozhněval a vyspílal všem, mimo Pilipanince.

„Eh,“ řekl ten, jemuž ukřivdili, „nevěřím, že jsi, Mejgeši, zmoudřel. Prohrál bys znovu při o své pole, a kdyby ses vrátil, vsadili by tě do vězení. Vím velmi dobře o hrobu, který jsi skrýval.“

Pilipaninec ani zdaleka nebral tuto věc za svou, nicméně vztáhl k mluvčímu ruku jako přes hřbet stáda a rozkázal mu, aby mlčel.

„Viděl jsem Mejgeše a nebojím se opakovati, co jsem řekl,“ odpověděl sedlák, „nebojím se, díky bohu, v těchto končinách jsme bezpečni i před tvými rohy.“

Pilipaninec se domníval, že je třeba obnoviti prvenství, které upadalo v zapomenutí, a dal dopadnouti své dlani na rameno nespokojence, který klesl na kolena, jako by si vzpomněl na blízkost boží.

Vzápětí bylo odzvoněno k večeři a pořádek Ljuty

se vrátil mimo vteřinu rozpaku, kdy se nedostalo Pilipanincovi talíře. Mejgeš rozdával chléb. Byly chvíle, kdy vstával, osvojuje si nenadálé vítězství Pilipanincovo, a kdy se třásl, neboť ten, kdo prve mluvil, nevečeřel s ostatními. Jak kdo dojedl, vycházel na nádvoří a síň se mlčky vyprazdňovala. Míjela nevlídná chvíle. Iliadora potají svlékala s prstu ubohý prstýnek, jež kdesi směnila za karpatské šátky.

Zatím nastal již soumrak. Vystěhovalci utahovali popruhy na svých vacích, kdosi (zakoušeje všechny složité pocity vynálezce) vztáhl po prvé ruku k vypínači, sova stíhala netopýra a dvacetiletý hoch se ujal mořského kormidla, jež mu (s nenápadnými slůvky bázně) odevzdá zoufalý kapitán v okamžiku svrchovaného nebezpečí. Ruští chlapci snili o hrdinství, ale malé děvče si vzpomnělo na skupinu stromů, pod nimiž se obrací ljutská cesta směrem k průsmyku, a sny s hvězdami či v příšerné kápi stály u visutých loží.

Pilipaninec se vracel sklíčen a cesta pod měsíci svítilen, cesta bez zvířat, světelné pásmo, po němž se vrhá vůz za vozem, jej nerozveselovala.

Zatím Mejgeš, oděn jako za zimní nepohody, seděl na lůžku. Tu mu zachřestily v kapse zápalky a přestrašený správce po nich sáhl, jako nemocný si sahá k srdci. Vstal a po špičkách došel ke dveřím světnice, kde spal ten, který věděl o karpatském hrobě.

Probůh! doposud mluvil a Mejgeš rozeznával slova a slyšel jméno lesa a truchlivého koutu.

Z hlubiny světa se zvedl mírný měsíc a Mejgeš se vracel. Bylo mu počítati do sta. Vzal lodní lístek, z hromady cestovních pasů vybral si dva: jeden pro sebe a druhý pro Pilipanince. Tu bylo slyšeti hodiny a kroky, které po šesti hodinách docházejí cíle.

Zločiny jsou psi chudoby. Kolem ostnatého drátu, který odděluje místa vystěhovalců, potloukala se skrčená fena prašivého zadku. V noci bylo slyšeti děsné a mámivé vytí tohoto položivého psa, jenž se svalil a znovu zvedá škubající se čenich.

Mejgeš přepočítával poklad, který mu byl svěřen. Byl velmi malý! „To není mzda, to jsou peníze Společnosti,“ řekl si v jakési rovnováze závratí. „To jsou peníze Společnosti! A jestliže přece je zde několik halířů chudých, budou jim vráceny.“

Pokladnice již vyloupená vdechla mu do tváře dým a jiskry sprostého nákupu. Hle, sytá hospoda a lesy bez vichřice. Hle, klubko vteřiny, z něhož se odvíjejí časy hojnosti!

Mejgeš svázal listiny opaskem, a zanechav vše ostatní v strašném nepořádku, čekal na hodinu, kdy se vstává.

Ráno se přibližovalo rychleji než bdění. Weil procitl první, ale nevstával. Konečně i Pilipaninec se ozval hlomozným vzdechem.

„Cožpak nebudeme dnes vstávat,“ řekl Weil a Pilipaninec, vzhlížeje k oknu, jež je nebem, právě tak jako Ljuta byla svět, mu odpověděl, že je sotva čtvrtá.

Mnohohlasné jitro dotklo se svých zvonů, bylo slyšeti mlékaře, paní a roznašečky novin, bylo slyšeti zahýkání koně (který napodobuje oslici) a rostoucí hlo-moz užitečných prací. Weil vstal, kypící hrnec byl přehlušen sykotem umyvadla a naposled nade vším hlukem byl uvázán Weilův pokojný nákrčník, Pilipaninec, neznalý správnosti pořadí, zakončil ranní správu smyčkou nad střevícem, zdviženým do výše kolen.

„Víte co,“ děl Weil, vzpomínaje na domácí snídani jako na věc hodnou nenávisti, „zanechte starého zvyku, budeme pít kávu v kavárně, neboť již nejsme nezaměstnané chudinky, jimž všechno svědčí.“

„Porozuměl jsem vám,“ odpověděl Pilipaninec, poněkud ukvapeně vylévaje obsah hrnce do umyvadla. A již byli připraveni k odchodu. Weilův den ještě před nedávnem počínal kolem deváté. „Jakže,“ říkával, „vstávati časně? Tato záliba má v sobě cosi prázdného a malicherného. Cožpak jste si nevšimli pustoty uliční dráhy, belhavého koně, soumarsky svěšených hlav, které zmizejí o osmé? Což jste si nevšimli ranního ptáčka, který by byl o poledni se svým skřekem vypískán?“

Tyto názory, pronášené rovnou z podušek, od doby Pilipanincovy se zmírnily, neboť Rusín, který byl

hotov přijmouti všechny smluvní krásy vody, kartáče a postele, nezřekl se svého svítání. Vstával co nejdříve, a ťapaje vlčí nohou mimo Weilovu postel, klapal víkem své truhličky, hřebelcoval dveře, rozdmychoval oheň, obrátil kapsy a sypal ptáčkům. Tohoto rána byl však již předstižen Weilem, spal o dvě či tři chvíle déle a vstával, obdivuje se zdvořilosti hvězdáře, jenž se probudil, aniž si pohvizdoval.

Avšak teď pili kávu se střídavým přáním, aby chladla a vřela. Když vyprázdnil i obě sklenice vody, dali se na cestu. Weil chtěl strávit dopoledne na Nikodémově lodi a šel s Pilipanincem. [Na ulici zvolna přibývalo lidí, domy zatahovaly železné jazyky a dřevěné veřeje ze starých časů se otvíraly jako vějíře, obnažující úsměv pekařek, ryšavé křídlo řeznického vousu, zlost zelinářčinu a knihu na klíně stárnoucí slečny ve sběrně prádla, knihu s ukazovákem, jenž zatknut do příběhu drží souvislost vypravování, zatím co žaluzie a stín stoupá nad skloněnou tvář.

Teď přibývající čas sahal ke břehu trafik, ale hodi náři, zlatníci, knihkupci, prodavači porculánu a hraček čekali na pozdější hodinu.

Pilipaninec a Weil stáli již u řeky. Nábřeží bylo pusté, mimo Mejgeše, který v samotách a bezměrném tichu krádeže (neboť noční chvíle šla s ním) čekal na soudruha. Vida Weila, Mejgeš chtěl odejít, avšak Pilipaninec byl mu záhy v patách a Weil, krouže klobokem na zdviženém prstu, již k nim přicházel.

Ubohý zloděj ubohých peněz! Stál pod vysokým srázem kyklopského zdiva, pod schodištěm, jehož stín připomínal žalární mříž, která se klade na jeho tvář.

„Co se ti stalo?“ zeptal se Pilipaninec, ale Mejgeš neodpovídal. — Ó příběhy karpatského lesa, ó lomozy, jimž jste naslouchali, promočení podzimním deštěm, stíhající kozla! Ó tajemství ručnice a noční střelby, o nichž jste kdysi mluvili tak snadno! Dnes Mejgeš neřekl ani slovíčko.

„Myslím, že jste nemocen,“ pravil Weil, a nešťastník, jist, že část jeho kořisti dostačí, aby kdekoho umlčela, zvedl zsinalé čelo.

„Zde jsou peníze,“ děl, „odjeďme, odjeďme co nejrychleji.“

„Našel jste je?“ zeptal se Weil, jemuž ani zdaleka nepřišlo na mysl, že někdo krade, avšak Pilipaninec znal hrůzyplné stíny Mejgešovy a zděsil se. Oddaluje ruku plnou bankovek, řekl jako ten, kdo uvykl rozkazovati:

„Je šest hodin, dříve než bude desátá, vrať peníze, nemohu déle čekati. Přisám bůh! jestliže v tu hodinu nepřiješ, abys mi řekl, že je věc vyřízena, ohlásím krádež!“

Zlodějova ruka klesla, zasunul papíry a hřeben strachu se mu zježil na ubohém hřbetě. „Již za pět hodin tě bude hledati strážník,“ děl se zbytkem hněvu, jenž jím kdysi otrásal, „což jsi zapomněl na myslivce, který se nevrátil, což jsi zapomněl na

své pytláctví a rvačky, při nichž jsi zlámal svůj nůž?“

„Vím o tom všem,“ odpověděl Pilipaninec, „a vy, pane, který jste tolikrát slyšel lecjakou zmínku o této zvůli, poslouchejte až do konce. — Bral jsem dříví z lesa, střílel jsem jeleny v oborách a všechnu zvěř v měsících sněhu a v měsících bouří. Tato jízva je způsobena nožem ve rvačce bez příčiny. Jsem pytlák, rval jsem se až k mdlobám, avšak nezastřelil jsem onoho myslivce!“

Pilipaninec téměř křičel a dva či tři mužové, kteří přešli mimo tuto skupinu, se zastavovali, měnice výraz od rozčilení až k hrozbě, pisklavá bouře Rusínova hlasu zdála se jim křivdou, neboť Pilipaninec byl příliš silný a Mejgeš se třásl. Ale Weil, který věřil, že krádež je jakýsi netvorný omyl, obrátil se k nim hněvivější, než byli sami.

„Co chcete,“ vykřikl, „co chcete se svými krky? Co chcete se svou samozvanou spravedlností, jež je hloupější než kyj. Nevidíte, že je zpit a že ho osočuje křivě jako blázen?“

Jitro se měnilo v přítmí a dvojnásobný kyv připodobnil místo truchlivému moři. Mejgeš omdlel. Pásmo slabosti, jakási pokorná myšlenka, jejíž zauzlená slova přecházela ve hvizd odjíždějícího vlaku, prodlužovala tuto chvíli, toto sladké a utěšující temno.

Konečně chrt uštval zajíce, dešťová kopí zmizela pod hladinou a vlnky postupovaly v rozšiřujícím se kruhu. — Den, veliké oko, opět zářil.

Pilipaninec nebyl příliš citlivý a složil bez okolků své břímě. „Vzhůru,“ vykřikl, „jdi, pospíchej!“

„Dosud se nestalo nic zlého,“ pravil Weil, který se vyhýbal pohnutým výjevům, „peníze vám byly svěřeny a věru nesejde na tom, jsou-li v zásuvce či v tobolce; vrátíte je a věc je vyřízena.“

Mejgeš přisvědčil.

Odcházel, zvedaje ramena a tiskna chudobnou kapsu, ve které chřestily bankovky a v níž mince narážely jedna na druhou. Když se po chvíli ohlédl, spatřil již Weila a Pilipanince na konci dalekého ná-
břeží a menší než košíček hub. Odtud již spěchal, zakoušeje přechodný půvab žalu a lítosti. Neviditelný krkavec opět krákal, rybářova pěst zdála se hrozit zrcadlenému nebi a nad hlubinou, která je roubena obrazem zdi, skákal korkový poplavek jako dušička.

„Škoda, že jsi nebyl s námi,“ řekl Dejm, když Pilipaninec a Weil došli k lodi, „koupali jsme se na Císařské louce a Odeta si vzpomínala, kde jsi. Ovšem,“ doložil, znamená Pilipanincův úsměv, „ptala se, protože jsi jí slíbil jakousi vyjížďku.“

Pilipaninec poznamenal, že nemá peněz, a Weil, jehož příhoda Mejgešova měla k vypravování, podobně jako nebe po bouři opět vyjasněné podněcuje k vycházkám, jal se mluvit.

„Včera,“ řekl, „kdejaký říční pytlák lovil žížaly a jejich lucerny sledovaly křivé cestičky červů, viděl

jsem, že jste byl mezi nimi vy i Odeta, ale neříkejte, že trocha rosy je koupel. Ach, to jsou oči lásky, které vám propůjčují tak velikolepé vidění. Jděte mi k šípku, vy, i Pilipaninec, jenž právě řekl, že se mu nedostává peněz, a odmítl maličký poklad.“

„Ano,“ pokračoval, obraceje se k tomu, kdo se otázel nejdříve, „otec Mejgeš, když mu byly odevzdány peníze na kanadskou cestu, přišel, aby se rozdělil s Pilipanincem a snad i se mnou. Vzal je, jak se říká, bez žebříku, a sotva je měl, zachtělo se mu co nejrychleji cestovati.“

„Vskutku, myslím, že pospíchá,“ pravil Pilipaninec, „a snad je již doma.“ Nikodém a Zajíc na znamení údivu ustali v práci a Dejm se zlým úsměvem opakoval, že Pilipaninec vyhrožuje udáním. „Na neštěstí,“ děl, přibližuje se k Pilipanincovi, „na neštěstí a proti svému zvyku nepřidržel ses starých zásad. Ty a Mejgeš jste přece stejně zapleteni do vraždy myslivce! Či je to tlach a zdvořilost, kterou ti prokazují ljutší vesničané? Označují tě za zbojníka, který zabíjí. Kdo tedy jsi? Chlap či chudinka, běžající k soudům, aby donášel? Dosud jsi mlčel, je věru načase, abychom věděli o tobě více, než jsi nám dovoloval.“

Karpatská jistota, dub z doby nájezdů, dub, který po osm století rostl uprostřed lesů, přehrozná víra v sekeru zastřela Pilipanince svým stínem. Vzepjal se, chtěje odpověděti, a vztek škubl jeho chřtánem. Na čele mu vyvstalo větvení zuřivého stromu a v kruhu

rudého vidění zatřásl se smích a třepení Odetina šátku.

Dejm nedořekl věty a hrozná ruka Pilipanincovi jej uchopila za opasek a vznesla jej jako potkana. Weil vykřikl a jakási pradelna, jež od své valchy přihlížela k tomuto výjevu, si zastřela tvář, očekávajíc ránu. Zajíc a Nikodém odhodili násady, jako se ve válce odhazovaly ručnice, a Weil, oslněn Pilipanincovou zuřivostí, mlčel.

Ale divoký hněv již opadával. Pilipaninec se svým břemenem se otočil o pravý úhel, a zvoliv písek, otevřel jeřáb své pěsti.

Tu Weil, vida, že nenadále divadlo směřuje ke konci předplatitelů, kteří uvykli vídati aspoň štipec štěstí a veselí jen vykleštěné, nabýval opět řeči a mluvil, rka: „Kdo se nadál, že Pilipaninec bude takto vyřizovati při sotva započatou? K řasu! Škubnouti tak těžkým chlapíkem, aby se vznesl jako parma na konci rybářského prutu!

Avšak již se utište! Utište se, na vaší tváři zanechává hněv stopy patrnější než neštovice.“

„Slušelo by se naučiti tě lepším způsobům,“ pravil Nikodém, „ale dávám přednost tomu, abys odešel. Tato loď je příliš lehká pro tvoje siláctví. Nikdo z nás není upejpálek, ale po celých deset let jsme neměli sporu, který by končil rvačkou. Vaditi se je na této lodi mým právem.“

„Ne,“ děl Dejm, vstáváje s hromady písku a otí-

raje si odřený loket, „nemohu připustiti, abyste pro tak malichernou příčinu Pilipanince vyhnali z lodi. Neměl mě napadnouti bez výstrahy, ale nemluvte o věci, která se vás týká tak málo. Trváte-li na tom pracovati bez Pilipanince, zasluhujete, aby odešel. Je z nás nejsilnější, ale přesto bude tento útok splacen!“

Pilipaninec se díval do vody, na zlomený obraz sochoru a sršící paprsky, jež se obnovovaly v nepřetržitém proudu barev, vrstvených jako peklo a nebe.

V tu chvíli Iliadora, uklízejíc, zvedla víko otcovy truhličky a spatřila zlodějský nepořádek listin a knížek. Totéž ticho, do něhož se vměstnávají hodiny rozpaků a strachu, totéž zrcadlení nebeské pouště, totéž a stejně nepřirovnatelné utkvění myšlenek, jež se přece vznášejí, vydechlo jako chlad sklepení a plamen krve, jako střídání sekery a křídel.

Iliadora se nemýlila!

Ach, ubohá mechanika odchodu, oběda, spánku a probuzení, ubohá mechanika vyšetřujícího soudce, který, vyslýchaje, se zmocnil pilničku na nehty a připodobňuje rány strašného vzletu k literám zákona. Mluví o spravedlivých a nespravedlivých jako o kozlech a srnách, zatím co tisíciletí hvězd trvá, zatím co město se rozezvučelo foxtrotem, zatím co na karpatských svatbách se pije hořící kořalka, v pařezech včelaří medvěd a pozemková reforma měří lesy lok-

tem a lokýtkem jako šířku a pohodlí politického křesla.

Karpatské lesy jsou hluboký čas, čas vlající hřívý z doby přepadů.

Myslíte na Ljutu, Pilipaninca a Iliadora se setkávali jako nemocný a dítě, již nemohouce spáti, čekají na svítání.

Shledávají se se všemi hrůzami lesa, a přece se blíží k vytouženému mlátku, nad nímž je slyšeti slávika. Někde nablízku se ozývá zvonec krávy a štěkot psíka, který je poznal a přiběhne s vyplazeným jazykem.

Ale ve městech je hluboký nepořádek a dvanáctá odbíjí jako táhlý výkřik.

Mejgeš zaslechl tento hlas v okamžiku, kdy již kladl ruku na dveře hospody. Neotevřel jich. Šel dále a za ním dupot, cval a oddechování strachu. Zastavil se před výkladní skříní, neznamena je nic, než potmělou hladinu skla, která zjevovala jeho vlastní tvář, tvář, k níž se naklání cizí a zvidavé obličej. Město se přiodělo povážlivostí krádeže, hospody zněly ostrím nože, lidé se mýjeli bez pozdravení, strážé bděly, syčíce nedůvěrou, a v kapsách chodců tikaly hodinky jako nástroje soudu, připomínající mrtvici a žalář.

V tomto smyku a hlomození města bylo slyšeti hluboký a tichý hlas, jenž se rozplakal a kvílí.

Ptáci všech barev vody a ledu stali se šedými a jiní zčernali ve špatném přírodopisu města. Proud se opožďoval a ostrovy se přiblížily ke břehům. Kolbenův mlýn, mlýn bez mlečů, hnízdiště ptáků, hranol, v němž sotva zbýval moučný poprašek, zdál se souviseti s městem a nic jej neoddělovalo mimo stružku vody, jejíž černě se rovněž měnila. Byl sem příchod úzkým mostkem, ale Dejm volil pramici, s níž připlouvali z jižní strany. Ve mlýně bydlili s Kolbenem dva lidé, hlídač málem stoletý a sekerník stejného věku; tato posádka pěstovala holuby k obrazu růží a růže připodobňovala opět k holubům. Jeden ze starců byl stížen neutuchajícím hněvem, avšak druhý se odíval v myslivecký kabát a jeho tvář byla jasná jako paluby ráje a slavnosti pod širým nebem. To byl sekerník. Nepodobali se navzájem ani výškou vzrůstu ani objemem a hašteřili se, jak zní pravidlo.

„Je to pravda,“ děl zlostný a tlustý hlídač, „že

Kolben píše zamilovaná psaníčka jakési kněžně silozpytu?“

„Jeho vědění nestálo nikdy za mnoho,“ děl prostodušně sekerník, „a bylo by dobře, kdyby znal nějaké jméno z učebnice. Eh co,“ dodal po chvíli, „jsem jist, že nebrousil za učenými ženskými. To rozšiřuje asi Weil.“

„Weil?“ vykřikl hlídač, „pravíš, že Weil o něm mluví špatně? Eh, to je pěkný ptáček!“ Tu jal se přecházeti, klepaje holí o zem, a sotva utichl, měl nový důvod ke hněvu, neboť Weil, Dejm, Odeta a Pilipaninec přistávali.

„Ten chlap je zde! A nikoliv sám, ale s tlupou žráčů, po nichž nezbude na stromě jediné jablíčko (třebas jsou nezralá). Přicházejí s maškarádou dělnických čepic a kazajek bez rukávů. — K ďasu! kdo však je to děvče?“

Sekerník poznával jenom Weilovu přibledlou tvář s velkým nosem a o Odetě nevěděl taky nic.

Zatím příchozí stáli na břehu. Dejm si prohlížel stopy u zálivu a bál se, že je ve mlýně více hostí, než si přejí. Sotva to řekl, Odeta počala naléhati a přiměla je, aby se hnuli z místa.

Slunce bylo velmi nízko; plavé světlo barvilo vrbu, topoly a stavení s horoucími okny. Pilipaninec váhal s každým slovíčkem a Dejm si hleděl lodi; když věc spravil, loudal se za ostatními se skloněnou hlavou, neboť Odeta právě před chvílí snad přečtla listek, jejž

včera odeslal. — „Toho hrozného rukopisu! Ach, kdybych věděl, kdy dostává poštu, kdybych věděl, byla-li doma!“ Avšak Odeta šla mlčky, zůstávajíc za sebou stopu voňavky.

Tu Kolben, jemuž sekerník byl již ohlásil návštěvu, vyšel jim v ústrety. Pro Odetu znamenalo toto setkání malé nepohodlí, avšak přece se usmála uctivými zuby.

„Pane,“ řekl Weil, shledávaje výmluvnost, „přivádím k vám dámu, již se mi podařilo přemluvit po dlouhých hodinách. Slečna se zdráhala vstoupiti na tuto pevninku, děsíc se mlýna a hodin v jeho průčelí, neboť rázem osmé byla očekávána na jiném místě.“

Mlynář byl velmi zdvořilý a Pilipaninec s Dejmem poznávali, že jejich nesnášenlivost vzrůstá.

Weil s Kolbenem dali se již do řeči o mladých lidech. „Co nás především od nich vzdaluje,“ řekl mlynář, „je tělocvičení. Pánové byli by mi srozumitelnější, kdyby chodili volněji.“

Kolben byl odhodlán souditi o všem spatra, neboť měl jistotu, že všichni, kdo ve městě něco znamenají, s ním souhlasí. Byl přítelem sládka, který proslul vírou v rituální vraždu a dovedl kdysi vtěsnati své jméno na okraj zpráv a písničky ze soudní síně. Díky ostudě, která se směšuje se slávou, mohl si založiti deník, odtud neopouští řehole pokrokovosti a přijímá názory Kolbenovy, propůjčuje jim znaky a genia večerníků. Pro to vše Kolben nebyl pyšný a lpěl na rybářských nástrojích, zanedbávaje sládka stejně jako

mlynářskou živnost (jež se ostatně ve starých rozměrech již nevyplácela). Posléze si Kolben zvolil přátele bez rukavic. Příčiny tohoto svazku byly vratké a zdá se, že neúčelnost pronikala do té míry vědomí návštěvníků, že nikdo mimo dívku a Pilipanince se nestaral, co si zde počnou. Odeta však jevila jakýsi nepokoj, špička jejího slunečníku zněla o kamení, její kabelka se kývala jako srdce ostrova a jako dvojsmyslná věštírna. Slečna byla netrpělivá a jenom roztržitě poslouchala Pilipanince, který se po chvílích odmlčoval. Tu se řečená kabelka otvírala a zavírala, připomínajíc opět chvatné srdce zkoušek a dostavníček.

„Čekala jsem, že se dnes večer shledám s Iliadorou, proč nepřišla? Řekli mi, že ji Kolben velmi důtklivě zval.“

Rusín pokrčil rameny, ale nakonec přemožen pohnutím hlasu a odstínem, který poletoval kolem Odeta čela jako spanilý hmyz, jal se zamítati Iliadoru.

Kdyby byl mluvil déle! — Věc zkazil Weil, který cosi vykřikoval. Jeho vyjevená hlava se třásla proti jasnému proudu nebe a Pilipaninec ztichl. Díval se za vztyčeným prstem, neznamena je, že Odeta lituje jeho péče o Velkého medvěda ve chvíli, kdy mohlo býti jednou provždy domluveno o Iliadoře.

Zatím mýjela nová hodina, Weil měl hlad a Kolben poslal hlídače pro anglickou slaninu a láhev vína do sklepa, který býval o povodních zatopován. Odeta roz-

dala skleničky, a tu jedna zůstala na svém místě. Weil tedy přehlédl tlupu a hle! Dej m chyběl. Vzápětí prošli křížem krážem ostrov a volali, aniž se někdo ozval.

„Viděli jste vcházeti Dejma do mlýna?“

Oba strážcové odpovídali, že nikoliv.

„Pomyslím-li, že se snad utopil,“ pravila Odeta, přehánějíc své znepokojení.

„To věru chybí,“ řekl rozhněvaný hlídač sekerníkovi, jehož pohled utonul v nezřízené modři cévnatky, „to věru chybí! Takový pořádek, takové příhody vyvěrají z lehkomyšlnosti. Je hluchý k našim radám. Jakže, to že je mladý pán, jehož jsem učil chodit?“

Konečně mezi stromovím a výběžkem zdi, který směřoval k jezu, uzřel Pilipaninec pravidelné čerění vody a nočního plavce. — „Hle,“ řekl, ukazuje k tomuto vidění, „Dej m se vrací.“

Šel již po dně, vynořuje hrudník s osmahlým límecem, a dával jim znamení, aby nekřičeli, potom se tiše octl na lodi, kde měl šaty. Dříve než byl hotov s oblékáním, přiběhl Weil, který naprosto již nemohl snésti tohoto tajnůstkářství a naléhal, aby řekl, oč jde.

„Není nic jednoduššího,“ odpověděl Dej m, zapomínaje na svou zasmušilost, „vím, že loď, již vidíte mezi kozičkami před vrátky výtoně, je pytlácká; ovšem na tom nesejde,“ doložil, vida zklamání doktorovo, „na tom nesejde a věru bych se nezajímal o toto plavidlo, kdyby rybář s provázky nebyl strážníkem. Nemohl jsem se přiblížiti s lodí až k jezu, avšak šprým stojí za

noční koupel. Přivázal jsem na vlasec dřevěný splávek a pustil jsem jej vrátky dolů — až se voda opře o prkénko, ten na lodi se zblázní radostí, že chytil ryby.“

„To je povedený žert,“ pravil Weil za smíchu, „bojím se však, že jste příliš rybáře zostudil, což nepříjde-li v noci? Slibte nám, že neporušíte úcty, kterou jsme povinni strážníkům.“

Konečně byl Dejm hotov s oblékáním a Odeta se přiblížila na šest délek svého slunečníku. Plavá, s ohnutým nosíkem, na nějž se kladl stín, vykružuje lorňon, hbitá, trochu posměvačná, ztepilá a nikoliv bez půvabu i v šatech zhotovených jehlou až příliš rozmarnou, jala se uváděti nepořádek chvíle v jakousi soustavu, a měříc všem stejně, rozdělovala slaninu na spravedlivé dílce, jako kdyby šlo o večeri na předměstí. Vzala láhev z rozzuřených rukou stárkových a nalévala víno s pocitem, že není nutno šetřit stůj co stůj. Dejm a Pilipaninec nesouhlasili s péčí, která zavazuje obřadem jídelny, avšak Weil, jemuž Odetino počínání co nejlíbezněji připomínalo Iliadoru, myslil na ženění a řekl: „Jste všechny stejné, kterápak dívka nemá v hlavě manželství.“

Hovory se protahovaly a bylo právě deset, když Dejm připomenul střelecký závod. — „Je příliš pozdě,“ řekl Kolben, „je tma. Lituji, že nebudeme svědky vaší dovednosti.“

Až se Pilipaninec vrátí domů, usedne na pelest

a bude se dotazovati noci, jednal-li, jak se sluší na muže, který se zřekl ručnice, avšak nyní se bál, že mu bude vzata příležitost, aby byl prvý mezi ostatními. Ticho připomínalo příliš pochybovačnost a mělo býti rozbito hlučnými skutky pistole. „Jakže,“ pravil, „domníváte se, že tento soumrak je na překážku? Tento polosvit, tuto záři, jež by oslepila vlka, považujete za tmu? Eh, co bylo zastřeleno sluk při jediném měsíci Ruska!“

„Dobrá,“ řekl Weil, „mohu doposud čísti na číselníku svých hodinek.“ Odeta cosi namítala a tu Pilipaninec, cítě tíži jejího pohledu a nesnadnost odpovědi, zvedl svou zbraň.

„Zde je terč,“ vykřikl sekerník lačný příhod a Dejm odpočítával první, druhou a třetí. Pilipanincova pistole zařvala jako venkovanka, která upustila koš s vejci. Sekerník byl nadšen, a spouštěje svůj příklop, jenž po deset let sloužil rozumnějším věcem, propěvoval, že je střed zasažen.

Avšak nebylo tomu tak. „Probůh,“ děl sekerník, snižuje hlas, „chybil jste se cíle a já jsem prohrál sázku.“ Pilipaninec byl zmaten a Odeta se smála: „Snad létají karpatské sluky pomaleji.“

„Eh,“ děl Kolben, snaže se zmenšiti Pilipanincovu chybu, „kdy kdo slyšel, aby se střílelo bambitkou. Chybí vám puška, pane.“

„Nuže, upevněte terč, ať se nekývá!“

Stalo se a Pilipaninec jej opět minul, druhé dvě

rány šly bůhvíkam, a teprve pátá se zaryla do stromu.

„Nechte toho, ztratil jste Odetu a můj zájem,“ řekl Weil, a vida, že Pilipaninec je pro stud zbaven smyslu a že chce pokračovati, doložil již bez výsměchu: „Cožpak nevidíte, že vás pobízí jediný Dejm a nikdo jiný?“

V tu chvíli se ozvalo pískání na řece a strážník (příliš zvědavý, neboť byl mimo službu) se blížil k ostrovu.

„Vaše pokuty, vaše řízení na soudech se vrací. Dejte sem pistoli, nezbyvá mi než se přiznati.“

Mlynář chtěl cosi namítat, avšak Dejm jej přiměl k mlčení, ukazuje na řeku, tam, kde zůstavil poplavek.

„Nekřičte,“ řekl, „to je právě můj rybář, myslím, že dnes nebude mít chuť k svému řemeslu a že nás neudá.“

Řeka se třpytila a stromy plné šepotavých slov, smíchu a vzdechů nad pohyblivým obrazem, stromy, písňové klíče, stromy, jimiž prochází vánek s křídly holubů a jimiž chřestí zbloudilá vichřice, držely jako rybář síť ticha.

Strážníkův člun již se nehýbal. Byla to nenapravitelná chvíle, neboť chlapík na lodi neměl rybářského lístku a nadto je zakázáno chytati na provázky o třiceti udicích.

Ticho se prodlužovalo, zastřený hlas Odety, která se dotazovala na jakési vzdálené věci Dejmova řemesla, se vzdaloval a umkl. Lkavá barva řeky se ustálila v nasyceném roztoku nebe a její zelená světla

přešla v nenadálou modř právě před lodí, která se podobá střevíci, když jej při zkoušce zvedá palec nedbalého žáka.

„Neslyšeli jste střelbu?“ otázal se strážník a pohnul vesly. Weil odpověděl, že nikoliv, ale Odeta se smála skoro nahlas. Loď tedy přirazila ke břehu a strážník naléhal: „Járku, měsíčná noc, jakž byste neviděli, kdyby někdo přešel ostrov. Jak byste mohli přeslechnouti rány?“

„Cožpak jste opravdu něco slyšel, pane?“ tázal se Weil a tvář mu zářila dobrou zásadou, že je potřebí ztěžovati strážníkům kdeco.

„Pane kapitáne,“ pravil Dejm, upadaje v přízvuk okrsku okolí kláštera, „pane kapitáne, my jsme neposlouchali nic než šplíchání od řeky. Dejte dobrý pozor, co říkám: jakýsi ničema házel udičky z lodi, jež se podobala vaší jako vejce vejci.“

„Jakže,“ děl strážník, pohlížeje pozorně a beze strachu do Dejmovy zjasněné tváře, „to jste vy? Nu ovšem, vy jste nejlépe obeznámen s těmito způsoby lovu, myslím, že mi to přiznáte. Pamatujete si dobře místo?“

Weil, jehož příhoda zřejmě bavila, se jal vykládati o přepadech, střelbě a samotářích, řka, že mu strážník přispívá k obnově paměti.

Zatím Pilipaninec, Dejm a strážník v úplné shodě vstoupili na loď a veslovali směrem, jež udal Dejm. Společnost, která zbyla na ostrově, poněkud ztichla.

Mluvílo se o srážkách s policií. Ve zpětném odrazu paměti doktor viděl kdejakou podrobnost staré rvačky a neustal, dokud krev — kapku za kapkou — nedovedl k smířlivému konci.

Po chvíli strážníková loď stanula. Bylo viděti chlapeckou hlavu Pilipanincovu, která se zvedá nad obě postavy jako vysoký hlas ve sboru. Lenivé vody, lenivý stín a šípy měsíce, z něhož upíjí povětrná hlava, se ani nepohnuly.

„Tiše,“ děl Kolben, ukazuje k lodi, „zdá se mi, že se něco přihodilo.“

„Hádají se,“ doložil Weil po chvíli ticha.

Pramice, dosud stojící, se rozkývala, rýhujíc řeku a protínajíc obraz prstenci třpytu. — „Ach,“ děl Weil, „jemuž často unikala skutečnost, zatím co představy byly vždy rázné, „bojím se, že Pilipaninec byl stížen jedním ze svých karpatských záchvatů. Je zamilován. Proč počínati dobrodružství, pokud staré neskončilo, proč odpovídati jemu i Dejmovi, Odeto?“

„Nepostřehl jsem nejmenšího rozladění,“ děl pře-kvapený mlynář, „oba pánové se smáli, jsem jist, že doposud žertují.“

„Jsem jist, že se rvou,“ odsekl Weil a jal se křičeti.

Jakési zdání bouře sneslo se nad lodicí, jež se kývala tíží těl, během a pády. Zlověstné znaky jeden po druhém, svist, tma, měsíc, černé vody a všechny znaky srážek, narychlo stržené s balad a ztroskotání, padly na řečiště, kde utopenec tlí mezi střepinami lahví, na

hlubinu několika metrů, jejíž ryby jsou spočítány, na louži, po které se vleče pruh olejů a slina chodce, přecházejícího most. Tyto přívlastky tak obecné měly dosti truchlivé síly, dosti zlého ražení, dosti šíleného světla, aby zděsily Odetu, Weila a mlýn.

Hladina řeky, o níž se domnívali, že je bezpečná, se vzdula křikem a chvěje se jako tětíva luku.

Zdalo se, že loď stojí a že se zmítá na témž místě, avšak plula a její vzdálenost od jezu se zmenšovala víc a víc. Weil, jemuž dalekozrakost byla teď s výhodou, zděsil se této cesty a jeho obličej bledší než plátno se otevřel novými křiky. Toto volání odnášel západní vítr k obvodové zdi a hlídač, který již ulehl, se posadil na svém loži, naslouchaje se sevřeným srdcem. Odeta přiběhla podél břehu, hledajíc loď, vesla či zázrak, jenž by zastavil zběsilé počínání, tuto plavbu a nepochopitelný zápas; ale na straně, obrácené k řece, byly řetězy prázdné a jediné člun plný vody zvedal příď nad hladinu. Bylo načase, aby plakala.

Táhlo na jedenáctou, vítr, jenž sleduje řeku, hlas, sykot města, osamocené a ponuré světélko, připomínající podzim hřbitovů, přešlo mimo ostrov, zatím co nastávala hodina milenců, pohoda, mír a skvělost měsíčního nebe, na něž, majíc hlavu ve dlaních, vzhlíží mezi prsty útlá slečna z balkónu nábřeží. Tu, dříve než minula nová chvíle, dříve než dopadlo zdvižené kladívko věžních hodin, zblázněná loď se dotkla hře-

benu vlny. Dejm, znamená konečně hukot a schod, jenž se bělá, vykřikl, a vyprostiv se, skočil do vody. Loď narazila dnem, neboť stav vody nebyl právě nejvyšší, a bylo slyšeti drknutí dřev a pád.

Odetina krása nebyla v podstatě než zdraví naprosto nezamilované do muk a do pláče. Její strach byl přístupný rozhořčení a mohla se otázati, upravující si střevíc zpola vyzutý: „Co ti lidé — u všech všudy — dělali?“

Weil, vida se čeriti vodu kolem obrácené pramice, rovněž si oddychl.

„Bojím se, že jsme ztropili příliš hluku,“ řekl Weil. „Pokud mohu rozeznati,“ dodal po chvíli, „Dejm se zabývá lodí a Pilipaninec jde k ostrovu, v těch místech je mělko a stačí.“

„Probůh,“ pravila Odeta se smutkem opět probuzeným, „snad se utopil ten třetí.“ Ale Weil odpověděl, že se nestračuje než o Rusína, neboť v jeho potocích je věru nesnadno osvojit si umění plavby.

„Díky bohu, je zdrav a Dejm dostihne břehu i s lodí. Byli tři,“ opakoval Kolben, jehož dobrý rozmar byl ztracen.

„Pomozte mi,“ ozval se muž z řeky, „váš hlupák je příliš těžký.“ Weil stál již ve vodě a zvedal Pilipanince. Ve chvatném zděšení přiložil hlavu k srdci omdlelého a vydechl teprve, když slyšel ozvu. Pilipaninec otevřel oči.

„Zdá se, že příhoda mine bez následků, náš utope-

nec bude zdrav. Kolbene, přineste ještě láhev. Věc je u konce a ani loď není ztracena; jsem jist, že ji Dejm uváže, slyšíte, jak volá? Nuže, nalijte víno. Zbývá omluviti se za tuto výtržnost.“

„Nikoliv,“ odpověděl Kolben, „nevíme zhola nic, co se přihodilo na lodi, vskutku jsem velmi zvědav!“ Odeta naslouchala jako vždy, když slýchala mluvit o sobě, a Pilipaninec se obrátil k městu. Jeho záda, široká a zúžující se jako klín a jako vějíř, se otrásala vzteky.

„Ach,“ děl strážník navracený své licoměrnosti, „vyfal jsem udičku z huby parmy a Dejm si присvojoval parmu, která se chytila na provázky. Tahali jsme se o ni a tu tento skopec, jemuž není rovna — jakkoliv padlo jen několik slov a nikterak příkrých — tento zběsilec, který ničemu neporozuměl, jal se rváti na život a na smrt. — Fi, pitomče,“ dodal, vida ochablá ramena Rusínova a jeho pochýlenou hlavu, jež, jak se mu zdálo, vyjadřovala lítost, „fi, fi!“ Ale umkl, postřehnuv pohled a tvář znovu strašnou, jež se obracela zvolna jako žernov.

„Musím dodati,“ děl rychle, „že Dejm překročil míru a že mu spílal ve věci, jež se snad týká vás, slečno.“

„Dejm a Pilipaninec si velmi dobře rozumějí. Vy jste výtržníkem!“ pravil Weil tak velitelsky, jako by byl představeným strážce.

Na druhý den se Kolben probudil uprostřed svého empiru, a odkládaje čepici plnou snů (zatím co zvuky, přicházející zvenčí, cosi napodobovaly), myslil na všelijaké věci. Dotkl se mravů střední školy, zkoušky dospělosti a rozpaků, jež kdysi zažil v telefonní centrále, nemoha opakovati svého čísla, konečně si vzpomněl na Weila a na Pilipanince. Po snídání byl jist, že nemá příčiny horšiti se na nikoho z nich.

„Souhlasím,“ děl, otvíraje křídlo novin, „Odetta je sličná a Pilipaninec krásný. Nemohu však naléhati, aby mi vysvětlili svá tajemství.“ Konečně mrštil novinami a vyšel, opakuje si, že Pilipaninec stojí za trochu nepohodlí.

Toho dne Weil vstal pozdě, dávaje tím najevo nesouhlas s věcmi, které se přihodily na řece. — „K ďasů,“ řekl, vzpomínaje na kocoura, který kdysi spadl se střechy jako jezdec se svého koně, „můj Pilipaninec zadal své pověsti, ale proto bych nechtěl býti v kůži toho osla Dejma nebo strážníka, který ho pohoršil. Nejsem zvědav, kdo s koho, toť zřejmé: Odetin krejzlíček je náš. Ale kdyby se přece rozhodla pro onoho mrkvu (a vzpomínám si, že je škaredá a že je bez nader), Pilipaninec se snad zblázní. Snažil jsem se dnes ráno předstíratí spánek a viděl jsem dobře, že je smuten. Odcházel všecek nesvůj a bylo mu asi zatěžko shledati se s Dejmem u naběráku.“

Když bila devátá, Weil vyšel, maje v úmyslu posnídati, ale byl přepaden Iliadorou, která mluvila o Mej-

gešovi a žádala rady.— Z bláznivé noci nezbyl ani útek.

„Bojím se,“ pravila Iliadora hlasem služtičky, která ztratila peníz, „bojím se, že se nevrátí, že kradl, že mu budou spílati, že jej vsadí do vězení. Bojím se, že kradl a že mu nikdo neodpustí. Vy, pane, který jste doktorem a který se vyznáte v jednání s úřady, mohl byste pro něho něco učiniti. Snad by bylo vhodné mluvit se soudci, ale nejnmutnější jest najíti jej, dříve než vydá nějakou částku z onoho jmění, neboť vzal všechny peníze, co jich bylo v barácích. Jděte, pane, spěchejte, byl jste vždycky laskav a rozprávěl jste s námi tak shovívavě.“

Weil, zatvrzelý dlužník, rozmarný vypravěč, žid, který se vyvaroval zisku, nosatý milenec na zapřenou, písař dopisů služek, týž, kdo se nezmýlil, teď mlčel.

Prošli ulicí, aniž řekl slova a aniž našel vysvětlení, proč si nevpomněl na krádež, z níž se zloděj před ním vyznával. Mohl mu vzíti peníze. Mohl je vrátit!

Ach, veliké a nicotné veselí, truchlivá lehkosti, žaly tak podobné smíchu a radosti, jež zaznívá hlubokým hlasem nářku.

Až zloděj vyjde ze soumraku tohoto pátku, této zahrady (jež je pustá a v níž nikdo neprodlévá mimo Jidáše, který si drhne provaz kolem chřtánu a v úzkosti pobíhá, zanechávaje ve třetí a sedmé stopě nohy krev a otisky dlaně vedle otisků chodidel), až vyjde z této zahrady, setká se jedině s Iliadorou. Snad mu vrátí pláč, bolest vesnice a chudobu.

Hle, uchvácené nebe a světlé zástupy andělů nad karpatským chrámem, hle, spanilé pásmo, spanilé filmy, jež kostel vrhá do tmy! Ó vytržení, ó prsty, ó kladivo, které sochaří v těchto horách! Slyšte neodolatelné volání génia, jenž k obrazu země je zpít, slyšte slitovné vypravování knihy Jobovy! Pozev krásy se opět ozývá, křídla vanou. Zvon, stádo, mrtví a děti ve spánku, krev a spáleniště, vše, co se stalo, vše, čeho žádáš, vstupuje na nebesa a padá dolů v sloupích malátné a divé modlitby, ve zdviži hrozného ticha a mdlobného vytržení. Karpaty zvedají své kříže, zatím co čpí hlad a páchne choroba. Mějte motyku, jež odskakuje od tvrdé půdy, neboť štěstí nevolá nadzemským hlasem a špička vysoké sosny nepřechovává hnízda.

Mejgeš vyšel z nálevny a smečka hrozného smutku a psi nejošklivějších vzpomínek šli za ním. Viděl se v kruté samotě čekání a osudná hodina stála v nadhlavníku, aniž udeřila. Všechny podoby jeho ducha,

všechny tvary vášnivého osudu se vracely, děsíce jej svou škaredostí. Neměl dlaní ani loktů ani úst a jeho tvář byla smazána. Chtěl plakati a tu v okamžiku, kdy poslední zastíněná myšlenka dostačovala, aby rozeznával, spatřil chrám.

Vešel hlubokou branou, znamená blaženou krásu, svaté sochy s kruhem vůní a posléze útěchu. Našed konečně kohoutek vzlykajícího štěstí, mohl plakati a jeho úpění prodlužovalo hudbu právě umlklou.

V chrámové lodi byl polosvit a lidé chodili mimo kajícího, zlehka našlapující a křížující se, jako by tento muž byl umírající a jako by jeho žal příliš barevný tvořil pod jeho kolena jezírko krve. V podobných chvílích milosrdenství šumí údery křídel. Hle, plynulý a táhlý dvojzpěv útěchy a trýzně vržený k hvězdě, která se zrcadlí v slzách.

Tu chrámové nástroje vpadly hlasem přísahy jako bouřící souhvězdí, jako pohroma pevnin, jako andělské zbíjení a vrah, pozvednuv hlas k běsnění varhan, jal se křičeti o svých zločinech k poušti nebe, k záři, již viděl zaněcovati se pod temným křížem klenby.

Zpěv ustal, varhany umlkly a knězova latina ztichla.

„Naposled jsem vzal peníze chudých, zcizil jsem ubohý troníček Iliadořin. Částku, kterou stěží vrátím, uzlíček tak snadno vyprázdněný!“

V poboční kapli se zřítíla vdoví stolice a nasloučající kostel se pohnul vlnami otázek. Bylo slyšeti,

že označují Mejgeše za blázna, za opilce a za člověka, jenž se rozhodl zemřít. Jakýsi muž s tváří posetou neštovičnými jízvami, se štětkou vlasů, všecek šedý jako prach, vznášeje klobouk po způsobu ženicha, schýlil se k Mejgešovi, a patře do jeho strnulé tváře, mluvil, čině pohyby vhodné při zhasínání svíci.

„Vyjděme, nu, hněte se! Povídám, vzhůru, ven, na čistý vzduch! Uvidíte, jak to rozveseluje.“

Přišel i chrámový sluha a s jakousi dámou vyvlekli Mejgeše.

Jas a údery hodin střežly opět jeho zlodějskou rozvahu, mlčel; ale již tu byl strážník, který, zaslechnuv cosi o krádeži, bez okolků a zřetele na chrámová opo-
jení jal se dotazovati ostřeji a ostřeji.

„Proč jste to říkal?“ děl přísně, a když Mejgeš nechtěl odpovědět, řekl, že bude nejlépe, když mu dopřeje pohodlí, aby se rozpomněl na strážnici.

„Jakže,“ děl soucitný muž a štětka se mu prodloužila v chochol, „jakže? Až sem jsme to přivedli? Odkdy pak je vroucnost zločinem? Což odvedete všechny, kdo konají pobožnost?“

Jeho kruté samotě dostalo se daru býti utěšitelem a nemohl připustiti, že ten, koho podpíral a s nímž by byl nejraději plakal, si zaslouží trestu. Nicméně bylo nutno dáti se na cestu. — Tvoření v temnu a povznesená kajícnost opadávala.

Ještě před chvílí Mejgeš nemohl mlčeti a zajíkal se spěchem vyřknouti nevyslovitelný strach, teď však šel

mlčky. Konečně mohl opět přemýšlet: „Pojmenují můj čin, jak se jim zlíbí, pojmenují jej vraždou a vsadí mě do žaláře; ach, nezbývá, než abych zapíral, než abych mlčel!“

Nastával večer po dni plném pohrom, veselí a špatných obchodů. Iliadora ošetřovala děti své sestry s tichostí, jako by otec byl v domě. Táhlo již na devátou. Vystěhovalci se vraceli do baráku a jejich vzrušení připomínalo časy, kdy před ohradou stál medvěd. Mluvílo se o Mejješovi a o penězích.

Dva či tři zřízenci ve věčných tvrďácích a s těžkou kapsou, kterou proděravěla uzávěrka pistole, zvyšovali nejistotu a strach. Neuvěřitelně drzí a neuvěřitelně hloupí vměšovali se do všech hovorů.

„Hej, chlapíku, jářku, nejmenujete se Michal? Zdá se mi, že se schováváte, zdá se mi, že hledíte k plotu, jako byste očekával zvenčí hosta. Cožpak, máte-li podíl na onom taškářství? A což, máte-li dnes o desáté na nádraží schůzku? Aha! Váš úsměv přechází, nechtěl byste mi vypravovat, co jste dělal před dvěma dny a včera?“

Jiný kolouch spravedlnosti jal se po způsobu neurastenických dějepisců hledati dívku, která je prapříčinou této práce přes čas. Byl hotov přičísti všechny činy nadšení pro jakousi sukni a sdílel je již předem.

Iliadora se zděsila policisty a trásla se před jeho

posunkem, obnažujícím válec ze žlutého kaučuku, s knoflíčky, třepajícími se v rozeklaných dírkách, ale přece postřehla zájem, který si vykládala jako shovívavost.

Třetího dne po události s penězi předvedli ji do úřadovny komisařovy, aby se odpovídala, a její pozornost udržovaná takovou silou znovu se mátlá: Viděla kříž, stůl nepodobný stolům, růžici vetkanou do dlažby a pavouka v okenním rohu, hotova zřící se pravdy a propůjčiti věcem nový smysl.

„Promiňte,“ děl úředník s podezřívavým úsměvem, „myslím, že neposloucháte a že bude třeba vás nutiti, abyste odpovídala na otázky. — Je to velmi důležité pro vašeho otce,“ dodal, vida její tvář pokrytou bleďostí, jako jedle bývá pokryta sněhem.

Konečně Iliadoru propustili, neboť její peníze (bylo jich tak málo!) zmizely s ostatními a nezdálo se, že je se zlodějem smluvena. Nicméně byla podezřívána, neboť konajíc trapnou povinnost svědeckou, vedla si příliš nápadně: odpovídala s hněvem, roztržitě a jako by znala více, než řekla.

Ach moudrosti! Iliadora neměla jiného záměru, než umenšiti otcova muka tím, že nic neodmítala vzhledem k sobě.

„Nevzpomínám si, nevím.“ A zatím co pod zástěrou lomila rukama, opakovala si: „Mlčení! mlčení! mlčení!“

Když Iliadora vyšla z ulice policejního komisařství,

zpozorovala, že je sledována. Strach, nastřádaný hodinou po hodině při výsleších, za noci a ve chvílích, kdy střežla otvírající se bránu baráku, naučil ji opatrnosti a odvaze. Šla přímo a náhle, aniž upustila své tajemství, se octla tváří v tvář svému stínu. Byl to Weil. „Ach,“ vydechla, pocíťujíc mráz a úpaly ohromení, „nenadála jsem se, že jste to vy. Nenadála jsem se, že máte podíl na otcově lupu! Strážníci, kteří vyšetřují krádež, jmenovali vás a Pilipanince, že víte o věci již od počátku.“

Weil neměl smyslu pro tíživá pohnutí a bolesti dlouho prodlužované. Již se zotavil z výtek a obviňování, jimiž se zahrnoval prvního dne, klna si, protože ho nenapadlo vsadit Meješe do drožky a odvéztí jej i s penězi domů k dceři. „To je velmi špatný zloděj,“ říkal Pilipanincovi, „vždyť byl podoben spíše svátečnímu střelci, který utíká z pole, když jeho ručnice sama spustila.“

„Copak vám ti hlupáci natlachali?“ děl s údivem, že jeho opominutí nebylo dosud odpuštěno. „Cožpak jsme věc schvalovali? Cožpak jsme neměli vašeho otce k tomu, aby se vrátil a vložil peníze na staré místo? Pamatuji se, že Pilipaninec mu velmi srozumitelně řekl, že oznámí ztrátu, jestliže neuposlechne této důtklivé rady.“

„Ovšem,“ odpověděla Iliadora, naklánějíc se nad tuto výčitku, „neudělali jste *pro nás* nic více, než právě toto.“

Weil chtěl poznamenati, co je s vedrem, a že se překroutil kohoutek od počasí, ale spolkl to. „Vida,“ děl po chvíli mlčení, „toulával jsem se a byl jsem všelijak živ, ale teď bych chtěl začít znovu a lépe. — Ach,“ dodal, vzhlížeje úkradkem k truchlivé tváři, která jej jímala, „mluvím příliš zdaleka, rozumíte mi, Iliadora?“

„Ne, pospíchám, čeká mě pilná práce, zahálela jsem po celý den,“ odpověděla Iliadora, odcházejíc.

Doktor Weil zůstal stát.

Vrátivši se do baráků, Iliadora zastihla ve světnici shon lidí. Pach octa, koření a horečky stoupal z lože a z kotlíků, ve kterých se připravovaly léky.

Praví se, že na moře nejčastěji přívá; kout vystěhovalců, malé a nepřírovnatelné jezírko neštěstí, mělo dosti přítoků nehod, tmy, pohrom a chorob. Jedna z dívek, o nichž nelze nic říci, než že byla střídavě husopaskou a dělnicí, onemocněla za příznaků hlavničky. Nemocná, jak je zvykem její krajiny, chodila ještě posledním zbytkem sil, vlekouc smrt na svém rameni, jako kdysi nosívala snop a ovčácké pytle. Bylo ji zřítí, jak se opírá o veřej hřbetem, roztřeseným horečkou, ale přece naslouchala zmatenému vypravování o vyšetřování krádeže, vnímajíc leda slovo, které se prodlužovalo v znění. Lidské tváře se směšovaly. Nemocná uchopila uzlovitý provaz zvonice, jež v napodobení smrti se vznesla k výši, a cloumajíc tímto copanem času, jala se žádati, aby se vrátily ně-

které ljutské chvíle; okamžik mezi spánkem a bděním a jakési příhody nad vodou potoka.

Uložili ji do postele Iliadořiny, neboť mimo Mejgeše, jemuž byla propůjčena tato výsada s důstojností správce, neměli v barácích pevných lůžek. Zdálo se, že na hřbetě pokroku, takto vyvýšena, může zemřít mlčky; ale práva horeček trvala na svém.

„Zavolali jste lékaře?“ otázala se Iliadora.

„Nu ovšem,“ odpověděl otec nemocné, „komisař, jakmile se doslechl, že onemocněla, vzkázal do města. Opravdu,“ doložil, vzhlížeje hněvivě za Iliadorou, „opravdu jejich starostlivost je vybraná, naučili se tak snadno měšťačit a jezdit motorovými vozy za ljutské peníze. Hleďme, neskrblí radou.“

V poryvu jakéhosi přání, které je dlužno bez prodlení vykonat, nemocná usedla na loži, a kdo stáli nejbliže, objali její pas, a rvouce se s horečkou, v hrozném křížkování ji přemohli.

Rázem nové hodiny stanul před ohradou vůz lékařův.

„Hle,“ pravili, když úředník vcházel, „je mlád a hubený jako myslivec.“

Zhlédnuv nemocnou, lékař jal se vyptávat na vzdálené věci, na hmyz a na čistotu ve vesnici, jako by si hrál, jako by byl čas kárati, jako by nešlo o nemocnou, jež málem umírá. Odpovídali velmi neochotně a rozmrzeni, že přichází s holýma rukama, aby porozprávěl, a nikomu neprospěje, zase odešel.

Ale záhy se ukázalo, že lékařovy otázky směřovaly k opatření, jehož se nikdo nenadál. Nemocná byla převezena do nemocnice sdělných chorob a těm, kdo zůstali, bylo zakázáno vzdáliti se a vcházeti s kým-koli ve styk.

Vracela se léta převratu, léta překotných nařízení a zdravotnického šilenství, jež mělo zorati Poloniny a vymýtiti nákazu listinou, jediným lékařem (jenž, žel! byl téměř voják), jedinou škaredou ošetřovatelkou ze Spojených států, večerející v rukavicích, čokoládou a cigaretami Gold Flake, pro něž posádka zachovala věrnost a nezběhla, ani když ošetřovatelka zemřela a po všem bylo veta. — Napodobuje tuto péči, toto žertovné očišťování od příjice k zardělkám, tento pokrok od chlěva k manikýře, zcela tak, jak snívají dámy z nedělní školy (které vydány na pospas studu ozřejmují nepřístupná místa hygieny a končívají připomínkou života pana Edisona, jenž chud, přece se koupával, a nakonec stav se presidentem, zrušil otroctví a zřídil vysílací stanice s Benešovou dechovou hudbou), napodobuje všechny podobné nesmysly, dal se jakýsi úřední lékař do práce. Tento fysikus platí za velmi samostatného ducha, neboť ani zbla nevěří drobnohledu, pívá při večeři láhev burgundského a vyplňuje s ošklivostí povinná hlášení. Jeho pomocník je pečlivec, strádající v sterilním prostředí, a bůhví, že jednou zemře na ozhřivku.

V řadě lékařů ten, kdo spravoval zdravotnický ob-

vod Pole invalidů, byl třetí. Nesdílel ani vášnivosti láhve ani rukavic, byl to člověk bez hany, ale mimo stanovenou hodinu od deseti do jedenácti odpovídal svým nemocným jen úšklebkem.

Tito pánové vyhotovili záznam o chorobě rusínského děvčete, směřující své barvy s šedostí úřadu.

Baráky vystěhovalců byly zavřeny a Pilipaninec, stanuv před branou, byl dvakrát upozorněn, že nesmí vstoupiti. — „Jakže?“ pravil, rudna až po temeno, „cožpak se domníváte, že uposlechnu každého vašeho rozmaru?“ Řka to, odstrčil vysloužilce, který hlídal vrátka, ale již tu byl policista, a našed před tímto obrem pohřešovanou zdvořilost, jal se mu vysvětlovati, proč je toto opatření nutné. — „Cožpak chcete, abychom pomřeli pro zbytečnou zprávu, kterou přinášíte? Iliadora Mejgešová byla již třikrát vyšetřována!“

Pilipaninec netrval na svém, ale dříve než se vzdálil, zapískl po ljutském způsobu, jsa jist, že v ohradě jej všichni poznávají.

Toto zapísknutí a Pilipanincova přílišná účast s Mejgešem vzbudila ovšem pozornost policistů.

„Není ten chlap zapleten do krádeže?“ otázal se jeden z těchto strážců. „Nebyl jmenován v řadě podezřelých a není jím? Cožpak se nedopustil hrubého násilí, vynucuje si vstup?“ Druhý policista přisvědčil a tak toto pozorování nazdařbůh zvedlo síť, jež pro samé oko je slepá. Pilipaninec byl sledován.

„Chci vám říci,“ pravil Weil, když se Rusín vrátil do

Podolí, „že jste se ve věci Mejgešově nechoval náležitě. Postrašil jste chudáka do té míry, že nedošel domů a nevrátil, co nebylo jeho. Probůh, vždyť nevydal více než ubohých dvě stě korun! Vždyť nebylo nic snazšího, než je uhraditi! — Nuže,“ děl po chvílce mlčení, „proč neodpovídáte? Schvalujete toto divadlo, toto pokání bez vkusu, tuto ostudu, pro kterou Iliadora větší hlavu, jako by šlo o ztrátu paměti?“

„Mejgeš se bál a nemohl se vrátit. Co mu zbývalo?“ řekl Pilipaninec. „Myslíte, že je to snadné přiznati se? Ostatně povídám, že nešlo o krádež, ale o zabiti v lese. Nechte Mejgeše, neopravujte ho, ať mluví, ať se dozná!“

„Pah, volání vašeho lesa,“ vykřikl Weil rozhněván, „veliká slova a vymyšlené hrůzy! Nic na to nedám! Nic nedám na vaše příhody! Slyšeli jste zvoniti o zbojnicích, a abychom u vás uznali špetku divokosti, přisuzujete si k ovčímu kožichu pytláckou zbraň. Napodobíte kapsáře. Kazíte občanský zákoník. Nutíte nás, abychom byli diváky toporné hry! Nechte démony hřadovati na větvích, neobviňujte se, jednejte jako lidé na západě! Vymeťte obludné sny a zbude ubohý kalendář, sled dnů bez příhod, deště, senoseč a vroucí zahálka.“

Na druhý den jako by vlna Weilova znepokojení dosáhla Nikodémova prámu, dělníci obraceli se k Pilipanincovi se stejnou výčitkou.

„Nu dobrá,“ pravil Zajíc, „nemám námitek, pokud

se zbůhdarma rveš, ale nevnucuj nám své strachy. Věci nejsou tak složité. Mejgeš kradl a byl dopaden. Pilnost, s níž vykládáte o soudu a úlevě, která s ním přichází, je k smíchu. Posmejčil jsem leckterou lopatu a leckterý řetěz, aniž jsem puzen k vyznání a aniž pocítuji potřebu vyjeviti, jak povídáš, svou hanbu.“

Dejm, znamená, že je Pilipaninec v úzkých, řekl cosi posměšného o Ljutě, a sotva to vyslovil, Pilipaninec, skloněn nad vodu a táhna koš, uviděl černavé lesy s obrubou nebe. Lesy, zachycující déšť, lesy, v nichž kráčejí blesky. Les, ve kterém zvučí tisíce hnízd a jehož větvoví zastírá okna chalupy, která schází.

„Chtěl bych se vrátit,“ pravil.

„To nekvapí,“ odpověděl Dejm, „zbyde nám dosti času, abychom tě usvědčili ze lži. Ale dnes večer půjdeš s Odetou do divadla, jsem jist, že jsi počítal s tím vydáním a že na to máš.“

Pilipaninec skryt za neviditelným křížem, Pilipaninec bez jistot, sám jako čtyřkolí, když odvedli bystré koně, sám, slabý, bez myšlenky, jež by otevřela zámek nesrozumitelného pokroku, zůstal tich. Zdálo se, že Weil a jeho poučení přátelé považují Mejgešovu lítost za horší krádeže, zdálo se, že zloděj, přiznav se, padl do díry posměchu.

Pilipaninec viděl své hovory státi před sebou; byl nazýván bláznem, protože je vně lesa, vně karpatské

pravdy. — Hvozdy se stráží dubů, mřížkování svitu a stínu, vlčí stezky, tržiště černé zvěře! To vše jest! To vše trvá! To vše se nezměnilo! Doposud se střílí kusem olova, doposud neděle čpící kořalkou zanechává nůž v zádech strašného tanečníka.

Chtěl něco říci, ale Dejm jej přerušil: „Dobrá, dobrá. Až budeš vypravovati o svých kouscích, pamatuj, že chceme po této slzavé příhodě vždy důkazy. Ovšem,“ dodal, „Odetě dostačí, když se serveš s obrazem v zrcadle, či když znenadání uspořádáš bitku na lodi, ovšem těsně nad jezem, aby se skončila dříve, než ztratíš dech.“

„Myslím, že jsem tě držel dobře,“ odpověděl Pilipaninec, ale Nikodém je již okřikoval: „Ticho! Hleďte si své práce!“

Čas zvolna míjel, Ljuta a město se směšovaly jako dvě řek. Mejgeš odpovídal, zatajuje vzlykot, Iliadora prala, střeouc oběd, děti a hodinu, s níž přichází posel s novinou, že vše, co se stalo, je prominuto. Tak jako je náboj středem kola a špice tryskají k obvodu, jako je půlnoc středem tmy a poledne ohniskem hlasů, bylo snění středem tohoto dne a Iliadora, pracujíc a odpočívajíc, snad po prvé se mu oddávala. Strach, vroucnost či jakési blažené neštěstí prozařovaly její přísnou krásu, její tvář Medusy, tvář pověřivého chlapce, který je blízek slzám, a přece se nerozpláče. — V těchto hodinách čekání Iliadora zakoušela tíhu

podobnou jitřnímu polobdění, tíhu působící božskou nevolnost.

Teď odbilo poledne. Sto věží zvedlo svůj hlas ve sladké neomalenosti a domýšlivé víře, že vskutku dobře počítají.

Zatím policejní právník, jehož hlava podle přísloví zmohutňuje pod biretem, do omrzení unavoval svůj vyptavačný jazyk. Mejgeš však neodpovídal. Metal své pohledy do kouta světnice, pohledy chytráka, jehož rozum dosyčel, pohledy blázna, jehož vytržení skleslo, zůstavujíc v paměti jízvu.

Dostalo se mu, jak bývá zvykem, divoké papriky bez nápoje, a přece nezmoudřel, a přece nepřerušil vrtácké mlčení. Vysoké slunce vrhalo zlomenou záři na dno úřadovny, zatím co stěny ve stínu budily představu prostoru, který se dotýká dvou nocí.

Minula nová hodina a Mejgeš, neuměrný právu i zpronevěře, dosud tu stál s pochýlenou hlavou. Jeho duch byl zbaven všech příkras žalu, všech barev lítosti, všech hnutí naděje či muky. Úředník, který pospíchal, patřil s úžasem na tohoto chlapa a byl by zapomněl na veslici v podolském přístavu, kterou klubovní sluha podle úmluvy právě teď spouštěl na vodu.

„Nuže, vy se nepřiznáte,“ děl, „nebudete jmenovat nikoho z těch, kdo vás měli k této krádeži? Tím hůře. Mějte své právo zapírat, ale nedožadujte se úlev! Domníváte se, že věřím blbosti, kterou předstí-

ráte? Domníváte se, že výtržnost v kostele může být zahlazena tichem, jež jste narobil při výslechu. Přiznejte se, odcházím!“

Tu Mejgeš jako by procítl a jako by se omlouval za obtíže svého vyslychání, jako by chtěl nahraditi čas, jež promrhali, jal se mluvit a nic nezatajil mimo ljutské neštěstí.

„Bylo mi svěřeno příliš mnoho peněz a tu, jakkoliv jsem dobře věděl, že je zakázáno krásti, přece jsem je vzal. Z této částky jsem vydal sto sedmdesát korun, ostatní peníze jste našli v mých kapsách. Druhého dne ráno, když se chodí do práce, čekal jsem na Pilipanince a dával jsem mu více, než si kdy mohl přát, aby se mnou odjel do Ameriky. Měl jsem dva pasy a věc byla snadná, avšak Pilipaninec mi vypsílal a nařídil mi, abych vše vrátil. Doktor Weil, který se o Pilipanince stará, slyšel, co mluvíme, a rozhněval se hůře než on. Odtud jsem chodil skoro dva dny městem. Peníze, které jsem utratil, jsou Iliadořiny.“

Tu úředník vstal a jal se otrásati tímto sdělením, jakkoliv věděl, že je správné a že se shoduje s udáním ostatních.

„Kdo je to Weil? Kdo je Pilipaninec?“ tázal se zhurta.

„Weil je učitelem a Pilipaninec pracuje na pískařské lodi.“

Světlice temněla a Mejgeš po sté opakoval svoje

doznání. Byl utahán i oblben tímto výsledkem a nakonec již zuřivý vylál ouřadovi oslů.

Konečně byl hanopis hotov a komisař se svým skřípcem odcházel.

„Zdá se mi,“ děl na odchodu, „že budete dvakrát litovati výrazů, kterých jste užil.“

Zřízencům ochotným k útrpnému právu byl tento náznak vybidnutím a vskutku, jakmile zapadly dveře, bylo slyšeti potřebnou litost.

Na druhý den směnil Mejgeš svůj byt. Byl převezen do soudní vazby a jeho trápení se téměř skončilo. Vstával jako za starých časů a mohl naslouchati příhodám podivnějším, než byly jeho.

Kteréhosi deštivého dne Mejgeš vzhlédl ze svého sucha k didaktickému oknu, jež bylo členěno mříží jako tabulky ve škole výtvarných umění. Za touto sítí podobalo se město prahloupé kresbě. Krsny, žlaby a okenní podpěry směřovaly k netvornému chrličí pravděpodobně římskému jako právo a malířství na akademiích. V tomto úběžníku říms, okapů a štítů zvedala se věž plná neřestí, podvojí a neforemných skroucenin až k vrcholu trojúhelníka. Nahoře byly hodiny s pěknýma ručičkama z hadů, jedna z nich chybovala devátou a druhá střílela trojku latinského jazyka. Odtud stékal čas do věznice. Čas, jímž se trestá, jenž mívá a trvá. Čas, který listuje v knihách hodnostních tříd od čekatelství až k soudnímu radovi, čas, jenž nás obrátí břichem vzhůru.

Ramus se blížil k Nikodémově lodi. Byl příliš stár a se snadností, s níž se vracel do starých časů, uhadovával i věci budoucí; věřil něco neblahého. Jeho bolesti, zatím co chátral, se ztišily jako stádo, které se pase. Chtěl aspoň naposled jednati po způsobu patriarchů, chtěl míti syna! Žebrácký klobouk mu opatřil několik grošiků, a protože téměř nejedl, mohl zanechat svého řemesla. Vstal co nejčasněji, jako právě vstávají starci, a spěchal.

Před pátou stanul u řeky. Byla široká, zářící zelenými světly a čistá, jako by noc dala zmizeti všemu, co tlí, a jako by městské pahorky, po nichž stoupají ulice, se staly horami s chocholy sněhů. Bylo viděti hřbety chvějného stádečka ryb, jež stálo nad jakousi záhadou. Město se probouzelo, klapajíc vývěsními štíty, a vozidlo z Podolí míjelo starce za štěkotu psíka, který se raduje tak nesnášenlivě. Přešla kuchařka s dvojí bradou a zarosenýma očima, byl den opět krásný a opět bystrý, jako se přihází, když jste se vrá-

til do tohoto města hradu a mostu, když jste se zbavil rozpaků utajované lásky a opět se můžete horšiti, že se pouliční hodiny pozdí.

Ramus došel, ale teprve za hodnou chvíli spatřil Pilipanince sestupovati po schodišti.

„Čekám na tebe. Ovšem,“ doložil, vida Pilipanincův údiv, „chtěl bych tě varovati, pokud je čas. Mejgeš nemohl zpronevěřiti peníze, dříve než mu je nacpali do kapes, a ty bys nenapodobil hýsků, kdyby tě nevtlačili do jejich společnosti. Jakkpak to jsi oděn? Co děláš? Slyšel jsem, že den co den přicházíš před Odetinu dílnu a že se zhlížíš v oknech jejího krámu, hlupáku!“

„Dělám, co se mi líbí,“ odpověděl Pilipaninec.

„Vím, co jsi za kohouta, vím, že se strojíš prokázati veřejně svou hloupost. Vím, že ses chvástal před Kolbenem a že se ti nedostává uznání. Vezmi si ranec a vrať se! Dávno jsi prohrál svou věc a Iliadora se dost naplakala!“

Ramusův předvídavý strach rozeznával znamení na čele mládenců, kteří se vydali na cestu, a z vlastní prohry ve dvaceti letech (jak se podobal Pilipanincovi!) a z těchto příznaků utkal příběh, jež si přál odvrátit.

„Pomyslím-li na všechny Weilovy tlachy,“ pokračoval, „na jeho opičí výmluvnost, na všechna šílená čísla jeho nauky, jež mluví o nebi jako výhybkář o svém nádraží, pomyslí-li, že to vše posloucháš,

aniž jsi poznal, že jeho střemhlavost je pouhý vtíp knihy, která nelétá a která se praví míti křídla! Pah, vrať se domů! Je třeba, abys přivedl strýce a Iliadoru do Ljuty, je třeba, aby ses učil jiným věcem než snadnosti řeči. Odeta je pouhá husa a Weil ukazuje na světla, pokud je tma a noc.“

V největší nouzi o odpověď přišel Dejm, a vyslechnuv, oč jde, pravil, že Pilipaninec neučiní leč to, co mu doporučí Weil a co se líbí Odetě.

„To značí, že zdědí můj klobouk,“ děl Ramus.

Odcházel zemdleně a zdálo se, že opět zestárl o dávno pravdu.

„Hrome,“ řekl si již bez zanícení, „člověk by si mohl zlámati jazyk vysvětlováním, a přece se každý přidrží skopičin a pošetilé zvědavosti.“

„Ovšem,“ dodal (snad na omluvu), „vím o své nerosrozumitelnosti.“

Pilipaninec odvázal provazy a jal se posunovati velikou loď. V tu chvíli vyšlo slunce zpod mraků, zůstávajíc na okamžik jako hodinky povytažené z kapsy před odjezdem vlaku.

Rusín hledal vhodný způsob pro výraz smířlivosti, ale do této přívětivé snahy vpadl Dejm starým a nesnášenlivým způsobem.

„Posloucháš u každých dveří, a přece nevíš, co máš dělat. Vykonej jeden ze svých hrdinných skutků! Ukaž proslulou odvahu, o níž jsi tak dlouho mluvil! Viděl jsem tvoje rozpaky a hloupou radu, kterou

jsi dal Mejgešovi. Ano, tys jej měl, aby řval v kostelích, které vytloukáš! To vše, protivné nic a ljutské zásluhy — to vše je k smíchu.“

Když Nikodém s oharkem v sevřených rtech přirazil k lodi, rozhovor se doposud vlekl.

„Není radno si hráti na střílejícího čtveráka, když se ti třese ruka jako písáři!“

„Co chcete,“ děl vrátný, přemísťuje fošny, „Pilipaninec býval všeho ušetřen: oběda i neštěstí, které svoláváte. Jeho lesy jsou snad hrozné, ale vyznal se v nich na rozdíl od tohoto města, v němž může zablouditi. Teď však jej nechte! Pokud je na lodi, stojí za víc než my!“

Skončiv svůj úsměv, Nikodém dodal, že jde jen o klacka, který by rád vzbudil zájem.

Po obou březích stejnou rychlostí a stejným směrem se posunovaly vozy elektrické dráhy, na obou březích se smlouvali milenci, po obou březích půjčovny loděk (na zpěněné řece, v níž plave jablíčko s otisky klukovských zubů) sestavovaly báseň ze jmen na předních svých plavidel. Chvilíčku měl vrch Šíp, ale byl zvážen Hašteřilkou a zastíněn Piráty.

Pilipaninec se díval za naběrákem, který se potápěl, připomínaje vše, co jste ztratili.

Vše, po čem toužil. Toto město, noci, soudružství, Weilova úsloví a Odetinu krásu, z níž se line vůně. — Odetu, která jako by se vzdalovala, když je nej-

blíže. — Vše, co si přisvojil a co jste mu dali: Prahu, kterou si zamiloval.

„Dobrá, žádáte-li si tak příliš svědectví o mně, vydám je! Rozbiji sklepení, vykonám něco věhlasného, otevru Dejmovu lebku, založím požár, o němž nebylo slýcháno!“

Večer chtěl Pilipaninec vyhledati Odetu a čekal před jejím domem. Nebylo dovoleno vcházeti do příbytku, jež sdílela se svou tetou. Odeta nikdy nepřipustila, aby Pilipaninec nebo někdo jiný zhlédl tuto stájku, páchnoucí veteší a domácí lékárnou. Bolestný a zároveň sladký půvab zastírané chudoby zůstal nepřístupný. Teta byla výměnkářkou voskařství, které se zhroutilo dávno před dvaceti lety; nezbyla z něho ani hromnička. Ty časy byly dávno pryč, ale přece se z nich zachovala obřadná pravidla, jichž bylo nutno šetřiti. Paní odkládala střevíce, sotvaže vešla, v její ruce byl věčně utěrák a kyvadlo jejích hovorů se pohybovalo mezi dvěma myšlenkami: od důstojnosti k nezapomenutelné milostné příhodě. Na neštěstí pocit vážnosti převažoval vzpomínku a tato opět zlehčovala stáří do té míry, že bylo věčně proč se hněvati.

„Za mých časů se děvčata netoulala. Za mých časů jsme trávily večery jinak. Ti, kdo rozhodovali o naší společnosti, byli vybíraví. — Avšak kdo je tvůj Pilipaninec? Nádeník? Kdo je to?“

Odeta mohla odseknouti, tak jak se mluvilo v krej-

čovské dílně, ale tetino vymyšlené důstojenství ji odzbrojovalo. Ostatně paní měla právo na trochu hluku, byla poslicí téhož krejčovství, jež zaměstnávalo Odetu, a nevydělávala peníze lehkou. Tetiny výčítky nepřesahovaly obvyklou míru. To, co opakovala (sahajíc do přihrádek příliš vysokých a vystupujíc na špičky), bylo prastaré, otřelé a všední. Odeta mohla podržeti svoji veselost.

Společenství obou žen trvalo pátý rok, Odetě bylo dvacet, paní třiadesát let a jejich křivý stůl, věčně nespravedlivé vahadlo, se skláněl střídavě tu k paní, tu k dívce.

Když se Odeta před večerí ustrojila (paní bezpodmínečně vyžadovala, aby jaternice, sýr či hrozná pečeně nebyly zhltnuty jen tak halabala), vzhlédla oknem a tu spatřila Pilipanince. Bylo zřejmé, že truchlí, a jeho postava, převyšující o hlavu městský národ, sahala až ke znamení pohrom, až k čáře, k níž roku devadesátého vystoupila hladina Vltavy. Za tohoto pohledu odložila Odeta ubrousek. Bála se, že bude Rusín výminečně nudný, a vzpomenuvši na obtíže s tímto obrem, váhala, má-li vyjít.

„Ztratila jsem příliš mnoho času s chlapíkem. Co s ním? Bude mluvit o zemi kožišin, zatím co se blížíme zimě téměř nazí. Je posedlý a obléká se jako hadroš.“

Nakonec se však přece usmála a našla svůj klo-bouk.

Jakmile měl Pilipaninec jistotu, že byl spatřen, tvářil se jako sama náhoda. Někdy Odeta dosti pravděpodobně se obdivovala, že se s ním setkává v těchto místech, avšak dnes přešla a bylo na Pilipanincovi, aby ji oslovil.

„Domnívám se,“ řekl, „že nepůjdete na představení, je příliš krásně.“

Na Rusínově tváři se chvělo znepokojení, jež vyžadovalo pozornosti, a Odeta nebyla přísná.

„Nepůjdu,“ odpověděla, cítíc, že tohoto hromotluka miluje a že se jí líbí stokrát víc než švihácký střihač a hodinář opakující posunek k vlastním kapsám, jako kdyby v každé z nich přenášel odzátkovanou láhev.

Přešli mlčky ulicí a bylo zřejmé, že Pilipaninec nevystačí se siláctvím a Odeta se smíchem.

„Chci se vám přiznat,“ pravilo děvče, „že se nejmenuji Odeta, ale Štěpánka. Víte, proč jsem si přivlastnila cizí jméno? Mám prázdnou teprve večer, ale celý den se dívám na přecházející pásma vystrojených lidí, zatím co po oknech stéká déšť a krásné počasí. Někdy úkradkem čtu. Mám v zásuvce knížku, jejíž desky jsou přiloženy na sebe a hřbet zlomen. Je plna příběhů. Přivlastnila jsem si to jméno, protože zní lépe, ale nedomnívejte se, že jsem příliš rozmarná.“

Tu Odeta svlékla rukavičku a bylo viděti, že její prsty jsou rozpíchány jehlou.

Pohříchu Pilipaninec pominul toto vyznání. Chtěl, aby bylo jednáno o jeho věci.

„Vím, že si tropíte ze mne smích. Jmenujete se tak, jak vás volají.“ A sotva to dořekl, již spustil (spílaje Dejmovi i ostatním, kdo se dotkli jeho slávy) o strážni s pomluvou. Blížkost Odetina přikývnutí či výsměchu jej znovu zbláznila, a protože byl jeho duch stejně prudký jako chabý, opakoval jedinou větu.

„Dobře,“ odpověděla Odeta již rozhněvána. „Dejm vám neuvěřil, ale kdo o vás smýšlí jinak? Iliadora? Ceníte-li si své příhody tak vysoko, proč v nich nepokračujete? Mejgeš je v tom smyslu důslednější než vy. Br, měla bych strach před vašim rabijátstvím, kdyby bylo jen pravděpodobné, ale toužiti po podobných vlastnostech je vskutku zábava!“

Odeta odcházela, smějíc se nahlas.

Zatím nastal hluboký večer a noc. Ulička zločinců se přibližovala cestě, po níž kráčí blázen, dotýkaje se potmělého čela. Je mu projítí od lucerny k lucerně, je mu učiniti čtyřicet pět kroků. Je proklet! Jak nesnadno kráčí k tomuto nároží po dlažbě pokryté hlenem a duhou vnitřností. Jakým omylem již neváhá?

Pobřeží nočního nebe s lodicemi souhvězdí se zastřelo vlnou rzi a mezi hrudami se hýbe studený pavouk křížák.

Pilipaninec došel až k Vltavě a zdálo se mu, že se její řečiště snížilo. Stíny dosahovaly z břehu na břeh, pruhující vodu, a v mezerách tmy zářilo světlo připomínající bdění.

V jednom z jezírek plynul maličký lístek, jež včera strojila dívka s popíchaným prstem. V jiném se kolébal oharek podobný poplavku, oharek, který tu zbyl po muži opakujícím při čekání tvé jméno. — A hle, na ohbí černavé vlny jablíčko nesoucí otisky dětských zoubků, jablíčko, jež jsi již viděl!

Ach, tyto sotva znatelné stopy štěstí a duch ukrytý jako jádro ořechu pod skořepinou pýchy a blanami bláznovství! Pilipaninec nevykonal nikdy nic zlého, ale již není nevinen. — Ó vznosné polnice řeči, rány a dunění hrozeb, burácející houfnice kletby, zatřeste jím! Pohněte se chrámové zvony!

Pilipaninec již neslyší.

Zoufalec chodil po nábřeží a přišel až k vyšehradské skále, čekal před pískařskou lodí, ale nesetkal se s Dejmem a s nikým, koho by znal. Táhl na dvanáctou, když stanul před mlýnským ostrovem. Lítý, s vnuknutím smrti, jež v této chvíli se pohnula ve svých plátnech, přešel můstek a vběhl do dvora, zanechávaje vrátka dokořán.

Na vysokých sloupích spali tu holubi, ticho a dvě záře kolem luceren.

A jako hospodář, dříve než začne jarní práce, a jako nevěsta, jež obhlíží dům, Pilipaninec ucítil ve svých prsou nové srdce. Odhodlání. Strach od něho odstoupil a jeho údů se zmocnila strnulá přísnost, děs, který nezastírá smyslů, a přece zbavuje rozumu. Pilipaninec

se podobal těm, kdo zachovávajíce věrnost, lhali i na mučidlech.

Nenaleznuv na dvoře nic podivného, vešel do kolny a dílen řemesníků. Hlídač se sekerníkem odešli již dávno na lože a Kolben nebyl dnes doma. Tu zvedl zoufalec bednářskou kyjanku a udeřil jí do dveří. Nikdo se neozval. Mohl snad mlýny zbořiti, a přece by byl neprobudil spáčů ze sna a z hluchoty.

Zatím co Pilipaninec naslouchal, jeho ruka zůstala napřažena, ale když po nové ráně se sotva pohnuli v hnízdech ptáci, zdálo se, že musí odejít s nepořízenou. Až dosud chtěl měřiti svou sílu v nadpřirozeném zápolení a smrt jako služebník měla nositi zvěř, kterou byl sklál, teď nemaje protivníka váhal, avšak již v příštím okamžiku jako by zběsilý bubeník obkročil jeho krk a udeřil mu do lbi, v poskvrněné a nečisté vítězoslávě, v bouři, v tomto počasí bláznů, vpadl do kouta kolny, kde se válela otep, a obrátiv kapsy, vylovil knížtičku sirek. Byly jich plné dva hřebeny, ale protože pospíchal, ulamuje z řady po čtyřech, a protože je příliš spěšně odhazoval, zbyla jen jediná.

Zdálo se, že jakási mocná přímluva věje jako vítr a zhasíná žhářský ohýnek. Pilipaninec vstal, rozmáchl se a srazil kohouta, jenž ze všech kurů zbyl ve mlýně jediný. Pták vzlétl, křiče. Kohout již kokrhá!

Tu se žhář schýlil nad poslední zápalku a založil oheň. Konce stébel vzplanuly, ale Pilipaninec ještě neodcházel. Byl dosti kliden, aby vích po víchu živil

plameny, klada na vyvyšující se oheň slámu ve vrstvách. Konečně přistavil k hraničce žebř a všechno dříví, které našel při zdech. Byl hotov s dílem. Kouř a ohnivý sloup sahaly až k trámovi, až k přilehlým sýpkám a všechny věci mizely od ohně. Zkáza se podobala pekelnému nanebevzetí, válečnému plášti a kápi, pod níž vyzírá zuřivá tvář.

Pilipaninec ustupoval krok za krokem, jeho vlasy byly již ohořelé a rukáv podoutnával. Naposled uviděl kohouta, jemuž úděsný křik rozeklál zobák jako nůž drúbežníkúv; vzlétal sežehnutými křídly, a zemdlev, svalil se dolů. Pilipaninec přirazil dveře, jež do půlnoci byly dokořán, a zavěsil zámek.

Až jej zároveň s petlicí zvednou z vychladlého požářiště, zdali si někdo pomyslí, že žhář vešel právě těmito vrátky?

Ale již se ozval třeskatý nástroj trubačúv a již se sbíhali lidé.

„Hoří mlýny! Hoří mlýny!“

Rozkřičte novinu! Hoří mlýny!

Požár vybuchoval, tvoře nad městem korunu, a z této koruny pocházelo blýskání ohnivých jazyků, hřmot a třaskání. Jako bývá slyšeti hudbu na svatbách a jako se křičívá při slavnosti, zněl po Novém Městě hlas. Děti se probouzely, a opírajíce čelo o ozářená okna, viděly sršeti bohaté jiskřiště. Obloha zrudla jako záclona, snášel se déšť uhlú, popele a jisker;

strhlo se řežavé sněžení. Byl strašný požár. Lidé vybíhali, dveře příbytků zely dokořán a malé děti v košíkách se octly na schodišti. Bylo nutno vylévat proudy vod na střechy, neboť výheň metala plameny do dálky a oheň přeskakoval. Záchranné sbory seděly na domech jako na zvířatech. Lidé ustupovali od podívané, odnášejíce školáky na rameni, a paní zastíraly lože rodiček.

Jako trs, který obludně vzrůstá, jako kytice blesků, bouřněji a více planul ostrov. Štít a okrajové zdi mlýna se zhroutily do temného středu, který vybuchoval. Hořící trámův a uhly, připomínajíce lokty a ruce, jimiž lomí truchlivá vdova, padaly do propasti nového ohně. S úpěním, za pokřiku stráží, za nářku žháře, který již zmoudřel.

Požár se šířil a Pilipaninec poodstupoval. Byl téměř spokojen. Stál jako řezník nad býčkem. Přišel k svému. Zahrnut pohrdáním byl hoden pohrdy.

Ach, těch slov, toho nedorozumění! Hle, oheň, který se zvedá k pasu zatracencovu. Plamenná poduška, plamenný stolec, před nímž mu bude důvěřováno.

A přece! V tomto mlýně žijí dva lidé.

Sotva si Pilipaninec pomyslí, že je někdo uvnitř a že se kolem jeho lůžka újí ohnivý prstenec, zajektal hrůzou a střemhlav (právě tak jako ve starých podnicích) se vedral do hořícího domu.

V tu dobu doběhl k požáru strážník, několik přátel

vracejících se z práce v tiskárnách a návštěvníci hostinců. Dvůr se plnil povykujícími lidmi.

Pilipaninec proběhl mlýnicí, jejíž schody se zaněcovaly, octl se na chodbách, zotvíral dveře, vnikl do přístěnku, vystoupil o patro výše, prohledal půdu, křičel, zvyšuje hlas, a nakonec stanul bez dechu před světnicí, z níž škvírou unikal dým. Byly to tytéž dveře, které již dvakrát otevřel.

Tu se roztrásl, znamená svoje bloudění.

Praví se, že mrtví, kteří jsou pohřbeni v domech, mají zlé sny, praví se, že pláč lze nahraditi bolestí.

Z noci, z dýmu, z bludiště, tápaje a hryže si pěst, s očima, do nichž tímto požárem vcházela tma, vyléčen a znovu zblázněn, znaven a nezvolniv kroku, Pilipaninec vešel do nových komor bez oken, do nových síní, jež přihořivaly, do nových děr a zastavoval se jen na okamžik, hledaje pravý směr. Bylo mu přeběhnouti hořící střechu a šplhati se vzhůru po drátěném laně, aby vnikl oknem do přilehlých budov. Bylo mu mysliti na smrtelnou ránu a zdálo se, že hledá myslivce, kterého zabil Mejgeš. Promočen potem, zatím co horký van mu spaloval brvy, trásl se palčivou zimou, jež čišela jeho ranami. Konečně došel po nerovné podlaze třeštění, po podlaze, která se zvedá a padá jako lodice v barevném vánku, konečně došel k jižnímu křídlu mlýna. Z poloviny již hořelo. V chodbě vedoucí k tolikerým dveřím stála bedna a Pilipaninec padl tváří na její víko, zapomínaje na

smysl a příčinu hledání. — Viděl sám sebe, jak se svléká před spánkem ve světnici tak dobře známé. Bylo uprostřed zimy. Zdálo se mu, že se Iliadora obrátila k svatým obrazům, stírajíc palčivou slzu lásky. Vnímál praskající ticho žní.

Ale smysly se mu opět vrátily, slyšel sykot ohňů, slyšel hlas a řeč vzdálenou vytržení: Toť zřejmě, byl blízko obou starců!

Rozbil okno, a vychýliv hlavu, čekal na závan chladného větru. Pah, zatím co pod ním hořely sudy!

Ještě dvakrát se zmýlil, ale již rozeznává slova; to mluví hlídač a věru nepospíchá.

„Snad bys nechtěl, Jene, abychom slézali po žebříkách? Nu, vstávej, půjdeme schodištěm.“

Vpadnuv k nim, Pilipaninec odhodil uzlíky sekerníkovy, svázal mu ruce řemenem a přehodil si jej na záda jako pytel. Hlídač mohl doposud jíti.

Na dveře kostnice čekání, plné větru, jehož kvil klepá oknem, udeřil opilec, a vevrávorav do temného průjezdu, přiložil ruce k ústům, aby jeho prasklý hlas byl slyšán.

„Hoří! Hoří!“

Bolavé příkrývky, které se lámou v zelených záhybech, spadly s loží rychleji, než je přiměřeno útrapám spáčů či nocležníků, neboť jenom polovina těch, kdo čekali v Hejtmanu na nový den, usnula. Ostatní bděli, ohmatávající své rány; někteří v chlipné rozkoši si drásali strupy, někteří připravovali odpověď na otázku šlechetného dárce a jejich přání lezla po zdech jako vši.

Ramus spal oděn, jeho noc se podobala tak příliš dni, že byv probuzen hulákáním, mohl naléztí potmě svoji hůl; avšak nebyl s to jíti po palčivých nohách a křičel bolestí. Konečně se zachytil za hřívu strachu, jenž ho vyvlekl.

Venku jakýsi opilec ukazoval k záři, a Ramus slyše

o mlýnech a věren putování až do konce, dal se na pochod podél řeky.

Mlýny hořely hořekující a nad jejich zdívkou stály vlasy úsvitu a záře. Došed blíže k dýmnému a parnatému požáru (neboť vrhali do plamenů málem desetinu řeky), Ramus v povídavosti stáří rozmlouval se svým duchem a nemohl nevzpomenouti na Pilipanince.

Kdo jiný by založil oheň než on? Oblekl si plamenný plášť a za hřmotu a sesouvání zdiva hledá Odetina ústa. Hle, bláznovství obnovující pustinu a propast. Hle, divné skutky údivu a směny ustrnutí. Dlouho se vám obdivoval, připodobňuje vše k slovům, která jste pronášeli. Nevěřili jste, že má smlouvy s knížaty snění a s výbojci, kteří vládou chlapeckým letům. Byl jako oušlapek, zlehčovali jste jej, učili jste ho, smějící se navzájem, a dali jste mu pítí nápoj, který zbavuje rozumu. Co vy víte o pevnosti těch, kteří jsou u vytržení, co vy víte o rozličnosti zemí a o zmatku?

Ramus přemýšlel, kdo asi jsou Pilipanincovi příbuzní a co dělají. Který z nich se rozhněvá, až přijde neblahá zpráva? Kdo zapláče, jda mezi skalami, v nichž poletuje ozvěna, kdo se bude prodíratí pasekou, popíchán na lokti i bocích a zanechávaje stopy mezi trním, kdo poběhne nejkratší cestou s dopisem na poštovní úřad?

Stráž, rozšiřující po nábřeží kruh zevlounů, zatla-

čila žebráka až k mříži a on, skloniv se, přitiskl tvář k prutům.

V tu dobu přišli k ohni Weil a Dejm. Weil zvláště spěchal a rozrážel zástup loktem. Na jeho tváři byl patrný dotek horečky, ale nikomu z diváků se nezazdalo, že je požár více jeho věcí než jejich, a osopovali se naň.

Jindy by byl Weil odsekl a všechny je rozesmál. Bývaly doby, kdy jej nic nepřivedlo z rovnováhy, avšak nyní byl schliplý a neměl času k odpovědi. Právě tak jako Ramus i on byl jist, že strůjcem neštěstí je Pilipaninec. Vzpomínal si na Rusínův otrása-jící žal, když se mu smáli, na jeho umíněný smutek a opět na jeho zběsilá přání býti před ostatními prvy.

„Toť zřejmé,“ myslil si zarmoucený Weil, „učinil to a je nevinný, neboť kdo se má odpovídati za tento požár, jsem právě já. Neřekl jsem nikdy, že se Pilipaninec nevychloubá naplano, ani že nelže, a přece, jak se zdá, jsem to věděl. Je pouhý chlapec, prokázal mi nespočetné služby, je mírný a my jsme rozdmýchali oheň.“

Weil za tohoto obviňování dospěl až k řetězu vojáků, ale nepřesvědčil důstojníka, že je nutno, aby jej vpustil. Jeho naléhavá žádost a rozhořčení vzbudily účast několika skupin a ukazovaly za ním, pronášejíce na účet krasavce, jehož pláč se podobá šklebu, ukvapený soud. Ústup byl příliš patrný

a Dejm, který se potloukal někde nablízku, nemohl jej neviděti.

„Pane,“ řekl, přistoupiv k doktorovi, „myslím, že uhaduji žhářovo jméno.“

„Nevyslovujte je, nechte si své strašné domněnky. Jsem postrašen tak jako vy a nevím nic víc!“

Oheň pohasínal a nítíl se novou silou, mlýnská mršina olizována plamenem ze čtyř světových stran se kroutila jako neřestný tanečník a padala dolů kámen po kameni a stěna za stěnou.

„Vím,“ řekl Dejm beze zbytku starého záští, „vím, že to byl Pilipaninec a že i já mám podíl na tomto ohnivém břehu. Já, vy a Odeta.“

Weil, v jehož zornicích se odrážely záblesky ohně, se odvrátil pln vzteku či vzlykání a odcházel bez odpovědi.

Táhlo již k ránu. Pach spáleniště vlál městem jako smuteční prapor a záře opadávala. Okno Mejgešovy kobky bylo obráceno k východu a do propasti dvora padal sotva poprašek zlověstného světla. Avšak věžňové bděli, ukazující k růžovému stínu na hřebenech střechy. Snad očekávali náhlé a nespravedlivé ukrácení času, pohromu města a šklebícího se soudce, pohromu, jejíž tlapa by rozšlápla věžeňskou čtvrt a dala padnouti závorám. Ve světnicích s jediným oknem vznikalo ropotání a šeptavý hlas protkal štavbu od sklepení až k vazbě. Bylo jisto, že se osidlo nestrhá

a že klíč vězí v zámku. Strážcové a ponocní vyměnili o požáru sotva několik slov a mávli rukou na znamení, že pevnost jest bezpečná, a přece naděje vězňů rostla jako tráva na střechách.

Mejgeš obnovoval své snění a mrákota jej vedla po točitých schodech k východu. Je lépe spáti! Stařec se obrátil na bolestném loži, ale myšlenky neustávaly. Nakonec snil, že se ho lidé venku vyptávají, co udělal, slyšel, že je souzen, a když za pokutu vlekl přetěžký dub z Karpat (dub, který bude osou chrámu, jež zbudují na spáleništi), nesmysl nabýval špetky rozumu.

Právě tak jako vězňové byli vzrušeni i lidé v barácích vystěhovalců. Viděli rovněž poprašek záře. Podobalo se, že žnou na témž poli a sbírají v jednom lese. Pokřížovala je stejná naděje. Čekali na klíčníka, který otvírá úsvit. Chřestili svazky penízků a stříhali nit, rozdělující na cestu nejstarším synům po dvou stříbrňácích a mladším po jediném. Strojili si venku stoličky a zveličovali rudý přisvit.

Rusín, který znal příčinu Mejgešova strachu a který ji rozhlásil, vyhledal Iliadoru. (Jediná nevycházela ani ze dveří.) Pravil, že táhne k ránu, že požár sežral v domě všechny hořlavé látky, neboť pach se stává již trpký a svíravý: toť troud a částičky uhlí, jimiž povívá horký vítr.

Je obtížné mluvit ze srdce a tak rozprávěl, zastíraje

příčinu návštěvy, nicméně bylo zjevné, že si žádá, aby přezvěděla a zkusila jeho upřímnost.

„Iliodoro,“ řekl naposled, „ať se vrátím, ať odjedu do cizí země, bude za mnou *Mejgeš volati*. Že jsem nemlčel! Však *on sám* si to spraví a soud mu nepomůže. Nevážil jsem svých slov. Řekni *mu*, ať mi dá znamení, že je dobře.“

Iliadora mlčky přisvědčila. Pokud šlo o trest, nesdílela svědkova mínění, ba přála si, aby otec s Pilipanincem odpykal svoje pytláctví. — Toho míru, až by se vrátili a bez ručnic chodili po lesích. Toho míru, až by nebylo příčiny naslouchati, přichází-li hajný nebo zlý soused, toho blahého spánku, kdyby pohyblivé břevno ve srubu bylo upevněno a skryše pro ručnici zrušena!

To, co Iliadoru nejvíce zraňovalo, bylo zapírání při výsleších.

Ostatně staré účty nebyly na soudě čteny, neboť ljutský četník, který z nařízení soudců se poptával po Mejgešových skutcích, nebyl doposud hotov se svým šetřením.

Iliadora neodpovídala, myslíc již na Pilipanince. Na Pilipanince, jež nyní vyslýchá nebe.

Zdrán, popálen, s ranami, které se budou vyprazdňovati jako sutky, s ranami, jejichž hrozná drť bude odpadávati, s ranami, které se zjízví v hrůzyplnou špetku a strnulý údiv, věhlasný myslivec (již nikdy

nepřimhouří oka při střelbě a bude spáti, zíraje do noci jako zvěř), který chodíval tak sličně, nyní leží na dně Nikodémovy lodi a smáčí si v louži řežavý dráp. Je zahrabán v hadry. V přisvitu nahmatal kazajku s pytlí a nyní, ukryt po hlavu, vtlačuje si do úst hnusný uzel, aby utlumil nařikavé štkání.

Byl obvázáán, jako se obvazuje na místech neštěstí, byl vsazen do nemocničního vozu, ale podařilo se mu uniknout a zmatek s nocí ukryly jeho kroky. A teď je napaden a štván bičí bolesti, je smýkán hřebcem a válejí se spolu jako pekelní přátelé po dlouhém odloučení.

Tato drásavá hra, tyto utajované zpěvy trvaly tak příliš dlouho. Bylo slyšeti údery hlavou a škrabání vylezlé kosti, bylo slyšeti veliký vzdech a ticho, jako kdyby smrt Pilipanincovi podávala černou kytici. A nastojte, jeho ruce se již podobají strašlivé ruži, v jejich středu se cuká rudnoucí a mokvavá céva a kolem zuhelnatělé lístky tkáně s cárem kůže tvoří prašivé okvěti.

Žhář se roztrásá, již dává svá skučení, již omdlel.

Ráno přišel na loď Nikodém, a ani ji nepřehlédnuv, zůstal na přídi pohřížen v četbu novin. Nemínil počítí s prací, dokud nepřijdou ostatní. Četl, pohvizduje si, a kradí vrhal pohledy ke schodišti. O chvíli později přišel Zajíc a poslední Dejm.

„Nechte noviny novinami,“ řekl, odmítaje žertování vrátného, „povím vám zprávy, při nichž zachází smích.“

Ale dříve než mohl domluvit, všichni spatřili, že se na dně lodi pohnuly hadry. Vzápětí vynořila se ruka, jež jim kyne.

Mužové stáli již nad Pilipanincem a s děsem a s hrůzou poznávali svého soudruha. Dejm přiklekl a opřel mu hlavu o svá kolena. Tu se raněný usmál.

Bila šestá, ale zvoneček na mlýnských hodinách se neozval, ohořelý terč byl prázdný a z roztaveného kladiva hodin zbývalo sotva několik krupějí na dně černého vraku. Chvilíčka ticha se třepala jako prapor. Zdálo se, že nepokojní ptáci přeletovali loď a vraceli se, jako by chtěli zhlédnouti Pilipanincovu proměnu. Slunce stoupalo s pochmurným spěchem, připomínajíc kormorána, jenž ponořuje svůj ohnivý zoban do rány a drásá ji a štípe. Mouchy (přicházejí tak záhy) křížovaly nad Pilipanincovými obvazy a řeka, naplňujíc koryto mírem horského pramene, tiše plynula.

Dejm stál se svěšenýma rukama a nevěděl, ani co má činiti, ani co má říci, stál bez pomýšlení na otázku, na útěk či na sladké milosrdenství.

Hrozný plášť, díra vedle díry, jako je nebe poseto hvězdami, hýbal se Pilipanincovým dechem a z jeho pohlcovaných slov dal se sestaviti komolý žalozpěv. Konečně jeden z přátel nabyl odvahy otázkati se, co jej nejvíce bolí, a dostalo se mu tiché odpovědi. Podobalo se, že Pilipaninec zemře, a kdykoli se ztišil jeho

dech, ti, kdo byli s ním, cítili nutkání přesvědčiti se, bje-li dosud pod přiloženou dlaní Pilipanincovo bouřné srdce. Omotali mu uvolňující se obvazy kusem plátna, jež Dejm natrhal z rukávců košile, a potom poodešli, aby se poradili.

Dejm ztajil ostatním Pilipanincovo žhářství, jako by dosud sešlo na činech, které od noci tak zestárly. Avšak nebylo třeba příliš mluvit, kdekdo poznával, že tato hrozná znamení souvisí se zločinem.

„Vrátil se na loď a skrývá se. Mlčte. Neučiním nic, čeho si Pilipaninec neřádá!“

Zajíc upíral nehybné oči na kokardy ran a prst na ústech uvědomoval si jen mlhavě, oč jde. A tu Nikodém znovu opakoval, že je třeba oleje a léku, jež slýchával chválit.

Když Dejm odběhl, aby přivedl Weila, vrátný odpoutal loď a postrkoval ji do středu řeky, neboť po nábřeží přicházeli již první chodci.

Slyše o Pilipanincovi, Weil se neomeškal ani chvíli, a zanechav práce, pospíchal, nezavřev dveří. Běželi skokem a týž Weil, který nevěřil v účinnost rady, nyní prosil aspoň o znamení, co má činit, aspoň o zamítnutí návrhů, jež byly vesměs špatné.

„Mluvte, máte jasnější hlavu v této chvíli.“

Spěchali, potlačující v lékárnách svá pohnutí. V lékárnách a opět na křižovatce, neboť v svém běhu byli nápadní, a lidé, jdouce mimo a proti nim, hledali křížek tajemství na jejich tvářích.

Konečně došli, konečně se octli na lodi. Jestliže Weil na cestě přiváděl v pohyb jazyky zevlounů, byl by je teď přiměl k mlčení. Shledání se podobalo chvíli, která nastává při pohřbu, když kněz přivádí vdovu. A přece! Jakkoliv se jeho výmluvnost kolísala, Weil se jal vypočítávati kdejaké nicotnosti, příhody jen zpola vtípné, odpovědi bez otázek, vše, nač si vzpomněl, vše, co mohlo této chvíli ubrat špetku patetického žalu.

Pilipanec poslouchal a v hloubce odulých rtů mu úsměv zvětšil rýžku nad vlčími zuby. Když Weil konečně umlkl, tiskna klíč hluboko do dlaně, když umlkl, předstíraje hru, která jej zraňovala, Pilipanec pohnul rukou a žádal doktora, aby navštívil Iliadoru. „Řekněte jí,“ pravil, „že jsem založil noční požár. Slyším, jak nařiká, avšak vyřiďte to. Odetě vzkazují, aby sem přišla dnes večer.“

„Pah,“ odpověděl Weil, „snad nebudete přenocovat na řece? Dost těch pošetilostí, učiníte to, co vám poradí lékař! Jsem jist, že si poležíte v nemocnici celý týden.“

Když se Weil vyvadil, nezdály se mu již věci tak děsné. Nabýval rozmaru. Dejmu s Nikodémem spustili naběráky a všichni si vedli, jak náleží.

Zatím co pod slovíčky (která si opět osvojovala ostré sykavky předměstí) se chvělo ukryvané hnutí, úřední řeč zněla čistě.

Do komisařovy síně bylo svoláno několik chlapíků

příslovečného odění a bez šetření jakékoliv lásky jim bylo hlášeno, že požár mlýnů byl založen.

„Není mou věcí, abych vám radil,“ řekl stárnoucí muž k chasníkům. „Zde je plán stavby. Oheň vznikl v kolně či v přilehlých dřevnicích. Nelze souditi, že žhář užil hořlavých olejů, celá hloupost svou povahou připomíná způsob, jakým vypalují tuláci. Jde pravděpodobně o mstu. Pohlédněte se po svých známých, přál bych si, aby věc byla hotova nejdéle do večera. Nechci nic naznačovat, ale připomínám, že si při požáru vedl velmi nápadně jakýsi Rusín jménem Pilipanec, poznáte jej po vysokém vzrůstu. Byl popálen a obváán.“

Strážníci věděli o Pilipanincovi, kde bydlí, kde pracuje i s kým chodívá, bylo jim známo vše, co lze přezvědět o muži, který mimo pět či deset přátel nezná nikoho a sklíčen chodí cizím městem.

K desáté se dostavil do úřadu Kolben, ale nemohl říci nic závažného, nepodezřival nikoho a nezveličoval škody.

„Mlýnské budovy,“ pravil, „velmi sešly a to, co zůstalo uvnitř, bylo co nejchudší. Mlýn měl cenu, kterou lze vyjadřovati penězi jen obtížně.“

„To není naše věc, nezjišťujeme ztrát,“ odpověděl komisař, „vraťme se, prosím, ke vzniku požáru. Zdá se, že byl založen. Zdá se, že má na něm vinu jakýsi Rusín, velmi horlivý při záchranných pracích. Byl by jinak vnikl do domu jižjiž se hroutícího? Ohořel jako

pometlo, a přece odmítl nemocniční péči. Ztratil se, dříve než mohl být zatčen.“

Kolben byl tímto míněním překvapen a netajil se svým rozhořčením.

„Pilipaninec, o němž mluvíte, si zasluhuje obdivu, lituji, že se o něm smýšlí jinak. Vykonal věc, kterou by bylo obtížné opakovati! Jsem mu zavázán díkem. Opakuji, že není schopen nízkých věcí.“ Kolben odcházel pobouřen, ale mezi dvěma výbuchy jeho hněvu vznikalo maličké podezření. Vzpomněl si na nesmyslnou rvačku nad jezem, na divokou původnost Pilipanincovu, na ztřeštěné sázky a spor, o němž mu vypravoval Weil. — Kdoví, snad to byla odpověď na blahovůli jeho krásky, snad jej někdo poslal, snad se založili. Vzápětí, nepřiznáváje si práva, aby o někom takto smýšlel s hrotem nedůvěry a s pocity studu, chtěl jíti k Weilovi a navštívití starce, aby mu řekli, jak se věc zběhla. Hlídač a sekerník leželi v nemocnici a Kolben se rozhodl jíti za nimi, protože bylo snazší tázati se nemocných než Weila, který byl hned nakvašen, když šlo o poklesky jeho přátel, a buď jak buď vyznával jejich nevinu. Věc nebyla snadná, ale konečně Kolbena vpustili do přísné světnice.

Dvě postele téměř manželské stály obráceny čelem ke zdi. Hlídač podřimoval a sekerník bděl jediným okem, odmítaje i radosti, jež sněží v nemocnicích. Zdálo se, že něco počítá s námahou a soustředěním desátníka, jenž zatočí s každým, kdo mu vleze do

cesty, byl stále týž, byl stále popuzen, jakkoliv lože, na kterém spočívá, jej nese k břehu nevýslovné líbeznoti a strop prosvítá mlýnskými výjevy, jež tak zkrásněly.

Lékař, povolující tuto návštěvu jen s váháním, požádal Kolbena, aby dlouho neprodléval.

„Ani prvý ani druhý není popálen na smrt, neštěstí je poznamenalo, ale neodnese. Nicméně jsou tak staří!“

Kolben tedy spěchal s vyptáváním.

„Můžete mi říci, jak se to stalo, že se Pilipaninec octl ve vaší světnici? Víte, kudy vystoupil?“

Přísný stařec měl obvázanu polovinu hlavy, a zvěšuje nesnadnost pohybu i řeči, dal najevo nevůli, že Kolben s hlídačem mluví o neštěstí, jež sami spískali. Útočil na ně výčitkami, jako by vskutku povzbuzovali žháře a štváli živly.

Kolben se nic nedověděl, ale komisařovi slídiči byli na dobré stopě a dvakrát přešli mimo Nikodémovu loď.

Zatím Weil, bez zřetele na Odetina přání, vběhl do krejčovny. Slečny odkládaly své nůžky, střihač byl popuzen a paní poněkud uštěpačně zvala doktora, aby se posadil.

„Pospíchám!“ odpověděl jen napůl, a sotva se omluviv, odváděl pobledlou Odetu. Jeho pohrdání údivem švadlen bylo nevyslovitelné. A vypadal přitom jako švícko! (Když byli venku, bezvadně oděný střihač se

dotkl své vázanky a nejmladší slečna, stojíc na jedné noze, se vyklonila z okna.)

„Pilipaninec je zraněn a záleží na vás, aby nezemřel ve věznici,“ děl Weil, jemuž kvap a bouřné vyjadřování skýtalo úlevu.

„Co mohu pro něho učiniti?“ otázala se Odeta, zastavujíc se.

„Přišel jsem,“ pravil Weil, trošičku se odvraceje, „abych vás požádal o radu, je nutno říci Iliadoře, co se stalo, prosím vás, pojdte se mnou.“

Odeta se stávala opět Štěpánkou, a přiznávajíc se, přidržovala si šátek před ústy.

„Žel, příhody končívají tak smutně. Věděla jsem, že se něco chystá, ale neuvěřila jsem mu. Předstírajíc netrpělivost s tímto Pilipanincem, čekala jsem na něho den po dni. Říkali jsme si přibližně to, co bychom si přáli říkati, kdyby věci byly jiné. Slovíčka nejsou berné mince, ale toto pravidlo neplatilo pro něho.“

Když Weil a Odeta přišli k poli vystěhovalců, nastalo nové sdělování. Stín sítě, neboť mluvili přes ohradu, vrhal mřížkování na tvář rusínského děvčete, měře její strnulost a krásu. Zdálo se, že nemá potřebi sdíletí svoji bolest.

„Jsem jista, že vyvázne životem,“ pravila, vyslechši je, a aby naznačila, že ví o Pilipanincově lásce k Odetě, zeptala se méně tvrdě, než bylo jejím zvykem: „Hněváte se na něho?“

Avšak sotva to řekla, již se zhrozila důvěrností, která ji zraňovala jako ostruha, nutíc ji zároveň, aby domluvila. Tu přehlušujíc odpověď, jež měla následovati, pokračovala s krutou oživeností: „Jsme stejného věku. Býval v otcově chalupě a znám jej tak dobře! Není volby ani výběru. Vrátí se! Byl již dvakrát raněn. Vrátí se!“

„Přišla jsem vám říci totéž,“ odpověděla Odetta a Weil, který čekal bez dechu, jak skončí tento soud lásky, vyžadující tak těžkou daň, pronesl váhavě, že Pilipaninec na ni čeká. „Myslím,“ dodal po chvíli, „že vám nebude zatěžko uniknouti z tábora.“

„Nikoli,“ odpověděla, „nevyjdu, mou věcí je čekati, pokud Mejgeš a Pilipaninec budou ve vězení. Mám času nazbyt.“

Doktor s Odetou odcházeli, překonáni Iliadořinou pevností, a Weil pravil, že si zasluhují lepšího přijetí a lepšího propuštění.

„Jsem příliš směšný,“ pokračoval, „abych směl být dojat, dobrá, jsem odhodlán mluvit se stejnou tvrdostí, neboť jsem zhořkl v jediném dni a v jedné hodině. Běda, odívala jste se nevhodně krásně. Běda, byl jsem na obtíž s řečmi, o nichž jsem se domníval, že postihly správný výraz, zatím co jen zastíraly smysl věcí. Zmoudřela jste. Vzdal jsem se svých povídaček a nastoupili jsme tuto cestu s dary. Váš byl sličný, můj obludný, neboť i já (a budu proto vždy nalezen hlupákem), i já jsem cítil palčivé a hluboké

znepokojení lásky. Nuže, cokoliv jste chtěla dáti, bylo vám vyrváno, a na mě jste po zásluze ani nepohlédla. Nashledanou, Odeto, pomlčte o této slabosti. Nashledanou! Je konec vyjížďkám na řece, je konec pařížské hře a dvoření. Je konec židovštiny, jež se rozbíhala k nájezdům tak dalekým.“

Došed na stanoviště drožek, Weil vyhledal vůz, jehož sešlost se mu zdála nejpríhodnější, a požádal vozku, aby jel na nábřeží k Nikodémově lodi. Hrozný faeton se dal do pohybu, rachaje a drhna dlažbu. Toho šviháckého spřežení, jehož vozka je zřejmě opilec, v končině, kam nikdo nepřijíždí mimo těžké potahy dopravující kámen, cihly a písek! Weil vyskočil ještě za jízdy a bez tajnůstkářství kýval na plavce, kteří doposud pracovali. Po chvíli, skláněje se nad Pilipancem, řekl, že vyřídil vzkaz, a prosil ho, aby nic nemítal proti nemocnici. Rusín nesouhlasil, ale byl ukřičen.

Když loď přistala, mužové zdvihli bolestiplné tělo a posadili je do kočáru. „Jeďte,“ vykřikl Weil, přisedaje po bok hrozného hostě.

Vůz se dal do pohybu a tu se k řidiči vyšvihl policejní agent, jenž sledoval výjev. Weil, nepohlédnuv na jeho papír, opakoval rozkaz a přibouchl dvířka.

Jeli polední ulicí a milosrdný dům je přijal se špetkou řečí a slávy, které se dostává raněným.

Konečně bylo ustláno nové lůžko, konečně mohl úpěti, konečně mohly počítí Pilipancovy zpěvy. Byl

sám? Nadzvedl se, veden jakýmsi varovným pudem, a otočiv zmučenou hlavu, zhlédl dvojici starců, jež zapomínajíc na vlastní rány, v hlubokém soucitu se mu kořila.

Ale dříve než vdechnete opojnou vzpomínku, dříve než uzříte ve snu kraj a nároží starého domu, dříve než zapláče dítě, vešel vyšetřující soudce a Pilipanincovo lože se proměnilo v kočár. Byl vystrnaděn, neboť je zakázáno, aby ten, na němž lpí podezření, měl příležitost smlouvat se se svědky zločinu.

Když vyšli, sekerník se zmocnil zvonku a tiskl jej ze všech sil.

„Přiveďte soudce, chci učiniti doznání, chci mluvití věrnou pravdu.“

„Pane,“ děl umírající k soudnímu úředníku, „pane, já jsem ten, kdo založil požár Kolbenova mlýna. Hledali jsme v kolně sochor, kouřil jsem, a jak to bývá, padla do slámy odhozená zápalka či jiskřička.“

Blažený hlídač přikyvoval, lituje, že sám nepřipadl na tuto snadnost.

Žel, pátého dne nemohli již opakovati svého svědectví. Zemřeli, jako by smrt čekala jen na to, aby mohli říci tuto krásnou lež v svůj čas.

Sněžení času, tichost a mír, doubrava, nebeský háj, jimiž prosvítá prostor, se níží a padá.

Den, jediná krůpěj strašných věků, se končí a vše, co bývalo, opět trvá.

Lis slávy, padání nebes, bouřlivé ticho, čekání a hrůza, jež rve za slábnoucí ruku, podobny čirému roztoku kamení, podobny větru, v němž byl roztaven křišťál, podobny průzračné lávě, zasuly město.

Brouk, který se hýbe v prachu, a motýl nad příkrovem hodovního stolu byl sražen a pootáčí se kolem palčivé jehly strnutí.

Tkanice příhod je přestřižena ve dvě a korál po korálu, připomínaje pláč, se odděluje od souvislosti skutků.

Ó léta sněmování, léta dostavníků a titěrné vojny, při níž krev sotva poznamenala bělostná vojska!

Bývals tesař, z těch, kdož chodili městem se širočinou. Měls brašnu a hůl a nástroj tak jemný, že bylo

nutno vraceti se z předalekého Mostu, aby kterýsi pražský kovář mu nasadil nové ostří.

Chodils, rozeznáváje zemské hranice podle způsobu svěcení neděle, uctíván chudobou všude stejnou a maten cizím jazykem, zatím co doma přibývalo mateřštiny jako měsíce.

Byls ženat a narodilo se ti dítě; jaké dvory radostí ti sloužily!

Hle, křivá trubka! Leží doposud na témž místě. Hle, ztracené hračky, jichž jsi nehledal.

Je tomu dávno a tvůj syn je stále stejného věku. Jeho dech pohybuje větrníčkem. Setrvej chvíli. Nepospíchej, otevři zafatou pěst! Slyš to jméno, které opakoval umíraje!

Ležels na jeho hrobě, a pomazán hřbitovní hlinou a klna paměti, vymýšlel sis příběhy o smutném konci.

Tvůj opasek byl žal.

Odtud jsi chodíval a nikde jsi dlouho nevydržel. Byls lenoch, ujídals lidem chléb. Ó blažená strážni! Oslepl jsi a tvoje přemýšlení tě zavádělo.

Nebyls zúplna nevidomý!

Nuže, vzhůru! Blíží se výpočet tvých skutků.

Ramusova hlava klesla.

Vstal za časného jitra a mohl se dovléci na nábřeží, aby jeden z prvých slyšel rozsudek nad Pilipanincem. Ale došed, zemdlel, jako se přihází ve vysokém věku, a stěží mohl vstoupiti na Nikodémovu loď.

Teď sedí na hromadě sesypávajícího se písku, obrá-

cen tváří k řece jako rybář, jenž podřimuje. Nikdo nevidí, že je bez dechu, nikdo nevidí jeho škubající se tvář a ruku, jež v děsné hře pohybuje pískem.

Loď je pustá, neboť všichni jsou na soudě.

Loď je pustá a ledová socha smrti, vtlačujíc sotva znatelnou stopu do povrchu písku, vdmychuje svou blízkost v ubohé srdce. Zpod chlopní, již neuzavírajících ústí velikých cév, krev šelestíc vniká zpátky do komor a tento zvuk vzrůstá v znění a v řev.

Stal se hluk a křik.

Poslední ze vzpomínek, směřujíc se s krásnými náhodami, platí Pilipanincovi. Poslední ze vzpomínek vede válku s bezvědomím a temnotou, jež hřmíc se řítí shůry.

Mdloba rozprostřela netopyří křídlo a mrákota kývá siným vějířem.

Zvířata, jimž děs dal vystoupiti z propasti, zvířata a hrozná údy se hýbou v popelu dějin.

Kam se poděješ? Kam se obrátíš?

Hle, tvá věrnost, tvoje smýšlení jako ořech zbavený jádra.

Zvedni se, vichřice lítosti, stůj jako zeď proti bubnování, jež rachá, jež se zesiluje, jež se rozběsnilo. Unes mě, plamenný větre.

Ó nástroje soudu, ó výbuchy, ó třaskání hvězd!

Odshora dolů vládl hřmot a skála sama znějí se třásla proti zvuku rohů.

Ze čtyř úhlů světa duní řev jako pohroma hor. Hle,

rozrytý rov po úderu lbi. Hle, dům, hořící dům a dým.

Po poli popelů zní polnice, duní tuba a dupot bubnů.

Jakž bys mohl odpovídati? Jak bys stál před otázkou?

Rakve skřípají a hroby, jejichž počet je jako počet brouků, jsou prázdné.

Hlomoz se ztišoval a průlinou v mracích slétl na zemi snopek záře.

Ztlumte svůj hlas, mlčte, naslouchejte.

Zvon, jasný zvon, jako kukačka v koruně buku, jako hrot na kosách hlomozů, které požínají. Toť hlahol hlasů. Hle, Hladolet sklání hvězdnatou hlavu. Zní zvon, slavný zvon daleko šíří svůj zvuk.

Smrt podstoupila a umírající vdechl prach světla. Krkavec svěsil své křídlo a pod mosty duh vylétá holubice.

Hle, sad se včelínem, sasanka, okov postavený na roubení studně, přetékaající okov a ptačí hnízdo. Ramus viděl hospodáře, jenž se zvolna obrací, aby se usmál na přivítanou: Vždyť je dnes čtvrtek, třiadvacátého června, den návštěvy, tvůj svátek! Viděl kvapné a bosé nohy chlapečka a česno se přibližovalo jako pevnina, když připlouváte.

Skoro-li se probudíš? Kdy vstaneš? Copak nezpívají již ptáci? Je bílý den. Vydři se z ruky mrákoty, vsta-vej. Milostná růže, slova, záviděný chléb, všechna po-blouzení lásky jsou odpuštěna, proč se bojíš? Spatř oblaka, jež se třpytí.

Zrakům tohoto zjevení se rozšířilo místo, zdi byly průhledné jako mělčina na jezeře a čas podoben skleněné kouli na vrcholku vodotrysku se otáčel, obraceje hodiny bez pořádku. Byla sedmá, první a třetí.

Poslední ze vzpomínek platí Pilipanincovi, poslední ze vzpomínek vede válku s bezvědomím a temnotou.

Již znovu se ozvalo troubení a řady bubnů byly na poplach.

Pilipaninec stojí před soudem!

Je viděti jeho hrozná zranění. Škleb jízvy proměňuje jeho tvář v údiv. Má dráp místo ruky a jeho znicené oči již nezamžikají.

Bylo mu říkati, kde se narodil a jak byl živ.

„Naučil jsem se číst a psát. Chodil jsem do lesa, do lesa s uhrančivým svitem, se zbraní a jedné noci (v hluboké noci, kdy všechno spalo mimo nás) vyšli jsme s Mejgešem na čekání. Za malou chvíli jsem složil kozla a o půlnoci jsme se vraceli. O půlnoci jsme se vraceli a došli jsme za kuropění. Čmoud čpěl doposud z hlavně ručnice. Slyšte, můj kozel nebyl hledán, protože touž noc zároveň s ním se ztratil myslivec. Žaluji na sebe a na Mejgeše, který poslouchá, že jsme jej zabili. Ať mě již nikdo neželí, je tomu tak!“

„Byl ihned mrtev, vidím tu okouzlenou tvář,“ děl Mejgeš, postupuje k soudci a k hořícím svícím, „vidím tu okouzlenou tvář ve svitu měsíce. Byl tenkrát úplněk. Stokrát či tisíckrát jsem zvedl hlavu zabitého,

hledaje Pilipanincův vstřel. Jektaje zuby v strašné štvanci, v mrazivém klidu jsem zvedl hlavu zabitého, hledaje cizí vstřel, ale nenalezl jsem než jedinou ránu, tu, od níž umřel, tu, v jejímž středu byla koule, kterou jsem ulil. Byl pohřben v lesním hrobě.

Vracel jsem se pak často k onomu místu a listí nočních cest šelestíc doposud provází mé kroky. Jednou jsem zastihl lidi právě nad hrobem, a když odešli a nastal večer, zvedl jsem ve strachu hrozná zbytky a přenášel je směrem k bažině. Byly tak těžké! Jediný Pilipaninec ví o tom zabití, a přece neví nic, vždyť on se nestrašil! Byl jako býček, málem se chlubil, když byl vyslýchán, že o věci zná víc, než říká. Měl jsem z něho strach a přiměl jsem ho, aby odejel zároveň se mnou. Chtěl jsem pryč z těch míst a chtěl jsem zbohatnout, protože bohatý je mimo podezření. Šílel jsem ze strachu a lidé se mnou divně mluvili. Doposud vidím okouzlené oči mrtvol a její úsměv prosvítá až sem. Zde v městě jsem bláznil dvojnásob, a když mě zdrželi již na odchodu, myslil jsem, že přišlo k soudu psaní ze Ljuty. Kdekdo již věděl, že v noci nespávám, a nakonec na mne křičeli, že jsem se dopustil toho neštěstí. Teprve tehdy jsem vzal peníze a utíkal. Nikdo mi nepomáhal, byl jsem sám, přiznal jsem se a na úřadě znovu jsem zapíral.“

„Neměl jsem výčitek,“ řekl Pilipaninec, „a zapálil jsem mlýny jenom pro slávu.“

Hluk přefal toto vyznání a opět nastalo ticho.

Avšak popatřte na soudcovu tvář. Usmívá se. Soudce se usmívá a vstal, svlekl plášť a odkládá jej. Vychází, jeho místo je prázdné.

Svíce již neplanou a zvenku se ozývá hřiště. Nikodém si utřel zpcené čelo, a jako by nebylo soudu, praví, že je venku horko. Ve všech koutech síně povstávají hovory jako na tržišti. Lidé se smějí, nepřikládají si ruku na ústa, Mejgeš stojí zpřímá a poznamenaný Pilipaninec se zhlíží v Odetině zrcátku, na něž Iliadora dechla, aby se zamžilo.

Toho žertování, té radosti!

Hle, veselí neustalo a již vešel soudce, nesa na lokti maličké dítě. Buďte přece chvíličku zticha. Již usedá, a maličko zvažněv, praví:

„Největší trest, ježž vám můžeme uložit, je deseti-letí. Je to desetiletí míru, strávíte je o hladu a bez hoře. Pilipanincovi náleží méně; vezměte zavděk třemi lety. Toť doba, po niž se kdysi sloužovalo u vás ve vojště.“

Dítě, hrajíc si s jablkem, potlačovalo úsměv, ale nakonec obnažilo mléčné zoubky a všichni, kdo byli přítomni, opětovali tento milostný vzkaz.

Ramus již umřel. Bylo slyšeti úder na zvon a jeho zvuk se prodlužoval jako paprsek, jenž letí ze ztracené hvězdy. Bylo slyšeti jediný úder, avšak srdce zvonu se kýve. Počítejte! Mezi dvojm výkyvem a dvojm zazněním plynou tisíciletí.

Hle, ovdovělý Weil v učebně gymnasia. Je právě
hodina algebry. Hle, Dejmův koktavý syn. Hle, Pili-
paninec, Iliadora a horská Rus, znějící jako housle.

Čas plyne a dítě v soudcově náručí neskončilo svůj
úsměv.

I.

Poslední soud, po prvé uveřejněný v r. 1929, je jedna z nejlyričtějších knih Vančurových próz. Vančura, jenž žil i tvořil v těsném vztahu k lyrikům směru poetistického, zejména s V. Nezvalem, může v celé rozloze své literární činnosti být označen za básníka stejným právem jako za romanopisce, povídkáře, dramatika, ač nevydal ani jediné sbírky veršů. Je vynikajícím článkem ve vývoji české lyrické prózy, jež počíná hluboko v době obrozenské Lindovou Září nad pohanstvem a vydala v obrozenské době již i květ velké krásy — prózu K. H. Máchy. Je to tradice zdánlivě málo souvislá, a přece kdykoliv v české literatuře oživila, vždycky vznikla díla vynikající; tak např. souvisí s ní jistě mohutný patos Jiráskových Starých pověstí českých stejně jako Vančurovy Obrazy z dějin národa českého.

Lyrickou prózou nemyslím zde ovšem takové útvary, kde lyrika pohlcuje děj, nýbrž díla epická ve vlastním slova smyslu, kde lyrické prvky vytvářejí ovzduší a toliko zabarvují vztah ke skutečnosti. Účast lyrických prvků na epickém díle může ovšem být velmi odstupňována. Tak i u Vančury samého bychom např. Rodinu Horvatovu sotva nazvali lyrickou prózou, ač i v této knize je právě na několika význačných místech děj silně lyrikou prolnut.

Od Rodiny Horvatovy je ovšem daleko k Pekaři Marhoulovi, Polím orným a válečným, k Poslednímu soudu a k Rozmarnému létu, knihám básníkůvých

mladých let, jež lyrikou přímo zvučí. Leč i tu, třeba právě v Posledním soudě, podržuje živel výpravný svá práva neztenčena. Bude ještě příležitost k tomu, abychom se přesvědčili o výraznosti jeho děje a plastičnosti jeho postav. Nyní upněme na chvíli pozornost k jeho prvkům lyrickým, jež přes svou služebnou roli jsou zde mnohem hojnější, než bývá zvykem v čistě epických prózách.

Přečtěme si třeba jen prvních několik vět Posledního soudu:

Vše, co lze dáti, milostná růže, slova, chléb, všechna poblouzení lásky, všechny příčiny válek, leží na hromadě města.

Je čtvrtá hodina zrána a čtyřnásobné křídlo můry se zavřelo jako kniha. Spí. Mlékař hartusí nad svými džbány, je den. Ulicemi projde jitřní hlídka, sklepení ticha se otevře a na čapku Mostecké věže padá rosa.

Ranní stráž, hlídka o dvou mužích, hlídka hřmotfci botou a klením, se zastavila v hlubokém znepokojení, slyšíc svá jména.

„Kdo mě zná?“

„Upokojte se, nikdo nevolal a nikdo tu není. Nač jste myslil?“

„Na hlouposti. Na Jenkovu hračku.“

V stovkách románů postrádajících i nejmenší stopy lyričnosti mohli bychom najít zcela podobné vzorce začátků: čtenáři se umožňuje obhlédnout prvním pohledem dějiště a zároveň se děj uvádí v pohyb kratičkou rozmluvou dvou osob. Jako dějiště je zde naznačena — ovšem pouhou narážkou na Mosteckou věž — Praha. Doba, kdy děj začíná, je několika konkrétními detaily charakterizována jako časné jitro.

To vše samo o sobě by tedy nebylo v nijakém roz-

poru se zdáním, že jde o čistý epický záměr. Přihlédněme však blíže: zmínka o můře, která skládá křídla a usíná, dále téměř filmový detail střechy Mostecké věže, na kterou padá rosa — to vše říká i méně i zároveň více, než je třeba k obvyklé charakteristice dějiště. Méně proto, že můra a rosa se nevztahují k souvislosti dějiště s dějem; více však proto, že obě tyto podrobnosti počínají v čtenářově mysli navozovat *subjektivní* vztah k ději, osobám a dějišti ještě dřív, než se s nimi seznámí. Rozhovor dvou osob — strážníků, který následuje po tomto vyličení dějiště, slouží dokonce ještě účinněji lyrickému záměru, než mu sloužilo vyličení dějiště. Uvedením v děj, jakým se na první pohled zdá, není totiž tato rozmluva vůbec, protože ani rozmlouvající osoby ani rozhovor sám nemají pražádný význam pro budoucí rozvoj děje; ten začíná teprve o něco dále, kde básník představuje čtenáři první opravdovou osobu děje, žebráka Ramuse. Zato však je rozhovor strážníků přínosem k lyrickému zbarvení první kapitoly románu: mluví se v něm totiž téměř tajemně o volání neznámého původu a činí se narážka, tak nesouměřitelná s hřmotným krokem a klením hlídky, na dětskou hračku.

Při podrobnějším rozboru několika málo řádek, o kterých byla řeč, našli bychom v nich snadno ještě další lyrické prvky — tak např. nahromadění básnických obrazů, kterými je hned v první větě naznačena chaotická složitost velkoměstského života, dále rytmus daný utvářením a řazením vět a větných členů. Kdybychom se pak pokusili hledat lyrické prvky v Posledním soudu jako celku, zabraly by jejich výčet a charakteristika samy o sobě celou stať. Zde však nejde o takový rozbor; účelem náznaku, který byl

podán, bylo pouhé upozornění na důležitou úlohu, která v Posledním soudu lyrické složce připadá.

Nedomnívejme se ovšem, že lyričnost zaujímá v románu místo příliš nadměrné nebo že působí uvnitř vyprávění cizorodě. Je naopak tak vrostlá v epický kontext, že její přítomnost mnohdy až uniká pozornosti. Tak např. se v Posledním soudu zřídka kdy vyskytnou obsáhlá krajinná líčení, zato však jsou časté případy, kdy krajinný detail jen probleskne, a to ve chvíli, kdy svou pouhou přítomností posiluje dějové napětí:

Dejma se zmocnil prostomyslný vztek, mlčel a chvíle za chvíli přecházely jako řada husí. *Ze zeleného večera vyskakovaly jiskřičky a vrhaly se do hlubiny.* Dejm se opřel o vesla a zdálo se, že počne mluvit. Již otevřel ústa, ale právě v tu chvíli doběhl na nábreží Pilipaninec, a zhlédnuv lodičku křičel, aby zaměřili ke břehu. (64)

Věta v tomto citátu podtržená je jediným zřetelně lyrickým místem nejen v něm, ale v širokém kontextu; je lyrická nejen proto, že citově zbarveným náznakem vystihuje okamžitou tvářnost krajiny, ale i proto, že světelné záblesky téměř zživotňuje: vyskakovaly — vrhaly se do hlubiny. Pozoruhodné však je, v jaké epické souvislosti tato lyrická věta zazní: Piškař Dejm, nesmělý milenec, chce vyznat dívce Odetě lásku za projížďky loďkou. Zaváhá však právě ve chvíli, kdy dívka na vyznání čeká. A toto zaváhání, pro Dejmovo vyznání osudné, je podtrženo lyrickou větou. Po ní hned následuje dějový zlom: je pozdě, neboť Dejmův sok Pilipaninec právě doběhl k břehu a volá na Dejma a dívku. — Podobných příkladů bylo by lze v Posledním soudu shledat mnoho; k tomu, aby

čtenář byl na ně upozorněn a stal se pro ně vnímavým, stačí jistě tento jediný.

Lyrické ovzduší prostupující Posledním soudem od začátku do konce je tedy složité a mnohotvárné. Projevuje se v nejrůznějších podobách, chápe se nejrůznějších podnětů. A přece lze v románě zjistit aspoň dvě centra, kolem kterých se lyrické prvky kupí nejčastěji.

První z nich je řeka — ta, jejíž břehy jsou dějištěm převážné většiny vyprávěných událostí — Vltava. Toto ústřední postavení řeky jako hlavního dějiště není nahodilé. Vančura, jenž značnou část života strávil na vltavských březích, několikrát učinil řeku, a dokonce samu Vltavu, dějištěm svých vypravování; děj Rozmarného léta rozvíjí se, i když to není výslovně řečeno, na březích Vltavy, na plovárně, která se velmi podobá plovárně zbraslavské; román Tři řeky má říční vodstva v svém názvu i v ději; říčka Ráno naplňuje svým šuměním děj jedné z povídek Luku královny Dorotky; osud pekaře Marhoula dospívá k tragickému zlomu v nadelhotském mlýně nad potokem Páris. V Polích orných a válečných se jedna z hlavních postav aspoň jmenuje Řeka. A ve výčtu by bylo lze pokračovat. Vždy, kdykoli Vančura mluví v svých prózách o řece, je tím dáno ovzduší děje a zesílena lyričnost celku.

Vltava v Posledním soudu je ovšem víc než jen prvek lyrizující; soužití s jejím tokem je téměř osudem nejedné postavy románu: žebrák Ramus na jejím břehu žije, pozoruje lidi a soudí je i umírá u řeky: jím a Vltavou vyprávění začíná a zase končí. Pilipaninec na vltavském břehu najde v Odetě svou lásku, na vltavské hladině pracuje jako pískař, na jednom

z vltavských ostrovů spáše, chtěje ukázat své hrdinství, svůj tragický zločin. Podobně úzký vztah k Vltavě mají i jiné postavy Posledního soudu.

Jako zdroj lyričnosti se Vltava v Posledním soudu osvědčuje mnohonásobně. Nad její hladinou svítají jitra, žhnou letní poledne, jiskří večery, hučí bouře; a všechny tyto přírodní děje přibližují čtenáři lidské osudy, o kterých se vypráví, pomáhají mu prožívat děj tak, jako by byl jeho účastníkem.

Je však ještě druhý, stejně mohutný zdroj lyričnosti v Posledním soudu: Podkarpatská Rus (dnešní sovětská Zakarpatská Ukrajina), země, která v české literatuře v období mezi oběma světovými válkami sehrála roli krajiny exotické. Vančura, když psal Poslední soud, byl jeden z prvních českých autorů, který obrátil zřetel k tehdejší Podkarpatské Rusi, zemi rolníků, pastýřů a lovců, krásné a po staletí vykořisťované. Děj jeho románu se však do Podkarpatské Rusi nepřemísťuje. Jen představu jejích přírodních krás i zase ubohého života vykořisťovaného podkarpatského lidu vnáší do děje osoby, které odtud pocházejí. Jsou to zejména Pilipaninec, Mejgeš a jeho dcera Iliadora. Jejich rodná krajina neztrácí však na lyrické účinnosti, tím, že děj probíhá na místech od ní vzdálených. Jako zdroj lyrických motivů i jako činitel dějového napětí je v románě rovnocenným soupeřem bezprostředního dějiště, Vltavy. Její lyrické kouzlo je dokonce mocnější právě proto, že do knihy vstupuje jen jako přelud okrášlený vzpomínkou:

Hle, uchvácené nebe a světlé zástupy andělů nad karpatským chrámem, hle, spanilé pásmo, spanilé filmy, jež kostel vrhá do tmy! Ó vytržení, ó prsty, ó kladivo, které sochař v těchto horách! Slyšte ne-

odolatelné volání génia, jenž k obrazu země je zpít, slyšte slitovné vypravování knihy Jobovy! Pozev krasy se opet ozývá, křídla vanou. Zvon, stado, mrtví a deti ve spánku, krev a spáleniště, vše, co se stalo, vše, čeho zadaš, vstupuje na nebesa a padá dolů v sloupcích maiatné a divé modlitby, ve zdvizi hrozného ticha a mdlobného vytržení. (96)

Konkrétním místem, ke kterému se vzpomínky vystěhovalců vztahují, je podkarpatská vesnice Ljuta, rodné místo Pilipanincovo, Mejgešovo i Iliadorino, místo, po kterém všichni touží, ale kterého se zároveň i hrozí, protože vzpomínka na ně má barvu zločinu, který tam spáchal Mejgeš a snad i Pilipaninec.

Lyrické vzrušení, které se pojí ke jménu Ljuty, obsahuje tedy silný vnitřní rozpor, a proto se vzpomínka na Ljutu při vši své lyričnosti stává i mocným činitelem dějového napětí. Představa Ljuty, lesů a karpatských vrcholů se opětovně vynořuje v myslích osob Posledního soudu ve chvílích, kdy se jich zmocňuje vzrušení před činem, aby toto vzrušení zvýšila. Tak např. je v kapitole Strach chvíle, kdy pískař Dejm svou řečí podráždí Pilipanince, a ten, rozdivočen, vzpomene na rodné Karpaty:

Karpatská jistota, dub z doby nájezdů, dub, který po osm století rostl uprostřed lesů, přehrozná víra v sekeru zastřela Pilipanince svým stínem. Vzepjal se, chtěje odpovéděti, a vztek škubl jeho chřtánem. Na čele mu vyvstalo větvoví zuřivého stromu a v kruhu rudého vidění zatřásl se smích a třepení Odetina šátku.

Dejm nedořekl věty a hrozná ruka Pilipanincova jej uchopila za opasek a vznesla jej jako potkana. (77)

Výrazná lyrika (projevující se až i záměrnými hláskovými útvary, které připomínají verš: *dub z doby nájezdů*) nepřekáží zde nikterak tomu, aby vzpomínka na otcinu zvýšila do nejvyšší míry dějové napětí.

Lyrický prvek v *Posledním soudu* není tedy opravdu jen dekorací nebo pouhým barvitým pozadím děje. Srovnán s dějem a postavami je však v knize jen věcí druhotnou. Proč jsme tedy k *Poslednímu soudu* přistoupili nejdříve z hlediska lyričnosti a ne ze stanoviska prvků výpravných? Stalo se to proto, že zvýšená lyričnost, ve výpravném díle málo obvyklá, usnadňuje pro svou nápadnost přístup k vnitřnímu ústrojenství knihy vykladači i čtenáři.

II.

Je však již načase obrátit zřetel k nejpodstatnějšímu, k ději a osobám *Posledního soudu*. Osoby jsou zde dvojího, zřetelně odlišného druhu, přísluší k dvěma velmi rozdílným prostředím, pražskému a podkarpatskému. Všichni se ovšem pohybují na pražském dějišti.

Podkarpatsští Ukrajinci přicházejí do Prahy jako vystěhovalci, kteří se chtějí dostat do Ameriky a jen přechodně a bez vlastní vůle tráví čas v hlavním městě. Jeho ovzduší je ovšem zcela cizí a nesrozumitelné jim, zvyklým na život v hloubi lesů; i jejich postavení v románě je zvláštní: jsou menšinou mezi osobami, a přece právě oni jsou původci dějového pohybu. Dávají románě i hlavního hrdinu, mladíka jménem Pilipaninec, a také druhou hlavní postavu, Mejgeše, oba rváče a pytláky, zároveň však lidi prosté

a bezelstné. Jejich myšlenky se bez ustání točí kolem zločinu, kterým se cítí společně vinni, jenž však zůstane do značné míry neobjasněn až do konce děje. Utkali se totiž před odchodem z rodné vsi oba v karpatských lesích s hajným a hajný byl přitom zastřelen; zločin však zůstal neodhalen. Mejgeš se hrozí, že padl jeho kulí, a třese se před trestem; Pilipaninec se naopak téměř vychloubá, že je na jeho smrti také účasten.

Strach před vyobrazením vyhání Mejgeše a s ním i Pilipanince z domova. Přicházejí do hlavního města, jehož rády a zvyklosti jsou jim zcela neznámé; přitom se zejména Mejgešovi stále zdá, že jsou obklopeni neviditelným nebezpečím. Pilipaninec je podnikavější než Mejgeš a nespokojí se osamocněním ve vystěhovaleckých barácích; najde si zaměstnání a stává se téměř Pražanem, aniž však dovede pustit z mysli Ljutu a svou vinu, ať domnělou či skutečnou.

Druhou skupinu osob, Pražany, představují v ději nejvýrazněji žebrák Ramus a hvězdář Weil. Ramus děj začíná i ukončuje: vylíčení procesu s Pilipanincem i Mejgešem, jež knihu uzavírá, je podáno ne jako přímý obraz skutečnosti, ale jako Ramusovo vidění v hodině smrti. Je „zahradníkem příběhu“, jak jej nazývá autor; i jinak ještě je zván: „sešlým králem, člověkem bez košile“. Postava je to bezesporu složitá i mohutná; je však mnohem více komentátor děje než jeho účastník.

I druhá pražská postava setrvává vlastně jen na okraji děje, třebaže se s ní čtenář setkává pořád a všude: Weil, hvězdář bez zaměstnání, domácí učitel středoškolských žáků, vášnivý čtenář vědeckých knih, dobrák a nepořádník, s ostře vyvinutým smyslem pro

dobrodružství. Právě pro tuto vlastnost je to on, jenž se s Pilipanincem seznámí hned při jeho příjezdu do Prahy, živi jej, ač sám chudák, v prvních dnech, najde mu práci a snaží se mu zjednat orientaci v houštině městských zvyklostí, Pilipaninci neproniknutelné; Weil sleduje každý Pilipanincův krok po pražské půdě a nakonec jej těžce popáleného odváží z požariště do nemocnice. Ostatní Pražané, zejména piskař Dejm, Pilipanincův sok v lásce i přítel zároveň, zasahují do děje už spíše jen způsobem druhotným.

Nejsme však ještě u konce s výčtem osob. Stranou dosud zůstaly dvě, jimž v ději připadá úloha velmi důležitá. Jsou to dvě dívky: Odeta, pražská švadlenka, a Iliadora, Ukrajinka, dcera Mejgešova. Jsou nejen navzájem protikladnými představitelkami obou prostředí románu, pražského a podkarpatského, ale jsou také obě v blízkém vztahu k ústřednímu hrdinovi, Pilipanincovi. Obě jej milují; Pilipaninec se však kloní k Odetě. Odeta je poněkud lehkovážnější a koketní, Iliadora vážná a trpělivá. Odeta, aniž je si toho sama příliš vědoma, dožene svou koketností Pilipanince ke žhářství. Iliadora však stojí při Pilipanincovi ve chvílích nejhorších až do konce a výhled do budoucnosti v závěru románu spojuje jeho jméno s jejím: „Hle, Pilipaninec, Iliadora a horská Rus, znějící jako housle.“ Je tím, zdá se, naznačeno, že ne Odeta, ale Iliadora bude Pilipanincovi stát po boku do konce života.

Děj románu není příliš složitý a poznali jsme v podstatě jeho průběh při charakteristice osob a jejich vztahů. Pilipaninec a Mejgeš jsou jeho středem — vlastně je jím tajemství jejich společného zločinu — vraždy na hajném — až do konce románu jednoznačně nerozřešené. Vzrušován představou tohoto zločinu,

chce Pilipaninec stále silněji dokázat všem, především však Odetě, že ho byl schopen, právě proto, že mu nikdo nechce věřit, že se ho dopustil. A tak tento zločin, který patrně nespáchal (sám autor praví: „Pilipaninec nevykonal nikdy nic zlého“), dovede jej k tomu, že vykoná zločin skutečný: zapálí vltavský mlýn. Vedlejší dějová linie, Mejgešova, probíhá rovnoběžně s osudem Pilipanincovým: také Mejgeš stále myslí na zavraždění lesníka. Na rozdíl od Pilipanince však chce svůj zločin utajit a ujít trestu za něj vystěhováním do Ameriky; zpronevěří proto společné jmění vystěhovalců, jež má spravovat; byv Pilipanincem vyzván, aby je vrátil, vykřikne svou vinu v kostele a je za ni uvězněn a souzen.

Chování Mejgešovo je tedy protikladné Pilipanincovu. Osud obou těchto osob může se nám však zdát podivným a otázka, jaký je smysl děje tak zvláštního, nutnou. Chceme-li si tento děj přiblížiti, uvědomíme si především, že v letech, kdy Vančura svůj román psal, zapadal děj Posledního soudu do soudobé situace mnohem přirozeněji, než se nám zdá dnes. Podkarpatská Rus byla tenkrát před pouhým desítilétím připojena k nově ustavené Československé republice; rozdíl mezi stavem této „země bez jména“ — jak ji nazval Olbracht — a ostatních zemí republiky byl velmi značný a buržoazní vláda se nikterak nesnažila jej zmenšit. Emigrace zaviněná bídou byla v tehdejší Podkarpatské Rusi zjev přímo běžný: je charakteristické, že ještě řadu let po Vančurovi učinil Karel Čapek hrdinou svého románu Hordubal rovněž podkarpatského emigranta. Jsme-li si toho vědomi, pozbývají Pilipanincovy a Mejgešovy příhody pro nás značnou část své výjimečnosti.

Je však tím objasněn i jejich nejvlastnější smysl? Je tím úplně odpověděno na otázku, *proč* je básník vyprávěl? Sotva. K tomu, abychom to pochopili, je třeba rozpomenout se na jiného, dávnějšího Vančurova hrdinu, pekaře Jana Marhoulu. Pilipaninec nemá totiž tak daleko k tomu ztroskotanému řemeslníku z českého maloměsta, jak by se mohlo zdát na první pohled. I ten i onen se nedovedou vžít — třebaže z různých příčin — v zákonitost světa, který je obklopuje, nedovedou se vyrovnat s požadavky, které na ně klade přítomný společenský řád. Nejsou ostatně v díle Vančurově sami: několikrát položil Vančura v svých románech a povídkách kapitalistické společnosti předmnichovské republiky různými způsoby a v různých podobách otázku: Jak zacházíš se slabými a bezmocnými? Proč je drtíš svou přesilou? Kapitalistická společnost měla ovšem mnoho důvodů právě této otázky se vyhýbat.

Romány Pekař Jan Marhoul a Poslední soud jsou — byť každý jinak — také formulacemi této otázky. V Pekaři Janu Marhoulovi je vyslovena útočně s přímým poukazem na nepřítele: všichni ti, kdo postupně Marhoulu zašlapávají do země, ať benešovští měšťané, ať panský správce, ať jeho poslední zaměstnavatel, jsou jen různé podoby nepřítele jediného: vykořisťovatelské třídy.

V Posledním soudu není na nepřítele takto přímo ukázáno: jediný představitel vládnoucí třídy, který zde vystupuje, mlynář Kolben, je samotář a mihne se v pozadí jen jako neškodný stín. Všichni ostatní, kdo se s Pilipanincem stýkají, stojí v podstatě na jeho straně. Nejvíce sporů má s ním písař Dejm, ale i ten je vlastně jeho přítel. Charakteristická je pro jejich

vztah scéna, v které Dejm rozdráždí Pilipanince k zuřivosti nedůvěrou v jeho účast na zavraždění lesníka; Pilipaninec jej uchopí za opasek a vznese do výše. Všichni přítomní očekávají v ustrnutí, že jej zabije. Pilipanincův hněv však opadne a Pilipaninec „se svým břemenem se otočil o pravý úhel, a zvoliv písek, otevřel jeřáb své pěsti“. Tehdy majitel lodi chce vyhnat Pilipanince z práce. Dejm však, ač věčný Pilipanincův sok, tomu sám zabrání:

Ne, nemohu připustití, abyste pro tak malichernou příčinu Pilipanince vyhnali z lodi. Neměl mě napadnouti bez výstrahy, ale nemluvte o věci, která se vás týká tak málo. Trváte-li na tom pracovati bez Pilipanince, zasluhujete, aby odešel. Je z nás nejsilnější, ale přesto bude tento útok splacen! (79)

Jednu věc ukazují Dejmova slova velmi jasně: silnější než osobní nepřátelství k Pilipanincovi, které trvá („tento útok bude splacen“), je pocit hluboké třídní solidarity utiskovaného s utiskovaným. Poslední soud je tedy svým způsobem protějšek k Peckaři Janu Marhoulovi. V tomto starším z obou románů je solidarita se slabým a podléhajícím jen nesoustavná, omezená na jednotlivé postavy nebo i jen na nahodilá setkání osob; je dokonce přímo zdůrazňováno, že Marhoul, který přece jen není dělníkem, nýbrž živnostníkem, třeba vyvrženým ze své třídy, nikdy dělnickou solidaritu nepochopí. V Posledním soudu naopak je útočný tón krajně omezen (i když se projevuje např. karikováním představitelů buržoazního státu a ironií na adresu buržoazních řádů), zato však je položen soustavný důraz na solidaritu.

Vrcholným vyjádřením tohoto základního smyslu románu je scéna, kdy nad těžce popáleným Pilipanin-

cem se pokoušejí vzít na sebe jeho vinu dva stařečci, kteří sice právě jeho vinou byli v mlýně popáleni, ale jím také z plamenů vyneseni.

Když vyšli, sekerník se zmocnil zvonku a tiskl jej ze všech sil.

„Přiveďte soudce, chci učiniti doznání, chci mluvit věrnou pravdu.“

„Pane,“ děl umírající k soudnímu úředníku, „pane, já jsem ten, kdo založil požár Kolbenova mlýna. Hledali jsme v kolně sochor, kouřil jsem, a jak to bývá, padla do slámy odhozená zápalka či jiskřička.“

Blažený hlídač přikyvoval, lituje, že sám nepřipadl na tuto snadnost.

Žel, pátého dne nemohli již opakovati svého svědectví. Zemřeli, jako by smrt čekala jen na to, aby mohli říci tuto krásnou lež v svůj čas. (142)

Tato scéna, nesená dvěma osobami předtím na ději nezúčastněnými, je v své prostotě nesmírně výmluvná a osvětluje prudkým světlem všechno, co v románě předcházelo. Je to také jedna ze scén, pro které bývá ve Vančurově díle shledáván vliv Dostojevského. Není však důležité, přisvědčíme-li či naopak budeme-li odporovat těm, kdo takové mínění pronášejí. Rozhodující je, že Poslední soud je zákonitou součástí Vančurovy tvůrčí cesty. A toho důkazem je právě jasná rodová příbuznost Pilipanincova s Marhoulem. Vančura ani v Posledním soudu nezměnil své nenávistné stanovisko ke kapitalistickému společenskému řádu. Zdůraznil však tentokrát proti jeho úsilí lidi navzájem odcizovat solidaritu všech, které tento řád utiskuje. Takový je nejvlastnější smysl Posledního soudu.

A v tomto smyslu románu tkví i zevní rozdíl mezi Posledním soudem a Pekařem Janem Marhoulem. Pe-

kař Jan Marhoul je kniha smutná, ba tragická. Poslední soud, ač se v něm také vypráví o tragických lidských osudech, je kniha smírná, dokonce optimistická. Už samo vyznění děje je jiné než v Marhoulovi. Tam ukazuje zakončení knihy hrdinu umírajícího, rodinu drcenou neštěstím; zde scéna soudu, ač také k oběma hrdinům nelítostná, je podána jako přeludná vidina umírajícího Ramuse, vidina, která za hranicemi tragické přítomnosti naznačuje radostnější budoucnost. I nadmíra lyriky, zintimňující děj a přibližující jej citově čtenáři, přispívá k přitlumení tragických momentů děje a k vytvoření smírného ovzduší.

III.

Poslední soud není, jak vidět, kniha jednoduchá a bez úsilí přístupná. Žádá si vši čtenářovy pozornosti. Dějové situace jsou v ní zřídka jednoznačné (to jsme zjistili, když byla řeč o Mejgešově a Pilipanincově provinění) a slovo ne vždy míří přímo k věci, kterou znamená. Vančura-vypravěč činí na čtenáře značné nároky, a nebude proto zbytečné, pokusíme-li se v poslední kapitole doslovu aspoň jen letmo se dotknout překážek, které se čtenáři při četbě Posledního soudu stavějí do cesty.

Vančura se především velmi často vyjadřuje opisy nebo narážkami. To se týká stejně delších úseků textu jako jednotlivých slov. Často bývá třeba, aby se čtenář dovedl z podrobností dohadnout celku. Nelze zde uvádět příklady všech vyjmenovaných jevů. Přece se však aspoň na ukázkou pokusím uvést příklad, jakým způsobem dovede Vančura pomoci

náznaků určit místo děje, aniž se přímo projevuje. Není např. nikde v knize výslovně řečeno, že každodenní stanoviště žebráka Ramuse je u Karlova mostu a že pískařská loď, na které Pilipaninec pracuje, má své přístaviště u mostu Palackého. Čtenář musí rozpoznat z pouhých náznaků, o které mosty jde. Když autor poprvé seznamuje čtenáře s Ramusovým stanovištěm, činí to výčtem představ slepého žebráka:

Cesty žebráků jsou příliš dlouhé; bila devátá, když došel k mostu a stanul na místě, jež mu vyhradilo dlouhé užívání... Jakési ševelení světla chvělo se v jeho paměti, budujíc městské tvary, vodní hladinu, kozičky mostu, hradní štít a čepel věží, jež se tyčí nad ním. (10)

Nepojmenován zůstává nejen most sám — je to most Karlův — ale beze jména jsou uvedeny i hradčanský palác a svatovítské věže, jež mají čtenáři sloužit za rozpoznávací znamení. Autor tedy klade značné nároky na čtenářskou schopnost uhadovat, i když je hodno podivu umění, s kterým vybírá detaily, aby věc, o kterou jde, jednoznačně charakterizoval a zároveň umělecky zobrazil.

Podobně jako v obšírnějších úsecích textu počíná si Vančura často i při jednotlivých slovech. Chce-li říci, že astronom Weil přerušil četbu hvězdářského pojednání, aby poslechl, co říká Pilipaninec, učiní to takovýmto opisem: „Weil *střásl hvězdy do knih* a naslouchal s velikým zájmem.“

Vančurovo slovo v Posledním soudu nelpí na označované skutečnosti nehybně; spíše se zdá, jako by kolem ní tančilo. Jednou se k ní blíží i současně se od ní oddaluje opisem, jindy spojuje slova tak, aby se

skutečnost při jejich nenadálém setkání ocitla mezi nimi jako sevřena v kleštích (tak např. chce-li charakterizovat harmoniku jako nástroj vhodný ke hraní smutných písní, vyjádří to „krátkým spojením“ slov „bolestná harmonika“, při kterém se odstín smutku přímo vtaví do významu slova „harmonika“. Volná i zase bleskově jedinečná spojení slov s věcmi nejsou však na úkor věcné přesnosti vyjádření; činí jen cestu od slova k věci méně samozřejmou, než je obvyklé.

Slohová metoda Vančurova leckdy umožňuje vystihnout věci bez širokého popisu, např. tehdy, nahromadí-li básník na malé rozloze řadu obrazů jediné věci, obrazů, z nichž každý je neočekávaný a od věci zdánlivě vzdálen, ale v jejichž současném osvětlení se objeví nejvlastnější její podstata:

Hejtman, škaředý dům, slepý, přestárlý a zedraný dům, jenž civí k nebi jako džbán, dům s ubohou ranou dveří, z nichž vytéká pramének světla, sklepení, které se vzneslo, když země opadávala, krystal soumraku, dřevá loď a stoleté hnízdo krys ozvalo se ranou, dveře zapadly s výbuchem. (53)

Jak mnoho tváří najednou nám tu ukazuje dům Hejtman, noclehárna těch, kdo nemají domova! Jak rozmanité příhody a jak různé lidské osudy uzavřené ve zvetšelych čtyřech zdech Hejtmana se tají v náznacích přirovnání! Dům Hejtman se jeví zároveň i jako slepý, zedřený stařec, i jako nádoba podivného obsahu, jako raněný, kterému uniká krev, jako sklep vyzdvižený se vši svou plísni nad úroveň ulice, jako zhmotnělá tma, jako potápějící se loď i jako hnízdo plné však nikoli ptáků, ale krys. Básníku se podařilo takto naplnit přízračným a hnilobně světélkujícím životem pomocí celé řady přirovnání jediné slovo:

jméno „Hejtman“. Každé z těchto přirovnání samo o sobě může se zdát podivným, avšak jsouce spojena zesílí zobrazující schopnost pojmenování do neuvěřitelné intenzity. Básník dosáhl tohoto nezvyklého zatížení slova skutečností ne tak, že by byl usiloval o samoučelný umělecký efekt, ale tak, že se i při hledání slovního výrazu dal vést svou vášnivou nenávistí k těm, kdo lidi do doupat Hejtmanu podobných zahánějí.

Bylo by proto na škodu čtenářskému užitku z Posledního soudu, kdybychom chtěli sloh této knihy zařadit do přihrádky formalismu. Je ovšem pravda, že básník sám, když měl po vydání knihy možnost ověřit si její působnost, změnil text dosti podstatně pro vydání třetí, vyšlé šest let po prvním. Toto přepracování mělo především za účel přiblížit knihu čtenáři oslabením přílišné slohové neobvyklosti. I po přepracování zůstal však nutně sloh Posledního soudu plodem chvíle, která jej zrodila: chvíle, kdy se česká próza po delší době odcizení žíznivě vrhla do náruče poesie a kdy naopak poesie přejímala z prózy — ve verších Nezvalových především — přirozený slovosled a s ním i láskyplný zřetel k věcem prostého denního života.

Poslední soud, jedna z knih prvního desetiletí Vančurova tvoření, sourozenec slavných knih Pekař Jan Marhoul a Pole orná a válečná, je méně obecně znám než ony; může však, bude-li čten s pozornou vnímavostí, říci čtenáři velmi mnoho o básníku, o společnosti, v které vznikl jako projev nesouhlasu s jejím řádem, ale také o kráse a potřebnosti lidské solidarity.

Jan Mukařovský

EDIČNÍ POZNÁMKA

Roku 1929 vyšel *Poslední soud* v Praze u Jana Fromka jako 51. svazek edice Odeon. Téhož roku vyšlo druhé vydání jako 139. publikace Vydavatelstva Družstevní práce (Živé knihy B XVIII, knihy Vladislava Vančury I). Třetí vydání r. 1935 vydal Melantrich ve sbírce krásné prózy Úroda (svazek 67) jako 7. svazek *Spisů Vladislava Vančury*. Vycházíme v tomto čtvrtém vydání z vydání třetího, které je proti prvnímu a druhému (jež jsou z téže sazby) přepracováno místy velmi podstatně (úpravy se však netýkají ani děje, ani postav). Na některých místech mají všechna tři dosavadní vydání zřejmé chyby, které opravujeme; na příklad stůl byl pokryt papíry *plných* početních veršů (57, opravujeme na *plnými*); nemocný a dítě, *jež* nemohouce spáti (80, opravujeme na *již*); ó pleso, *háje*, v němž (37, opravujeme na *háji*); na mě jste, Odeto, ani *nepohlédly* (141, opravujeme na *nepohlédla*). Podle 1. vydání jsme opravili na str. 14 (ř. 2) *ať* již kvapí místo *a* již kvapí. Od všech tří vydání se náš text liší na těchto místech:

Str. 39, ř. 21: na chléb.“ Ale proto... *místo* na chléb;“ ale proto...

Str. 50, ř. 14: Nastavil svého ducha k nekonečnosti *místo* Zastavil svého ducha k nekonečnosti.

Str. 81, ř. 5: zdál se souviseti *místo* zdá se souviseti.

Str. 92, ř. 6: *Větou* Byl obvázan... *začínal* nový odstavec, *který* byl z *technických* důvodů zrušen.

Str. 92, ř. 18: o Rusína *místo* o Rusa.

Jako ve všech předcházejících svazcích *Spisů VI. Vančury* opravovali jsme jen pravopis, a to pravopis v užším smyslu. Pravidly českého pravopisu z r. 1957 jsme se řídili pouze v psaní velkých písmen a v psaní spřežek, složených zájmen, předložek nebo příslovců, vyhovující tak zároveň Vančurově tendenci psát tato slova dohromady (ponecháváme proto i dohromady psané nashledanou). Řídíme se jimi v psaní

předpon a předložek *s* a *z*; píšeme tedy *z paluby, z místa, z jižní strany, z pole, z boku na bok, z vrchu na vrch, z břehu na břeh, z něhož*; zjednodušili jsme podle nových Pravidel dále hlásku *n* ve slově *viník*. Nedotýkali jsme se délek slov, takže necháváme Vančurovy délky nebo krátkosti ve slovech: *navlekač, vypínač, vypravěč, mřížkování, nařízení, hnizdiště, požariště, neuměrný, vyhrůžnějši, chlipný, schliplý, zjízviti, zůžovati, rozdmýchávati*. Ponecháváme kolísání v slovesu *přistati* a *přistáti*. Nedotýkali jsme se ani jiné podoby slova a nechávali *čtvrť* (jako v předchozích svazcích píšeme však *paměť* místo *pamět*), *čokoláda, tetiva, zardělky*. Slovo *manicura* jsme upravili na *manikýra*, abychom vyjádřili tehdejší výslovnost. Vyrovnali jsme *nesnášlivý* a *nesnášenlivý* ve prospěch podoby druhé. Opravujeme ojedinelé nesprávné užití tvaru *jej* místo *ho* (že se jej vptávají, str. 130).

Dnešnímu úzu jsme přizpůsobili Vančurovu interpunkci tak, jak je to vyloženo v poznámce ke knize Konec starých časů a Hrdelní pře. Čárky klademe podle dnešních zvyklostí. Podle nich začínáme novou větu s počátečním písmenem velkým po vykřičníku nebo otazníku, ponechávajíc malá písmena jen po slovech expresivních nebo silně emocionálně zabarvených (*probůh!, přísambůh!, k ďasul, žel!*).

R. H.

OBSAH

Loď na řece	7
Pilipanincův příchod	23
Odeta	38
Výstřel	51
Strach	66
Ostrov	81
Vyznání	96
Požár	112
Nemocnice	126
Smrt	143
<i>Jan Mukařovský:</i>	
<i>K Vančurovu Poslednímu soudu</i>	151
<i>Ediční poznámka</i>	169

SPISY VLADISLAVA VANČURY

Svazek dvanáctý

Rediguje Jan Mukařovský

POSLEDNÍ SOUD

Doslov napsal Jan Mukařovský. K tisku připravil a ediční poznámkou opatřil Rudolf Havel. Obálku, vazbu a typografickou úpravu navrhl Josef Hanzl. Vydal jako svou 1364. publikaci Československý spisovatel v Praze r. 1958. Odpovědná redaktorka Květa Drábková.

Z nové sazby písmem garmond Primus vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., provozovna 2, Brno. Papír 84×108. AA 6.47, VA 6.78. D-582707.

Náklad 15 000 výtisků. 13/8. Vydání 4., v Československém spisovateli 1.

Cena brož 5,10 Kčs, váz. 9,50 Kčs

56/VIII-1

**Ve spisech národního umělce
VLADISLAVA VANČURY**

vyšly tyto svazky

1.

**OBRAZY Z DĚJIN
NÁRODA ČESKÉHO I**

2.

**OBRAZY Z DĚJIN
NÁRODA ČESKÉHO II/III**

3.

PEKAŘ JAN MARHOUL

4.

POLE ORNÁ A VÁLEČNÁ

5.

MARKETA LAZAROVA

6.

**LUK
KRÁLOVNY DOROTKY**

7.

RODINA HORVATOVA

8.

ROZMARNÉ LÉTO

9.

ÚTĚK DO BUDÍNA

10.

KONEC STARÝCH ČASŮ

11.

**HRDELNÍ PŘE
ANEBO PŘÍSLOVÍ**

12.

POSLEDNÍ SOUD

Jako další svazky vyjdou

**TŘI ŘEKY
DIVADELNÍ HRY
KNIHA POVÍDEK
KNIHA STATÍ**

Československý spisovatel

Cena váz. 9,50 Kčs

13-8